

ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΟΙ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ

ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΟΙ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ

Π α ρ α δ ο σ ι α κ ό ς ο ι κ ι σ μ ό ς Τ ό χ ν η ς

Διδάσκων: Μαρία Φιλοκύπρου
Μελέτη: Αντωνία Κυπριανού

ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΟΙ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ

Παραδοσιακός οικισμός Τόχνης

Περιεχόμενα

A. Η σύσταση και η δομή του οικισμού (Πολεοδομική Ανάπτυξη – Οργάνωση).

✚ Εκδοχές θρύλοι και παραδόσεις για την ονομασία του χωριού.	σελ.	2
✚ Γενική περιγραφή.	σελ.	3
✚ Μορφολογία.	σελ.	4
✚ Αναγνώριση μεμονωμένων κτισμάτων (εκκλησίες, κοινοτικά κτίρια, καφενεία, μύλοι, σχολεία).	σελ.	7-14
✚ Μορφή δρόμων σε σχέση με το δομημένο περιβάλλον.	σελ.	15

B. Το είδος και ο βαθμός αλλοίωσης του πυρήνα και γενικότερα του αρχιτεκτονικού του χαρακτήρα.

✚ Κριτική επιδιορθώσεων, αλλοιώσεων του παραδοσιακού πυρήνα.	σελ.	17
✚ Κριτική ένταξης νέων οικοδομών στο παραδοσιακό σύνολο.	σελ.	20
✚ Αποκατάσταση των υφιστάμενων κατοικιών.	σελ.	20

Γ. Τα κτίσματα

Τυπολογική κατασκευαστική και μορφολογική ανάλυση οικοδομών

κυριότεροι τύποι κτισμάτων, η δομή τους, η διάρθρωσή τους, η γενική σύνθεσή τους

τυπολογία κατοικιών

✚ Σύνθετη χωροθέτηση κατοικίας.	σελ.	
✚ Το μακρυνάρι, το δίχωρο.	σελ.	24
✚ Το πόρτιο, η αυλή – αίθριο, επιμέρους βοηθητικά δωμάτια - στάβλοι, το Σωσπιτο.	σελ.	27-29
✚ Τυπολογία κατοικιών.	σελ.	30
✚ Βιοκλιματική αρχιτεκτονική στο παραδοσιακό κτίσμα.	σελ.	32
✚ Τα δομικά στοιχεία και η διάπλασή τους.	σελ.	35
✚ Ανοίγματα – θύρες και παράθυρα.	σελ.	35-37
✚ Καμάρες.	σελ.	39
✚ Τοιχοποιίες.	σελ.	41
✚ Στέγαση δωματίων - στέγες και δώματα.	σελ.	43-45
✚ Δάπεδα.	σελ.	46
✚ Σκάλες.	σελ.	46
✚ Εξώστες.	σελ.	47
✚ Για επίλογο.	σελ.	48

A. Η σύσταση και η δομή του οικισμού (Πολεοδομική Ανάπτυξη – Οργάνωση).

✚ Εκδοχές θρύλοι και παραδόσεις για την ονομασία του χωριού.

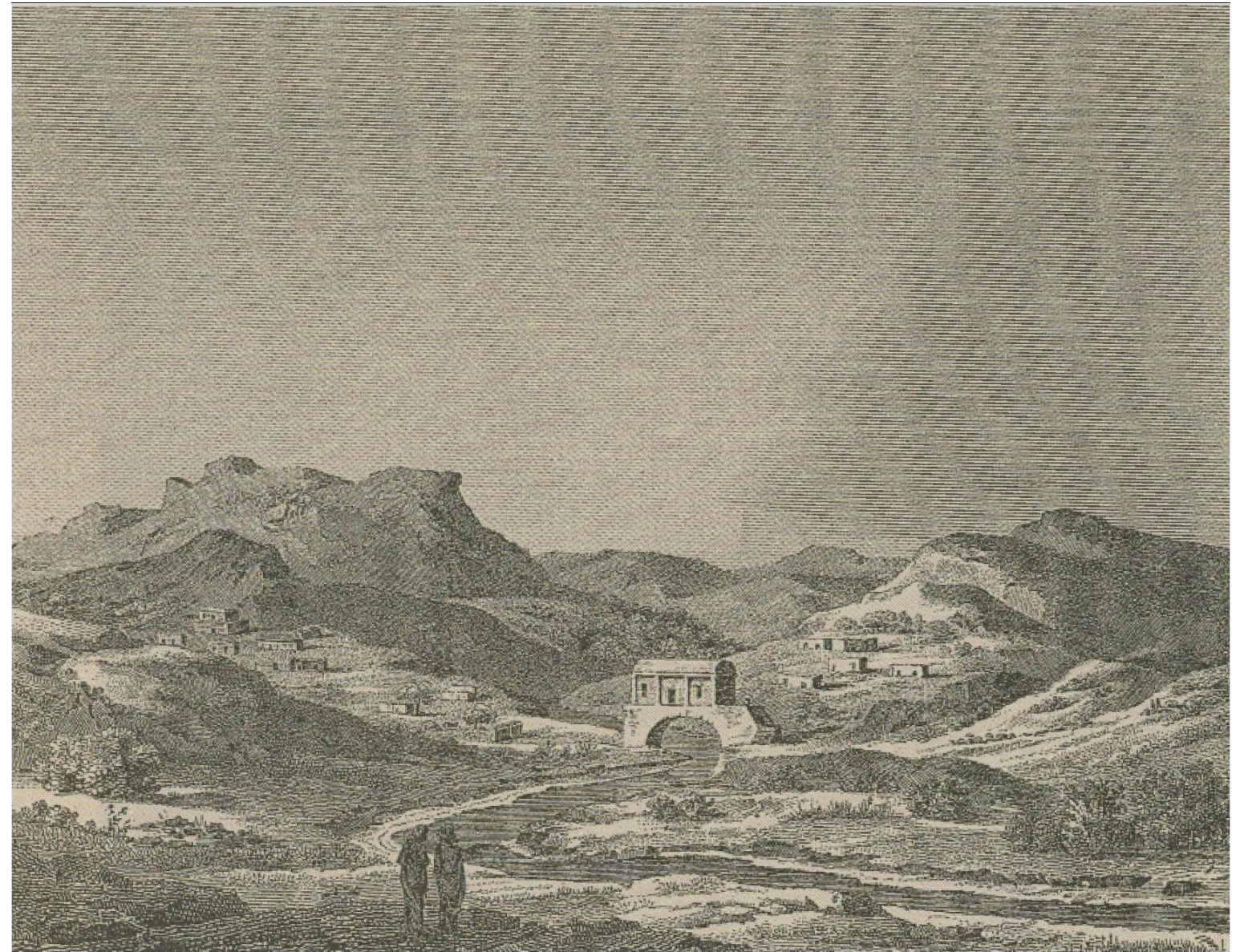
Την περίοδο της φραγκοκρατίας, ως φέουδο, ήταν γνωστό με την ονομασία **Togni**.

Το χωριό είχε παραχωρηθεί το 1460 - 1473 στον Ιάκωβο Ζαμπλάνα από το βασιλιά της Κύπρου Ιάκωβο Β'.

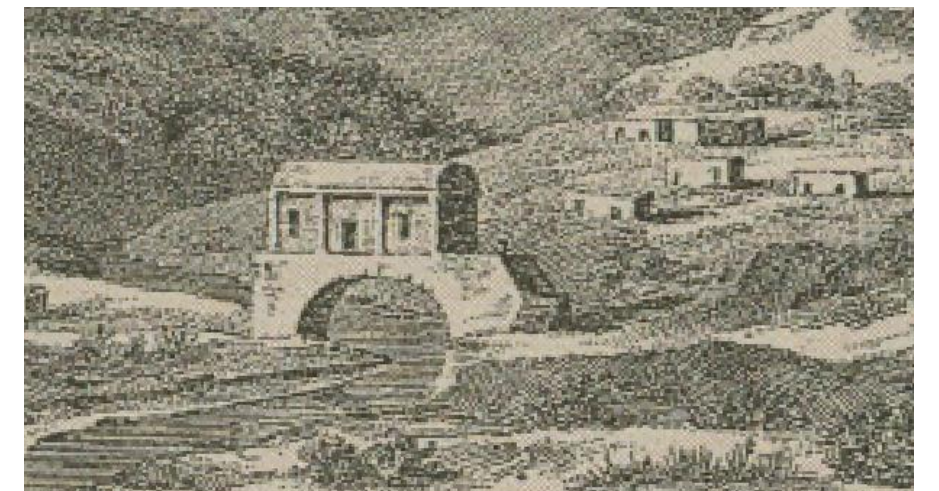
Σε παλαιούς χάρτες καταγράφεται με την ονομασία **Docni**. Ίσως αποτελούσε επώνυμο κάποιας οικογένειας που κατείχε την περιοχή, κατά τη Βυζαντινή περίοδο.

Μια άλλη εκδοχή για την ονομασία του χωριού είναι η ταύτιση του ονόματος του με τη λέξη **παχνίν**, όπου κατά την κυπριακή διάλεκτο σημαίνει πάχνη των ζώων.

Οι Τουρκοκύπριοι που κατοικούσαν στο χωριό έδωσαν την ονομασία **Taskent**, που σημαίνει πέτρινος ή πετρόκτιστος οικισμός. Στα πλαίσια ανταλλαγής πληθυσμών το 1975, οι Τουρκοκύπριοι που κατοικούσαν στις ελεύθερες περιοχές μετακινήθηκαν προσωρινά στο βόρειο τμήμα του νησιού. Πληροφορίες αναφέρουν ότι επειδή αγαπούσαν τον τόπο τους έδωσαν την

Η εκκλησία του Τιμίου Σταυρού κτίστηκε πάνω σε γεφύρι από την Αγία Ελένη. Το χωριό παρουσιάζεται αραιοκατοικημένο, με τα σπίτια να διαρθρώνονται στις πλαγιές δεξιά και αριστερά του ποταμού.

ίδια ονομασία (Taskent) στο χωριό όπου εγκαταστάθηκαν.

📍 Γενική περιγραφή

Η Τόχνη είναι ένα μικτό χωριό και ανήκει στην επαρχία Λάρνακας.

Είναι κτισμένη σε υψόμετρο 120 μέτρων (από την επιφάνεια της θάλασσας) και καταλαμβάνει έκταση γύρω στα 1.760 εκτάρια. Έχει σχήμα μακρόστενο και εκτείνεται από το δρόμο της Χοιροκοιτίας - Βάβλας στα βόρεια, μέχρι τη θάλασσα στα νότια.

Σύμφωνα με την επίσημη απογραφή που έγινε την 1η Οκτωβρίου 2001, η Τόχνη είχε 322 κατοίκους.

Κατοικίες	230
Νοικοκυριά	114

Ασχολίες

Οι κάτοικοι ασχολούνταν με τη γεωργία και την κτηνοτροφία. Ελιές, χαρουπιές, λίγα λαχανικά, αμπέλια, φυτείες από σιτηρά και λίγα εσπεριδοειδή όπως λεμονιές και πορτοκαλιές ήταν τα κύρια προϊόντα που καλλιεργούσαν.

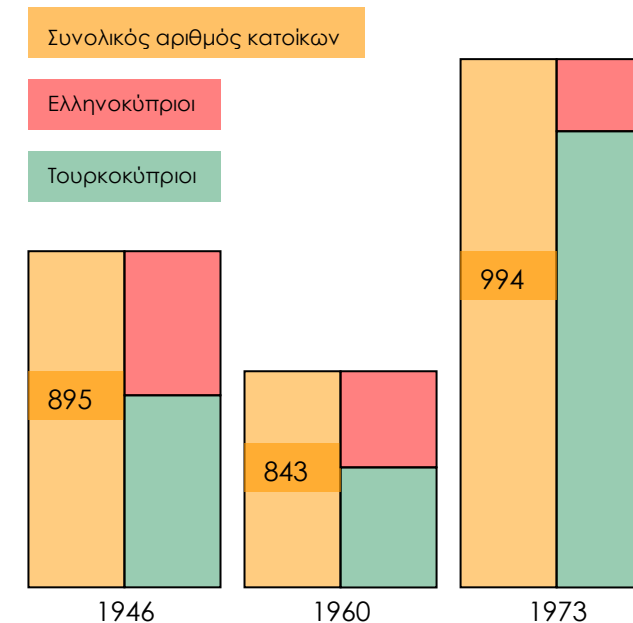
Πληθυσμιακές αυξομειώσεις

Από ιστορικές αναφορές φαίνεται ότι το χωριό γνώρισε πληθυσμιακές αυξομειώσεις κατά την περίοδο 1931 – 1975 οι οποίες έχουν ως εξής:

- Το 1931 οι κάτοικοι ήταν 762.
- Το 1946 οι κάτοικοι ανήλθαν στους 895, όπου 426 ήταν Ελληνοκύπριοι και 469 Τουρκοκύπριοι.
- Το 1960 μειώθηκαν στους 843, με 363 Ελληνοκύπριους και 480 Τουρκοκύπριους.
- Το 1973 αυξήθηκαν στους 994, με 262 Ελληνοκύπριους και 732 Τουρκοκύπριους.

Διάγραμμα πληθυσμιακών αυξομειώσεων

Η τουρκοκυπριακή συνοικία.

Ακολούθως μετά την εισβολή, οι Τουρκοκύπριοι οι οποίοι κατοικούσαν στο βόρειο τμήμα του χωριού αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν το χωριό τους.

✚ **Μορφολογία.**

Η γενική εικόνα του πυρήνα είναι εντελώς διαφορετική από την εικόνα που αντικρίζει κανείς έξω από αυτόν. Η πυκνή και συνεχής δόμηση, οι στενοί κεκλιμένοι δρόμοι και τα μικρά (κάποτε στενά) τεμάχια, είναι κάποια βασικά χαρακτηριστικά που ορίζουν τον πυρήνα προσδίδοντάς του μια κάπως διαφορετική υφή από τη γύρω περιοχή.

Αυτό φαίνεται να αποδεικνύει και η οργανική του σύνθεση στην έκταση της τοπογραφίας που καταλαμβάνει, δηλαδή η ένταξή του στο τοπίο.

Το χωριό απλώνεται σε λοφώδη τοπογραφία με θέα προς τη θάλασσα.

Βρίσκεται πάνω σε δυο βουνοπλαγιές δια μέσου των οποίων περνά ένας ποταμός. Είναι κτισμένο συγκεντρωτικά και κλιμακωτά (λοφώδη τοπογραφία).

Αυτό, σε συνδυασμό με τη κλίση του βουνού και του τεμαχίου επιτρέπει την αμφιθεατρική διάταξή του.

Επιπλέον, οι χώροι κοινών λειτουργιών όπως οι εκκλησίες, τα σχολεία, το καφενείο, το τζαμί (μουσουλμανικό τέμενος), διασπείρονται στο εσωτερικό του οικισμού δίνοντας ζωή σε κάθε κομμάτι αυτού.

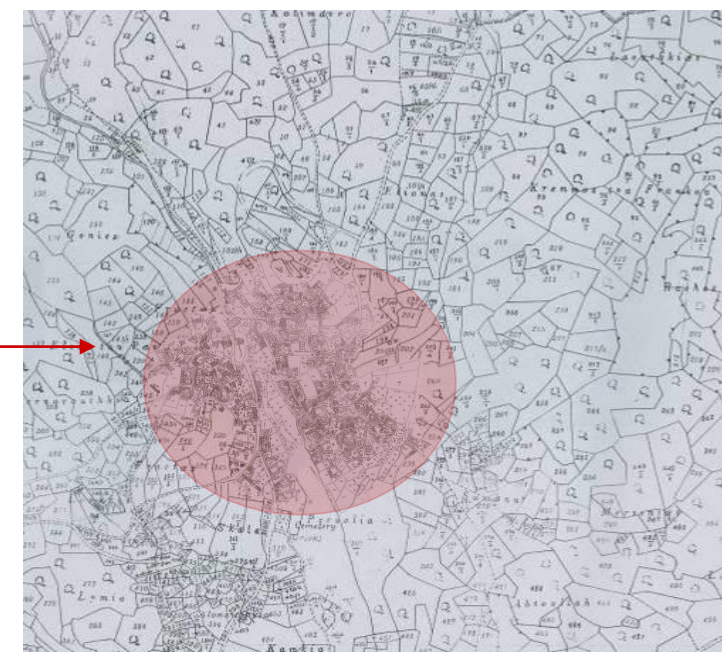

■ Γενική έκταση ολόκληρου του χωριού.

■ Πυρήνας, παραδοσιακός οικισμός.

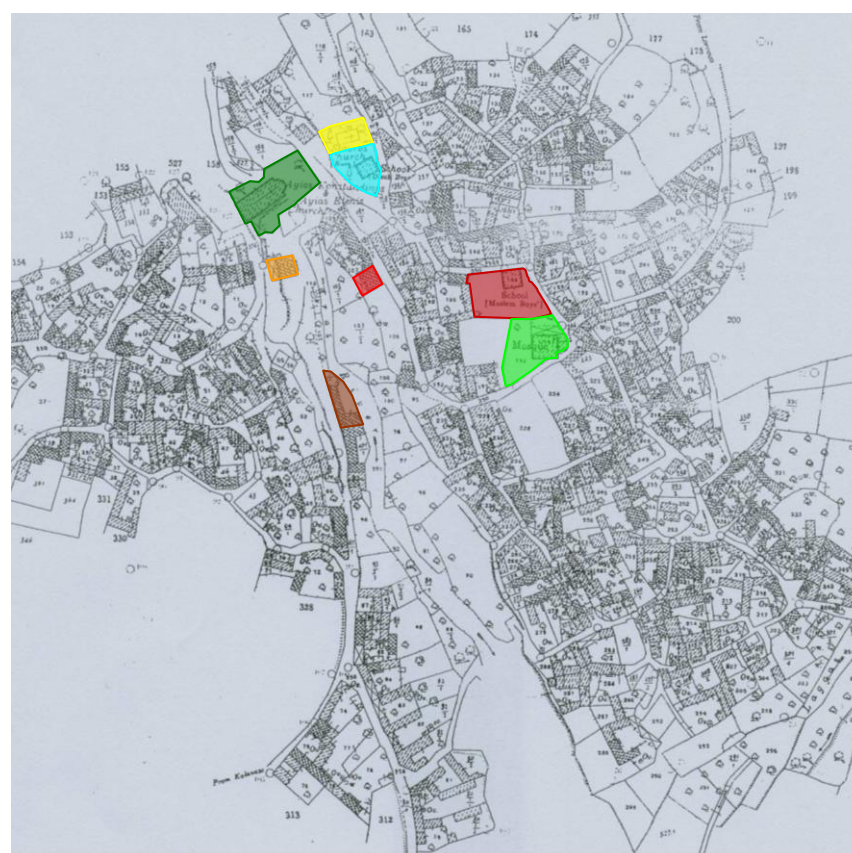

Χάρτης του χωριού με την έκταση που καταλαμβάνει ο πυρήνας.

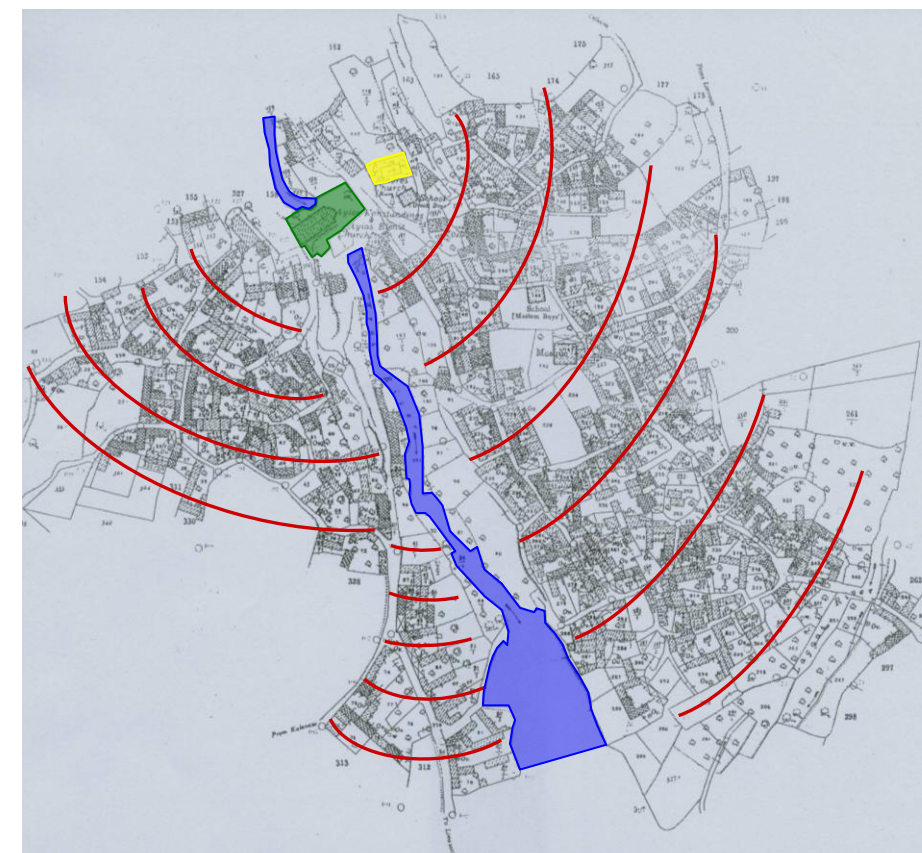

Γενικός χάρτης ολόκληρου του χωριού. Έκταση που καταλαμβάνει ο πυρήνας σε σχέση με τα όρια του χωριού.

Χώροι κοινών λειτουργιών διασπείρονται στο εσωτερικό του.

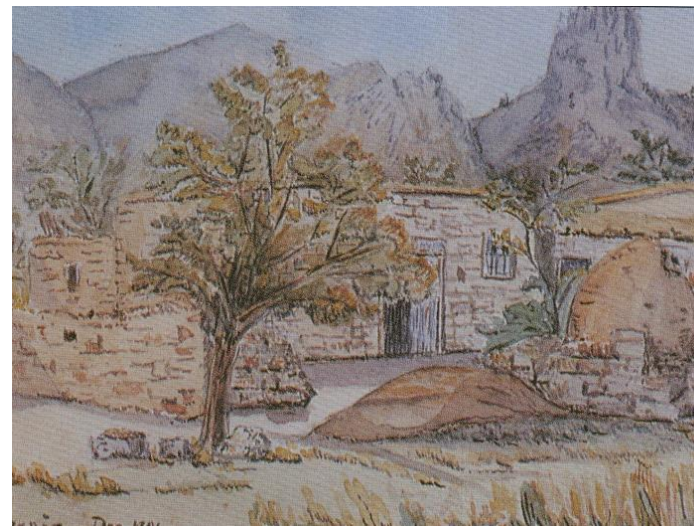

Ανάπτυξη πυρήνα. Έκκεντρη ανάπτυξη σε σχέση με τις εκκλησίες.

Όλα τα κτίσματα είναι διαφορετικά μεταξύ τους. Βασίζονται σε ένα απλό μοτίβο κατοίκησης και χρήσης. Η ανομοιογένεια που τα χαρακτηρίζει βρίσκεται στους τρόπους με τους οποίους είναι ενωμένα μεταξύ τους μέσα στον πολεοδομικό ιστό του ιδίου του πυρήνα, καθώς και στις σχέσεις των εξωτερικών χώρων σε ποικίλα επίπεδα.

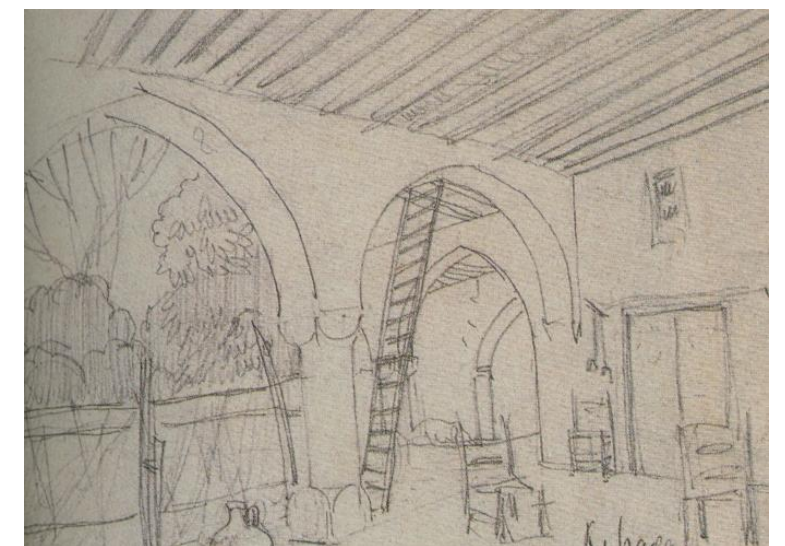
Κανένα κομμάτι του οικισμού δεν είναι ίδιο με κάποιο άλλο.

Αγροτικές κατοικίες απομονωμένες στα άκρα του οικισμού.

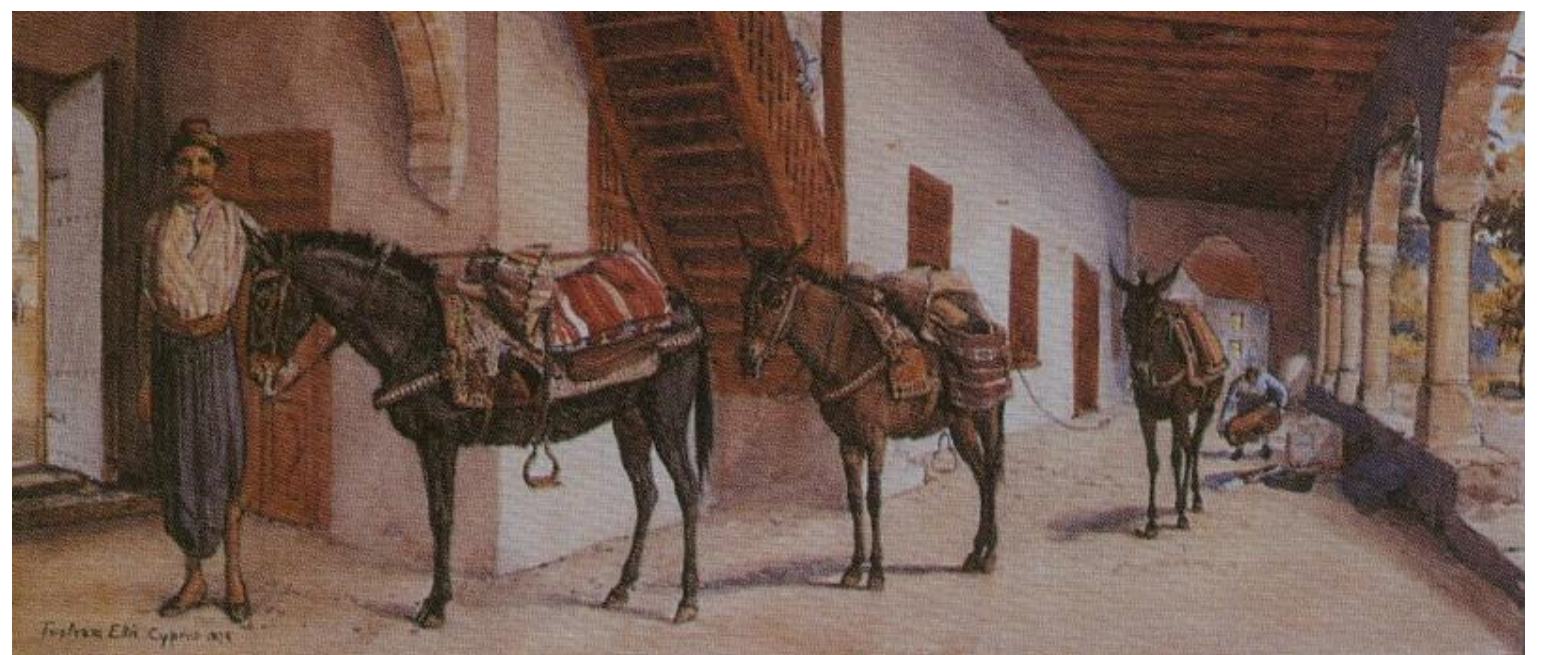

“Οχυρές” κατοικίες, συγκροτήματα

Η οργάνωση των παραδοσιακών χωριών περιστρέφεται γύρω από τον **οικογενειακό βίο**

Η ανομοιογένεια είναι ακόμα πιο έντονη, σε μικρότερη κλίμακα, από κατοικία σε κατοικία, τόσο σε δόμηση όσο και στο φυσικό περιβάλλον που τις περιβάλλει.

Συναντάμε "οχυρές" κατοικίες και συγκροτήματα, κατοικίες σε αυλές με ψηλό μαντρότοιχο, σπίτια κτισμένα σε σειρές με μέτωπο στο δρόμο, ενώ στα άκρα του οικισμού υπάρχουν μερικά αραιοκτισμένα αγροτικά σπίτια.

Η βάση της πολεοδομικής οργάνωσης στηρίζεται στη φυσική διόγκωση των παραδοσιακών οικισμών. Στηρίζεται στο γεγονός ότι για κάθε κτίσμα, η μορφή και η κατοίκησή του εξαρτάται απόλυτα από το γειτονικό του, που κτίστηκε νωρίτερα.

Ο οικισμός είναι συμπαγής και αυτό φαίνεται από την πυκνή συνεχή κατοίκηση που υπάρχει στον πυρήνα του, σε αντίθεση με την αραιή κατοίκηση προς τα έξω του χωριού. Είναι κλασικό παράδειγμα πυκνό-δομημένου οικισμού.

Οι στενοί δρόμοι, τα μακρυνάρια, τα δίχωρα και τα ανώγεια κτισμένα με πέτρα σε συνδυασμό με τις κεραμιδένιες στέγες προσδίδουν μια γοητεία στην αρχιτεκτονική του χωριού.

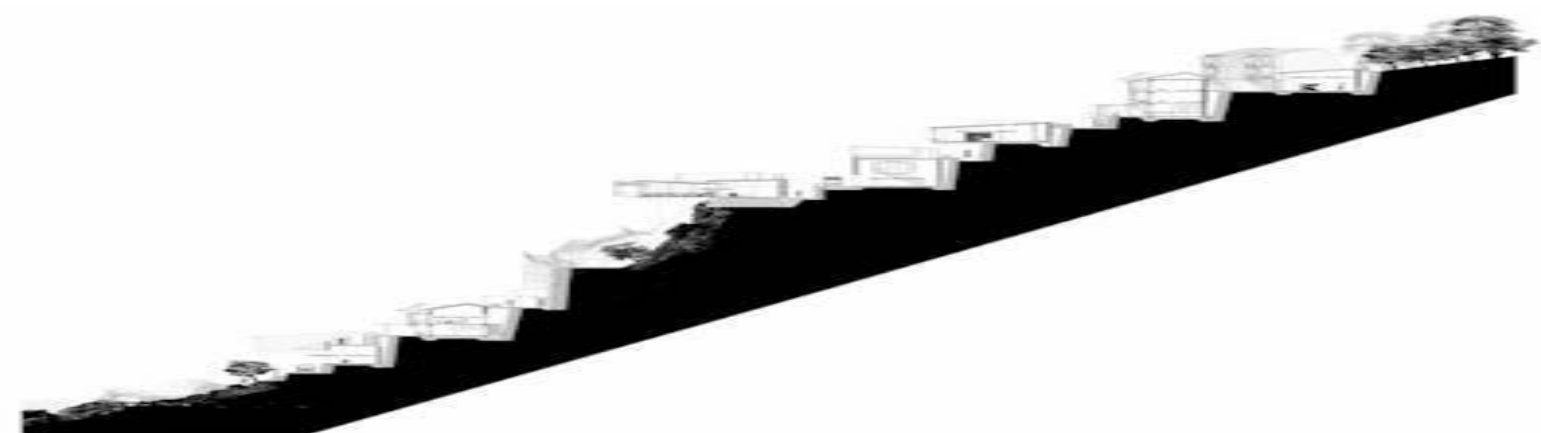
Στο χωριό λειτουργούν αγροτουριστικά καταλύματα, σε παλιά σπίτια τα οποία αποκαταστάθηκαν και φιλοξενούν ντόπιους και ξένους επισκέπτες.

Το έδαφος είναι βραχώδες. Κυριαρχούν οι αποθέσεις του σχηματισμού

1. Λευκάρων που είναι οι κρητίδες, οι μάργες και οι κερατόλιθοι.
2. Πάχνας οι οποίες αποτελούνται από εναλλασσόμενες στρώσεις κρητίδων, μαργών και ψαμμιτών.
3. Οι γύψοι του σχηματισμού Καλαβασού.
4. Οι αποθέσεις του σχηματισμού Αθαλάσσας που είναι οι ασβεστολιθικοί ψαμμίτες και οι άμμοι και
5. Οι πρόσφατες αλλουβιακές αποθέσεις της Ολόκαινης γεωλογικής περιόδου.

Λειτουργούν αγροτουριστικά καταλύματα, παλιά σπίτια τα οποία αποκαταστάθηκαν

Πάνω στα πετρώματα αυτά αναπτύχθηκαν ασβεστούχα εδάφη, ξερορεντζίνες, τέρρα ρόζα και προσχωσιγενή εδάφη.

✚ **ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ ΜΕΜΟΝΩΜΕΝΩΝ ΚΤΙΣΜΑΤΩΝ**

Εκκλησίες, κοινοτικά κτίρια, καφενεία, μύλοι, σχολεία

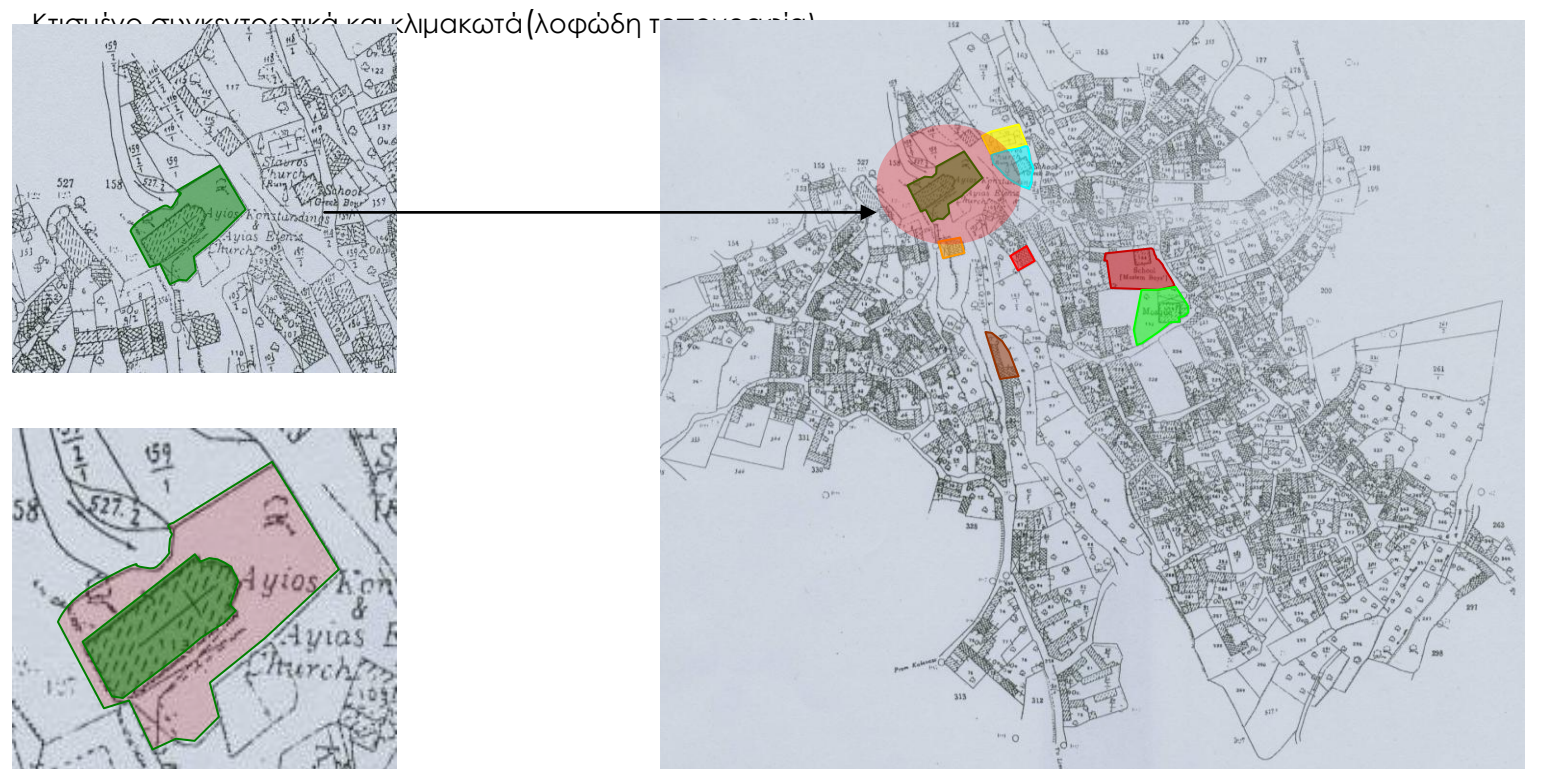
✚ **Εκκλησία Τιμιου Σταυρού**

Στην οργάνωση του οικισμού, πρωταρχική σημασία έχει η ιδιωτικότητα και παντού ιεραρχήθηκε πρώτη ως προς την κοινωνικότητα. Αυτό φαίνεται από την ουσιαστική έλλειψη δημοσίων χώρων. Ο ναός συμμετέχει στον ιστό του οικισμού, χωρίς να αποτελεί πόλο οργάνωσης του οικισμού, παρά μόνο του ίδιου του χώρου που τον περιβάλλει. Αντίθετα ο ναός συνθέτη μια αυτοτέλεια, ανάλογη των κατοικιών με περιφραγμένη αυλή. Παράδειγμα αποτελεί η εκκλησία του Τιμιου Σταυρού των Αγίων Κωνσταντίνου και Ελένης.

Έτσι το κοινωνικό μοντέλο, βάσει του οποίου διαμορφώθηκε ο οικισμός, ήταν η **ιδιωτική οικογενειακή ζωή, κλεισμένη στα όρια της ιδιοκτησίας**. Μόνη **κοινωνική δραστηριότητα** έμενε η τακτική επαφή με το ναό, καθώς και οι **μεγάλες γιορτές** και τα μυστήρια, όπως γάμοι, βαφτίσια κ.λ.π.

Η **εκκλησία** του χωριού κτισμένη πάνω σε γεφύρι (αφιερωμένη στον Τιμιο

Η εκκλησία του χωριού κτισμένη πάνω σε γεφύρι.

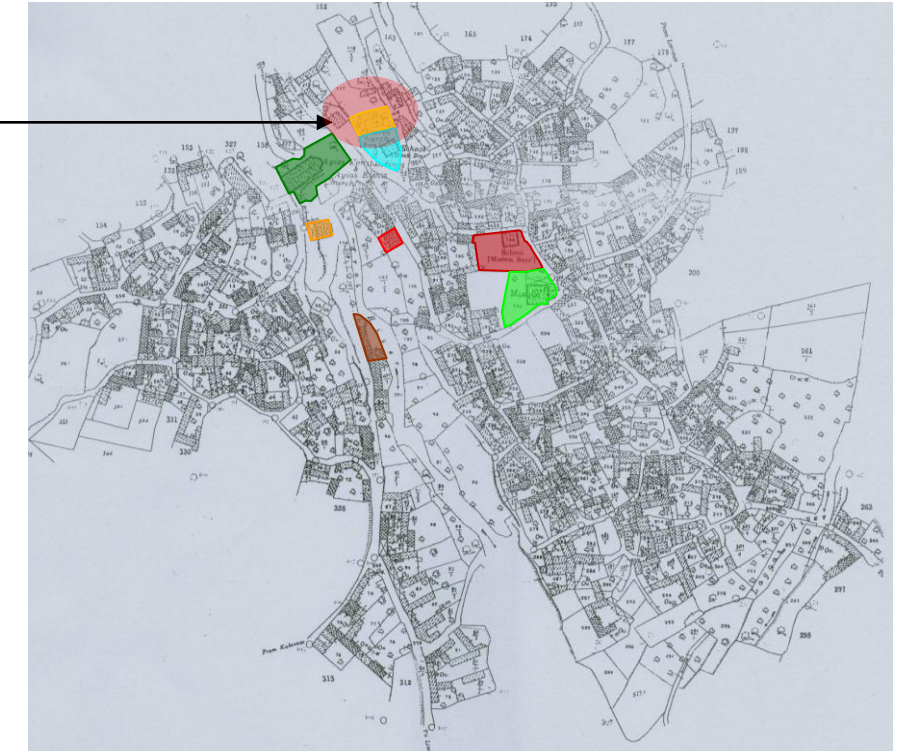
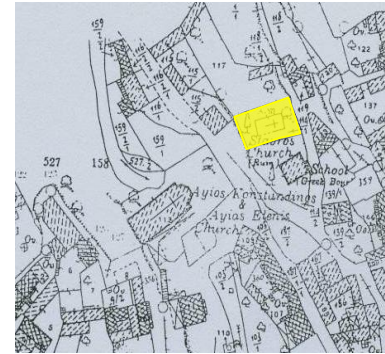

Σταυρό, Κωνσταντίνου και Ελένης) ανοικοδομήθηκε κατά το 19^ο αιώνα. Γύρω από την εκκλησία δημιουργείται πλάτωμα. Εκεί συνήθως συγκεντρώνονται οι κάτοικοι του χωριού (πολιτιστικές εκδηλώσεις).

✚ Εκκλησία Τιμίου Σταυρού (μεσαιωνική εκκλησία)

Στο χωριό, εκτός από την εκκλησία του Τιμίου Σταυρού, η οποία λειτουργεί, υπάρχει και δεύτερη εκκλησία, αφιερωμένη πάλι στον Τίμιο Σταυρό. Βρίσκεται βορειοανατολικά του χωριού, κοντά και σχεδόν απέναντι από την άλλη εκκλησία, σε ψηλότερο σημείο. Είναι μια μεσαιωνική εκκλησία, γοτθικού ρυθμού, η οποία κτίσθηκε το 14^ο αιώνα. Σήμερα διασώζονται τα ερείπια της.

Μεσαιωνική εκκλησία.

Η εκκλησία λειτουργούσε αφού ήταν σε καλύτερη κατάσταση τουλάχιστον πριν το 1974, αυτό αναφέρουν μαρτυρίες κατοίκων.

↑
Μεσαιωνική εκκλησία,
δίπλα της έχουν
εντοπιστεί τα ίχνη
παλαιότερης εκκλησίας.

←
Ίχνη παλαιότερης
εκκλησίας.

Από ιστορικές αναφορές και συγκεκριμένα από τον G. Jeffery γύρω στο 1918, εντοπίστηκαν ίχνη άλλης, αρκετά παλαιότερης εκκλησίας, δίπλα από την μεσαιωνική εκκλησία.

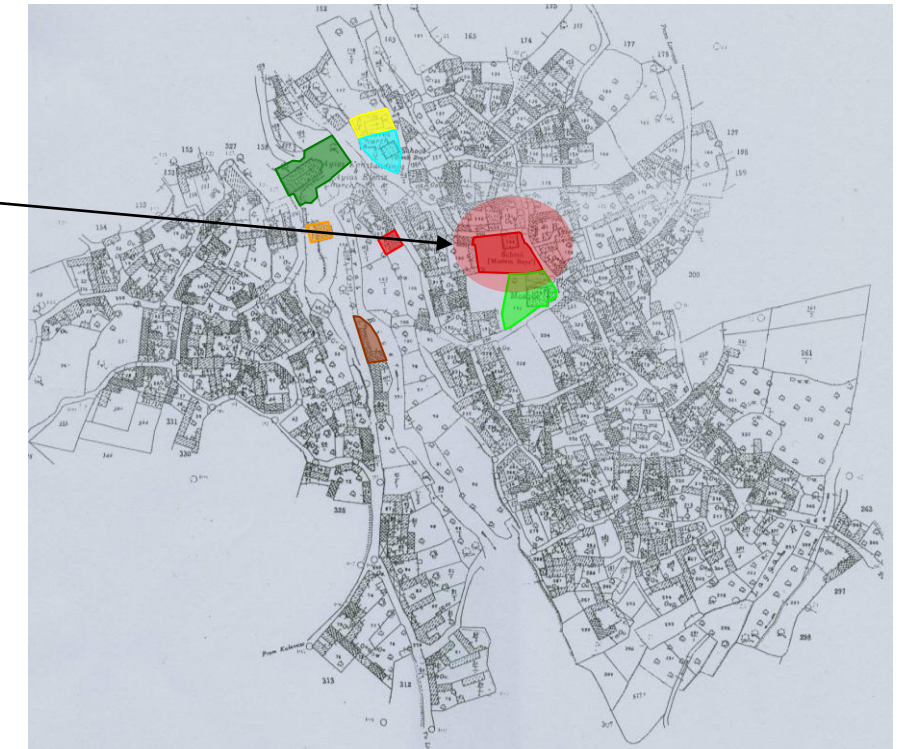
✚ Μουσουλμανικό σχολείο αρρένων.

Συνεχίζοντας την περιδιάβαση στο χωριό, κατευθυνόμενοι βορειοανατολικά, στην τουρκοκυπριακή συνοικία, η συνεχής πυκνή δόμηση και εκεί εξακολουθεί ασφυχτικά να "ακουμπά" στα στενά δρομάκια. Στο κέντρο της συνοικίας προβάλλει το **μουσουλμανικό σχολείο αρρένων**. Γύρω από το χώρο του σχολείου δημιουργείται ένα μεγάλο πλάτωμα, καθώς τα γύρω κτίσματα απέχουν πολύ από αυτό, σεβόμενα ίσως την ιεραρχία και την σημασία του ίδιου του σχολείου μέσα στο χώρο.

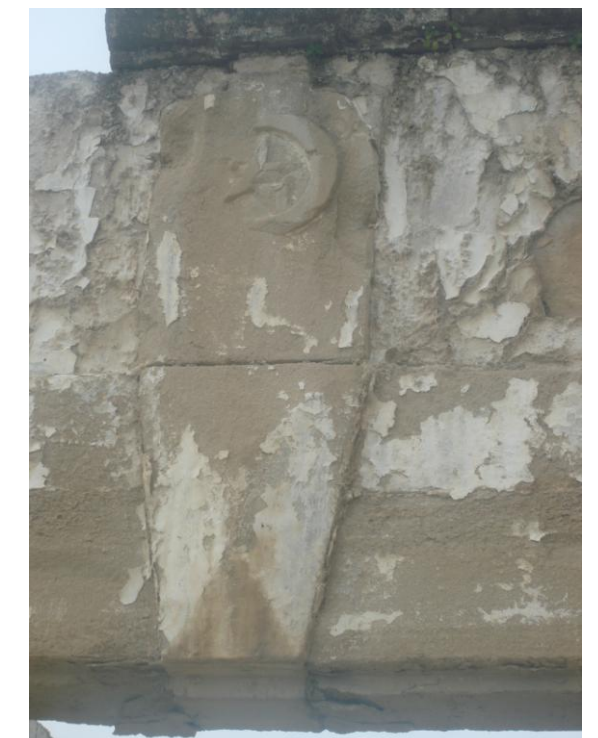
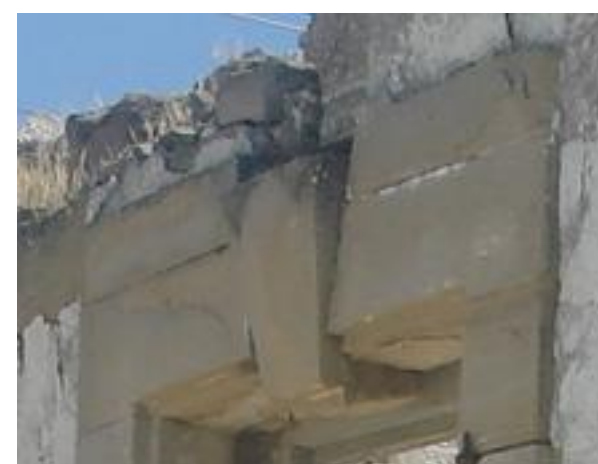

Γενική άποψη του μουσουλμανικού σχολείου αρρένων στην τουρκοκυπριακή συνοικία

Η φθορά του χρόνου άφησε τα σημάδια της στο κτίσμα. Μισογκρεμισμένο

Πέτρες κλειδιά πάνω από τα παράθυρα. Αραβικά σύμβολα και κείμενα λαξευμένα με ιδιαίτερη προσοχή, απεικονίζονται στα κλειδιά.

καθώς δεν έτυχε καμιάς προστασίας και συντήρησης, τουλάχιστον τις τελευταίες δεκαετίες. Η οροφή του καταστράφηκε εντελώς αλλά και οι φθορές που υπάρχουν στις τοιχοποιίες, εντός και εκτός του κτίσματος, είναι μεγάλες. Παρόλα αυτά παρέμεινε στον πυρήνα του χωριού, ως σημείο αναφοράς για την τουρκοκυπριακή συνοικία, πριν το 1974.

Δυτική όψη του μουσουλμανικού σχολείου.

Απέναντι από το σχολείο, στο χώρο όπου δημιουργείται το πλάτωμα και αποτελεί την αυλή του κτίσματος, υπάρχει ένα πηγάδι. Αποτελεί μέρος του συνόλου, μεταξύ σχολείου και μουσουλμανικού τεμένους. Η κατασκευή του πηγαδιού ίσως ανήκει σε μια μεταγενέστερη περίοδο.

Από αρχιτεκτονικής και αρχαιολογικής πλευράς, το σχολείο έχει μεγάλη ιστορική σημασία και θεωρείται ως μνημείο. Στοιχεία όπως οι πελεκητές πέτρες γύρω από τα ανοίγματα και στις γωνιές του κτιρίου, καθώς και οι πέτρες κλειδιά πάνω από

Εσωτερική όψη ανοίγματος. Η τοιχοποιία περιμετρικά από το παράθυρο κλίνει κωνικά.

Εξωτερική όψη ανοίγματος. Περιμετρικά από το παράθυρο η πελεκητή πέτρα.

Χρήση πελεκητής πέτρας στις γωνιές του κτιρίου.

Λεπτομέρειες της θύρας εισόδου του σχολείου. Χαρακτηριστικό στοιχείο η πέτρα κλειδί η οποία εν μέρη αποκολλήθηκε από το τοξωτό υπέρθυρο. Στο πάνω μέρος της θύρας διακρίνονται υπό κλίση λαξευμένες πέτρες.

Λεπτομέρεια απόληξης στέγης και γωνιάς κτιρίου. Περιμετρικά της οροφής υπάρχει πελεκητή πέτρα

Το ξεροπήγαδο στο πλάτωμα που δημιουργεί ο χώρος του σχολείου .

την μοναδική είσοδο αλλά και στα υπόλοιπα ανοίγματα (παράθυρα) στις οποίες υπάρχουν λαξευμένα αραβικά σύμβολα μαρτυρούν την σπουδαιότητα του κτιρίου στο σύνολο του οικισμού.

✚ Μουσουλμανικό τέμενος.

Σχεδόν απέναντι από το μουσουλμανικό σχολείο βρίσκεται το μουσουλμανικό τέμενος. Το μεγάλο πλάτωμα που δημιουργεί ο χώρος του σχολείου διακόπτεται απότομα από την περίφραξη του τεμένους, για να αποτελέσει πλέον το ίδιο το τέμενος το δικό του χώρο – πλάτωμα, μέσα στη δική του εμβέλεια ως χώρος λατρείας.

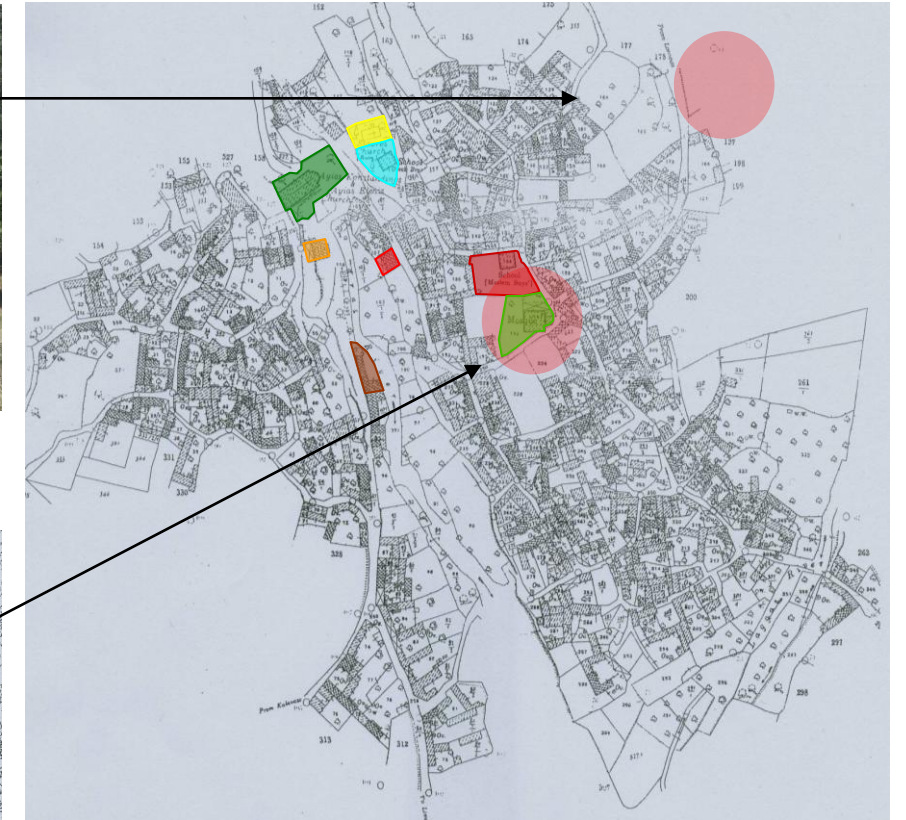
Βόρεια όψη του τεμένους. Η στοά με τις οξυκόρυφες καμάρες. Στο βάθος διακρίνεται η είσοδος που οδηγεί προς τον ιερό χώρο. Μπροστά από τη στοά φαίνεται ο ελάχιστος χώρος της αυλής.

Γενικά το κτίσμα είναι λιτό, κατάλευκο, με τις εξωτερικές τοιχοποιίες επιχρισμένες. Η χωροθέτηση του κτίσματος στο τεμάχιο, φαίνεται να καταλαμβάνει μεγάλη έκταση σε σχέση με τον ελεύθερο χώρο της αυλής του.

Το τέμενος εφάπτεται του γωνιακού δρόμου έχοντας τις δυο κλειστές όψεις του προς το δρόμο. Στην ανατολική όψη, η οποία εφάπτεται του δρόμου, υπάρχει μια μικρή θύρα η οποία ανοίγεται προς το δρόμο. Στη βόρεια όψη, υπάρχει στοά με δυο οξυκόρυφες καμάρες και ακολούθως η είσοδος του τεμένους. Η στοά αποτελεί ένα ημιυπαίθριο χώρο πριν την είσοδο στο χώρο λατρείας. Μπροστά από τη στοά, βόρεια του κτίσματος, αφήνεται ελάχιστος χώρος για αυλή, ενώ

Το μουσουλμανικό νεκροταφείο βρίσκεται έξω από τον οικισμό, βορειοανατολικά του χωριού.

Η δυτική όψη. Δυο μεγάλες αντηρίδες προεξέχουν από την παρειά της τοιχοποιίας. Διακρίνεται η σκάλα η οποία σταματά στο επίπεδο της απόληξης της στέγης.

Η νοτιοανατολική όψη του τεμένους, εφάπτεται του δρόμου. Διακρίνεται η θύρα στα ανατολικά.

Το ξεροπήγαδο στο πλάτωμα του σχολείου. Βρίσκεται βορειοδυτικά του τεμένους.

Η στοά.

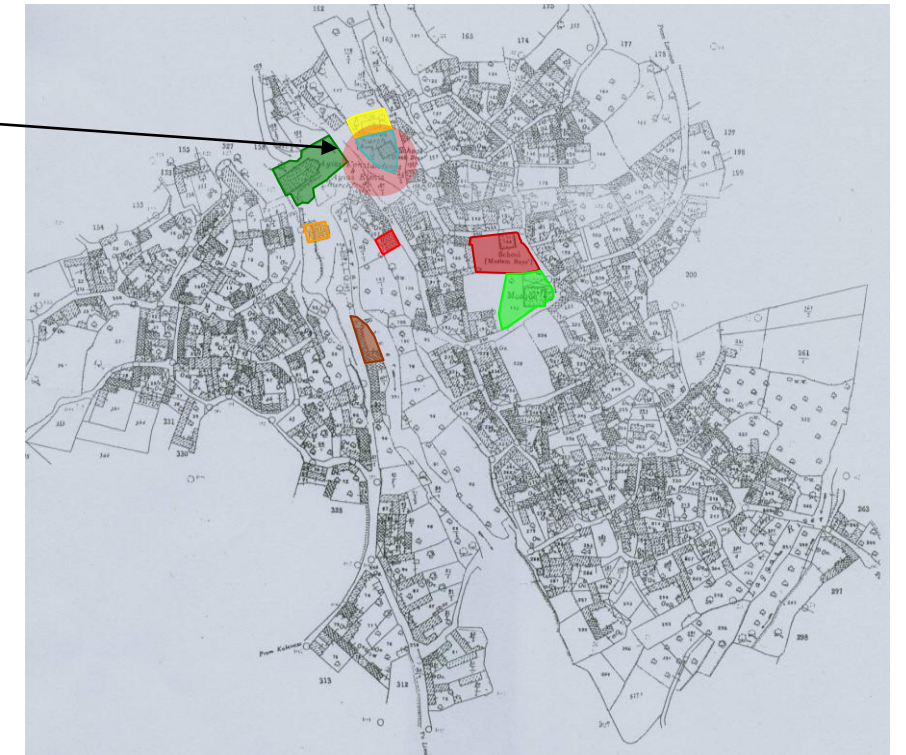

στη δυτική πλευρά η αυλή είναι μεγαλύτερη. Το πηγάδι που υπάρχει στο πλάτωμα του σχολείου ίσως να συνδέεται άμεσα με το τέμενος για λόγους ιεροτελεστίας – πλύσιμο των πιστών πριν την είσοδο τους στο τέμενος.

🚩 Ελληνικό σχολείο αρρένων.

Δίπλα από τις δυο εκκλησίες του χωριού, προς τα βόρεια του οικισμού, βρίσκεται το ελληνικό σχολείο αρρένων. Το σχολείο λειτουργούσε μέχρι το 1965. Αργότερα, η κοινότητα το ενοικίαζε σε ξένους επισκέπτες και στο τέλος το έδωσε σε φτωχό κάτοικο, έτσι άλλαξε η χρήση του και από σχολείο μετατράπηκε σε οικία. Λόγω της χρήσης αυτής το κτίσμα δέχτηκε μεγάλες αλλοιώσεις, τόσο εσωτερικά όσο και εξωτερικά.

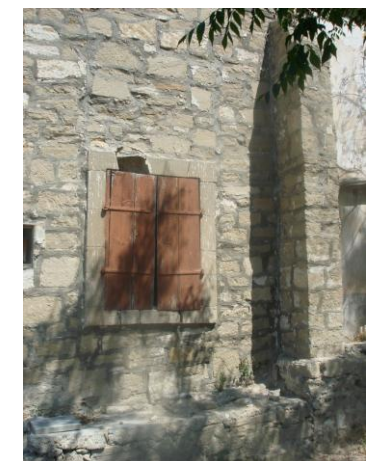
Τα παράθυρα και η θύρα εισόδου είναι δίφυλλα, σανιδωτά όμοιας κατασκευής με αυτά των κατοικιών. Περιμετρικά των ανοιγμάτων υπάρχουν πλαίσια από πελεκητή πέτρα. Οι πελεκητές πέτρες που δημιουργούν το πλαίσιο στη θύρα εισόδου έχουν δεχθεί επίχρισμα. Η οροφή είναι δικλινής, κεραμοσκεπής, με κεραμίδια επίπεδα αυλακωτά. Οι τοιχοποιίες είναι από ημικατεργασμένους λίθους και χαλίκια, εσωτερικά του κτίσματος είναι επιχρισμένες από ασβεστοκονίαμα, ενώ εξωτερικά υπάρχουν ίχνη από επίχρισμα. Στη βόρεια και νότια όψη του κτίσματος διακρίνονται δυο μεγάλες αντηρίδες.

Νότια όψη.

Θύρα εισόδου. Περιμετρικά διακρίνεται το πλαίσιο από πελεκητή πέτρα το οποίο αλλοιώθηκε.

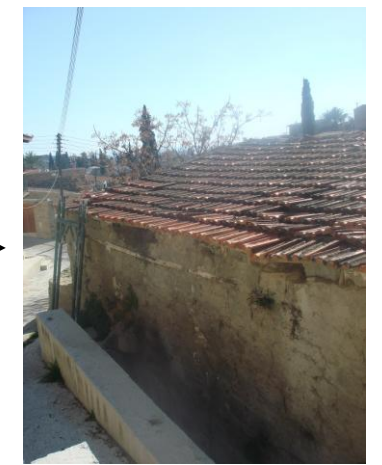

Διακρίνεται η αντηρίδα και το σανιδωτό παράθυρο.

Η ανατολική όψη είναι "κλειστή" προς το δρόμο. →

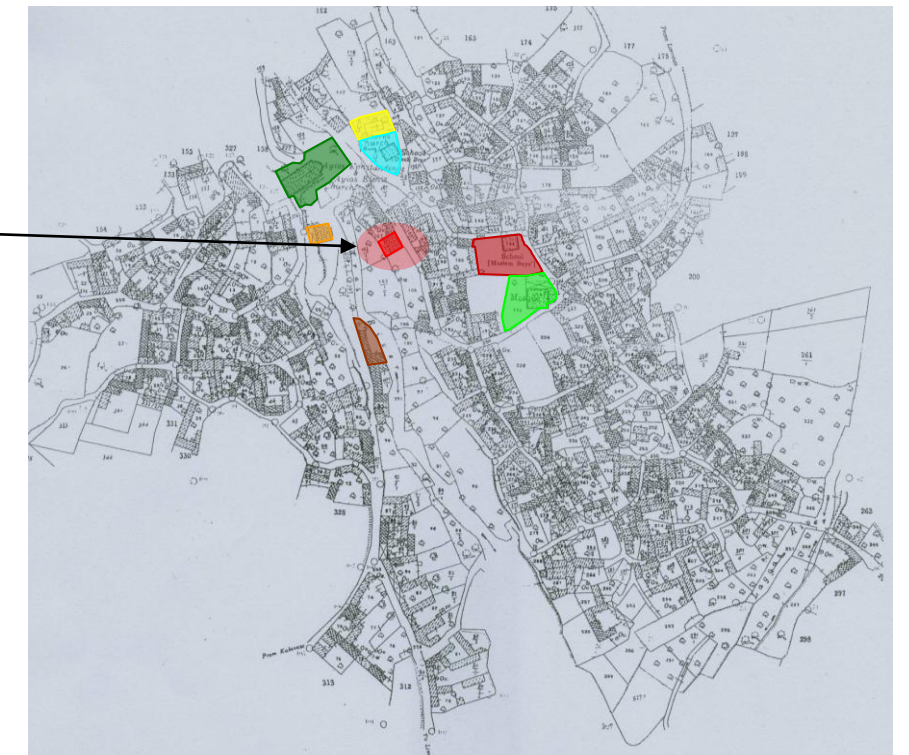
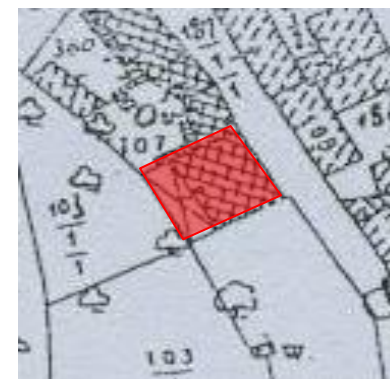
← Η βόρεια όψη "βλέπει" προς τις δυο εκκλησίες. Διακρίνονται οι δυο μεγάλες αντηρίδες στη τοιχοποιία.

Μετά από διαβήματα που έχουν γίνει από την κοινότητα για ανεύρεση κονδυλίου, το σχολείο θα μετατραπεί σε μουσείο.

🚩 Κοινοτικό Συμβούλιο Τόχνης. (παλαιότερα καφενείο)

Αφήνοντας πίσω μας την εκκλησία του Τιμίου Σταύρου και ανηφορίζοντας το δρόμο με κατεύθυνση νοτιοανατολικά για την τουρκοκυπριακή συνοικία, συναντάμε το κοινοτικό συμβούλιο της Τόχνης. Το κτίσμα αυτό παλαιότερα ήταν καφενείο (το καφενείο του Κλεόβουλου) και είχε μεγάλη σημασία για τους χωριανούς. Εκεί μαζεύονταν (κυρίως άντρες) για να συζητήσουν τα διάφορα προβλήματα που τους απασχολούσαν αλλά και για να ψυχαγωγηθούν.

Το κτίσμα αποτελείται από ένα δίχωρο όπου η είσοδος του εφάπτεται του δρόμου. Μια μικρή αυλή βρίσκεται στο πίσω μέρος του κτιρίου. Ο χώρος στο εσωτερικό χωρίζεται νοητά από δυο μεγάλες οξυκόρυφες καμάρες που καταλήγουν σε ένα κίονα. Οι τοιχοποιίες είναι από ημικατεργασμένους λίθους, εσωτερικά είναι επιχρισμένες από ασβεστοκονίαμα. Στη συντήρηση που του είχε γίνει, σε μια τοιχοποιία αποκαλύφθηκε κάτω από το επίχρισμα μια

Η είσοδος του εφάπτεται του δρόμου. Πελεκητή πέτρα πλαισιώνει το άνοιγμα. ←

Η κατάληξη των δυο οξυκόρυφων καμάρων σε κίονα. Το δάπεδο είναι σανιδωτό και οι τοιχοποιίες επιχρισμένες. ←

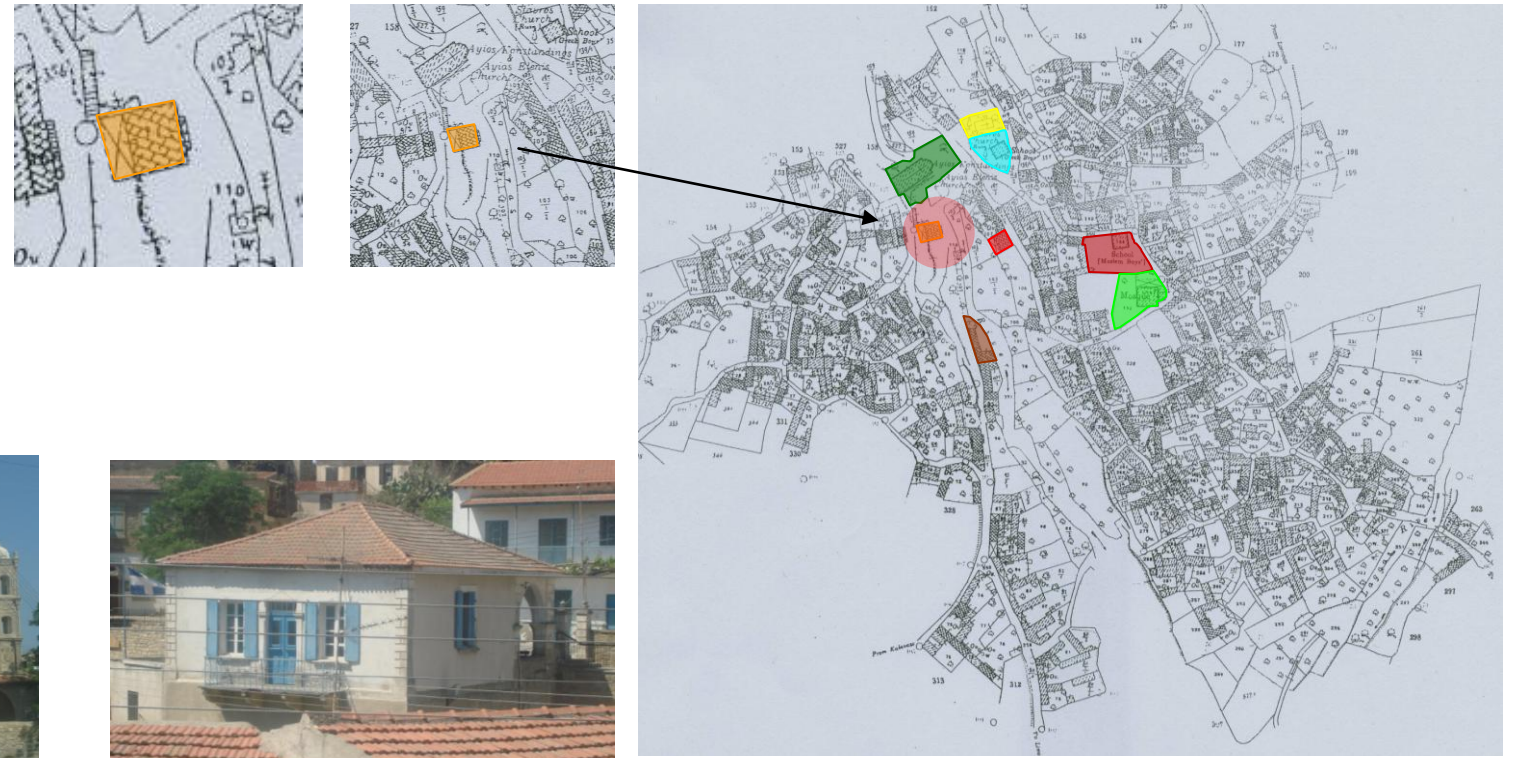
Η οξυκόρυφη καμάρα και η δικλινής στέγη με τις τράβες και το σανίδωμα. ←

τοιχογραφία. Η οροφή του είναι δικλινή και καλύπτεται από κεραμίδια ενώ τα ανοίγματα πλαισιώνονται από πελεκητή πέτρα, ένα χαρακτηριστικό στοιχείο για τα δημόσια κτίρια που υπάρχουν στον οικισμό.

☚ Καφενείο

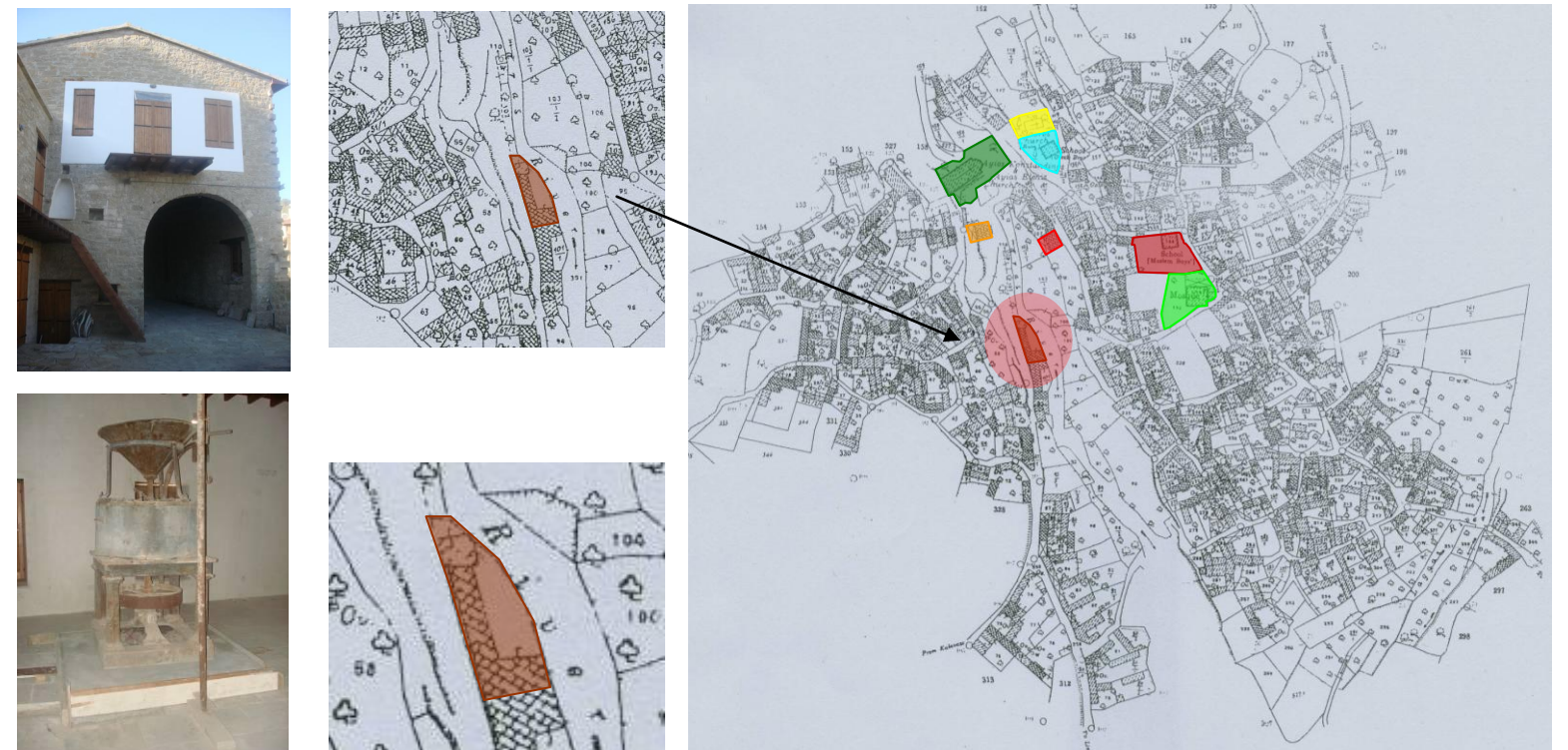
Το καφενείο εφάπτεται του πλατώματος της εκκλησίας (Τιμίου Σταυρού) και είναι σε πιο ψηλό επίπεδο από αυτή (σε ύψωμα). Χαρακτηρίζεται ως ανεξάρτητο κτίσμα αφού δεν εφάπτεται με άλλα κτίρια στη περίμετρό του. Είναι από τα λίγα κτίσματα του οικισμού που έχει στέγη τετράκλινη.

Η πρόσοψη του εφάπτεται του δρόμου με μια τοξοστοιχία από τρεις συνεχόμενες καμάρες που καταλήγουν σε κίονες και δημιουργούν στοά.

☚ Μύλος

Στο χωριό, πριν από πολλές δεκαετίες υπήρχαν επτά ιδιόκτητοι μύλοι, στις μέρες μας διασώθηκε μόνο ένας μύλος, ο οποίος βρίσκεται στην είσοδο του χωριού.

Είναι ένα διώροφο κτίσμα το οποίο εφάπτεται του δρόμου. Η είσοδος του οδηγεί σε μια μεγάλη κεντρική αυλή. Αποτελείται από μια ψηλή στοά, με ελεύθερα τα δυο άκρα της, όπου δημιουργείται άνοιγμα από στρογγυλεμένες καμάρες. Οι εσωτερικοί χώροι αποτελούνται από δίκωρα και γεφυρώνονται με καμάρες.

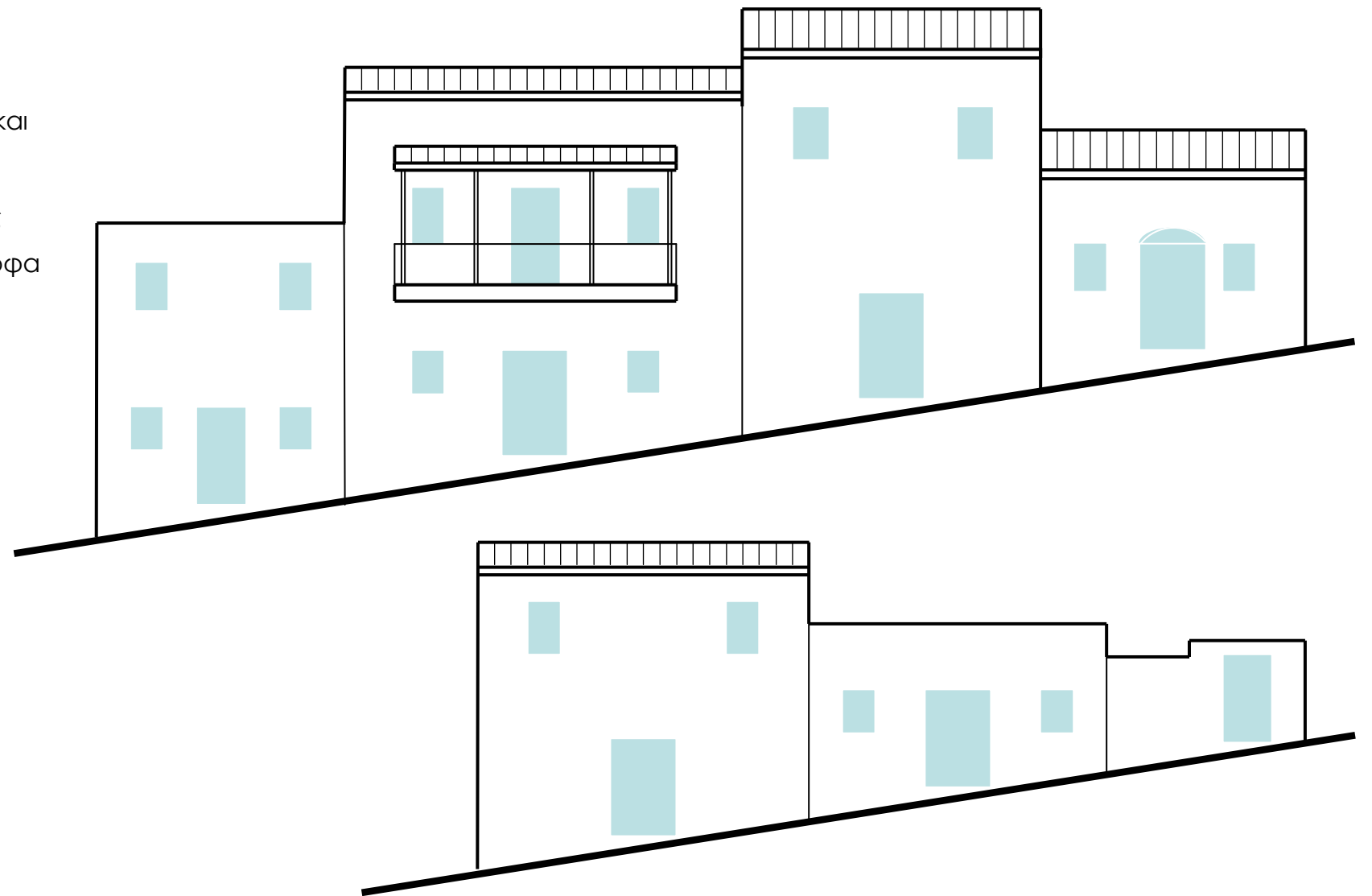
✚ ΜΟΡΦΗ ΔΡΟΜΩΝ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΟ ΔΟΜΗΜΕΝΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Οι περισσότεροι δρόμοι είναι κεκλιμένοι και ασφαλτοστρωμένοι και αποτελούν τις κύριες αρτηρίες κυκλοφορίας στον οικισμό. Ξεχωρίζουν όμως και τα στενά δρομάκια, στην καρδιά του οικισμού.

Οι κατοικίες εφάπτονται δεξιά και αριστερά των δρόμων, δημιουργώντας μια αυστηρή συνεχόμενη ζώνη δόμησης, όπου άλλοτε αποτελείται από διώροφα ή από ισόγεια κτίσματα και άλλοτε εναλλάσσονται με ψηλά περιτοιχίσματα.

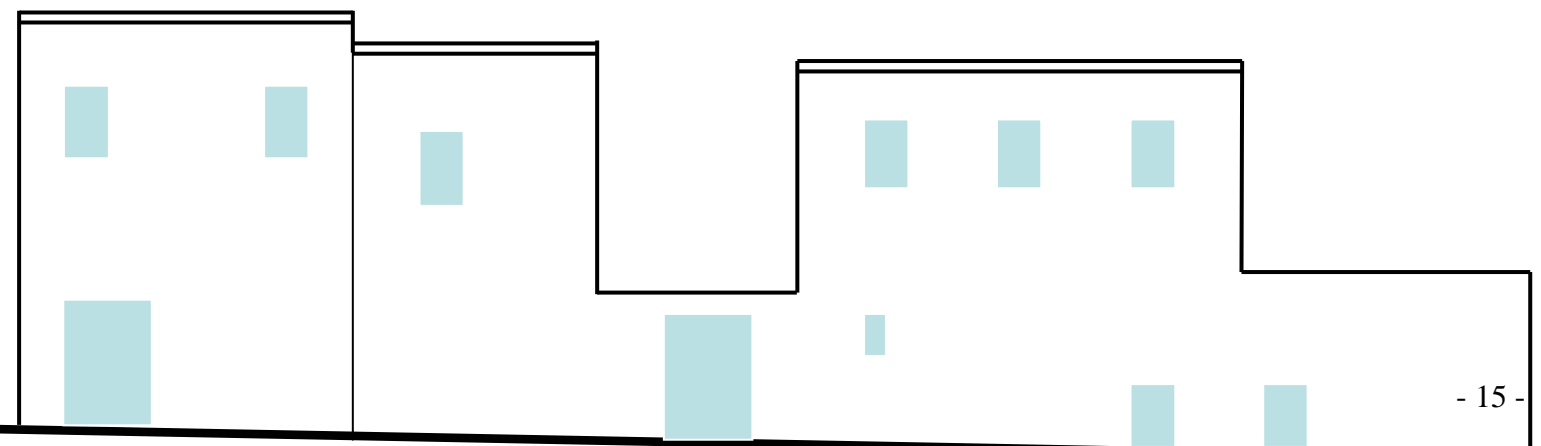
Συνεχής δόμηση

Ασφαλτοστρωμένοι δρόμοι ως κύριες αρτηρίες κυκλοφορίας

Μικρού μεγέθους ανοίγματα όπου τα πλήρη επικρατούν στα κενά

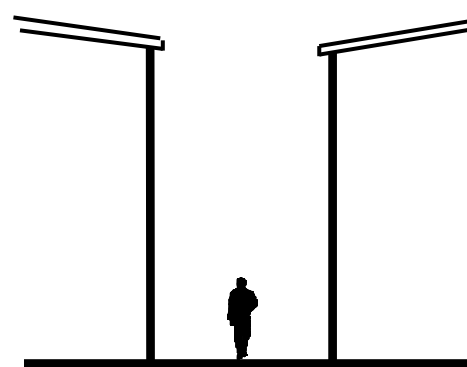
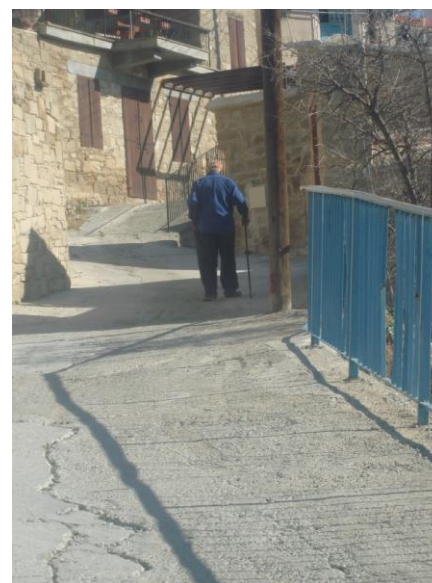
Συνεχής δόμηση – κεκλιμένοι δρόμοι

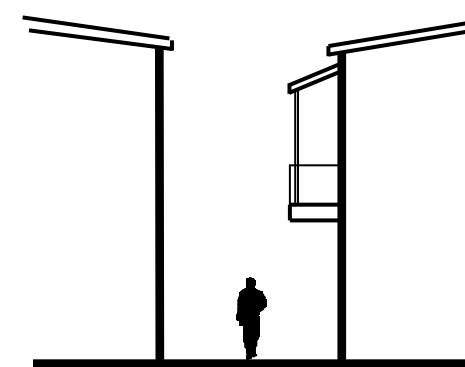
Η σχέση του κτίσματος με το δρόμο, όπως διαμορφώνεται στις κεντρικές περιοχές του χωριού, λόγω της πυκνής δόμησης, εκεί τα σπίτια γίνονται αναγκαστικά στενομέτωπα, καθώς κτίζονται σε επαφή το ένα με το άλλο κατά τις μακριές πλευρές τους και αφήνουν ορατές προς το δρόμο, σε συνεχή παράθεση, τις στενές μόνο όψεις τους. Ίσως το φαινόμενο αυτό εμφανίζεται περισσότερο στο κέντρο του οικισμού, όπου και παρατηρείται μια προοδευτική αλλαγή της χρήσης του ισογείου από βοηθητική σε κύρια χρήση.

Προβάλλονται σε διάφορα ύψη από τη στάθμη του εδάφους, είτε γιατί τα σπίτια είναι άλλα ψηλότερα και άλλα χαμηλότερα, είτε γιατί το ύψος του εξωτερικού τοίχου των ισογείων είχε διάφορα ύψη. Η ποικιλία αυτή στην επανάληψη του στοιχείου και οι αθέλητες κλίσεις των δρόμων δημιουργούσαν και δημιουργούν πολύ ευχάριστες προοπτικές στο διαβάτη.

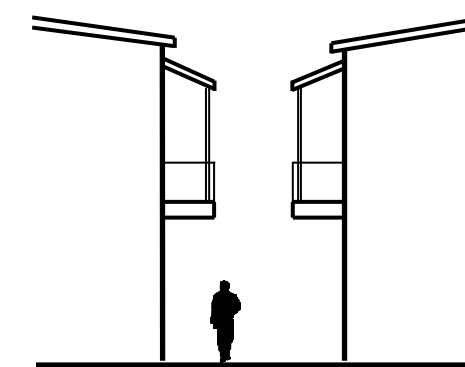
Οι εξώστες προς την πλευρά του δρόμου δίνουν κατά κάποιο τρόπο, την ανθρώπινη κλίμακα σε σχέση με την συνεχή και ψηλή δόμηση. Πέρα από την εξωτερική επιφάνεια της λιθοδομής του ισογείου, οι εξώστες στηρίζονται σε ξύλινους προβόλους (βολίτζια) στο ύψος του δαπέδου, που ενισχύονται συνήθως από κάτω με εξωτερικές λοξές ξύλινες αντηρίδες. Η προεξοχή του κυμαίνεται από 0,80 μ. ως 1,00 μ.

Κατοικίες δεξιά και αριστερά του δρόμου χωρίς τους εξώστες.

Εξώστες μόνο στην μια πλευρά του δρόμου

Εξώστες δεξιά και αριστερά του δρόμου

Β. ΤΟ ΕΙΔΟΣ ΚΑΙ Ο ΒΑΘΜΟΣ ΑΛΛΟΙΩΣΗΣ ΤΟΥ ΠΥΡΗΝΑ ΚΑΙ ΓΕΝΙΚΟΤΕΡΑ ΤΟΥ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΟΥ ΤΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ
✚ ΚΡΙΤΙΚΗ ΕΠΙΔΙΟΡΘΩΣΕΩΝ, ΑΛΛΟΙΩΣΕΩΝ ΤΟΥ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟΥ ΠΥΡΗΝΑ

Η ανάγκη για μια "καλύτερη" και "βιώσιμη" κατοικία, άνετη, με τις προδιαγραφές και τις απαιτήσεις της σύγχρονης κοινωνίας, οδήγησαν στην αστυφιλία. Αυτό σε συνδυασμό με το πέρασμα του χρόνου, είχε ως αποτέλεσμα την φθορά και την εγκατάλειψη εν μέρη του παραδοσιακού οικισμού. Αλλοιώσεις που άλλοτε έχουν ως αποτέλεσμα την καταστροφή και άλλοτε την ακαισθησία.

Κατά καιρούς, οι κάτοικοι του χωριού συντηρούσαν τα σπίτια τους ούτως ώστε να έχουν μια καλύτερη ποιότητα ζωής. Οι επεμβάσεις αυτές άλλοτε ήταν ανεπαίσθητες και δεν επηρέαζαν τόσο το εξωτερικό περιβάλλον των κατοικιών και άλλοτε ήταν πολύ έντονες προκαλώντας αντιφάσεις ανάμεσα στα παραδοσιακά και τα σύγχρονα υλικά.

Η αντικατάσταση των αυθεντικών παραθύρων και θυρών με κουφώματα από νέα υλικά όπως το αλουμίνιο ή το πλαστικό και τα έντονα χρώματα σε αυτά προσδίδουν ένα τόνο αλλότριο.

Έντονα εμφανή τα ντεπόζιτα νερού και οι ηλιακοί συλλέκτες στις οροφές. Αλλοίωση της μορφής του κτιρίου με επιχρίσματα όπως το τσιμέντο, δεν αρμόζουν με τη σωστή συντήρηση του κτίσματος. Παράλληλα μια τέτοια επιδιόρθωση θα προκαλέσει περισσότερα προβλήματα από αυτά που είχε το κτίσμα και αυτό οφείλεται στη μη συμβατότητα των υλικών, του τσιμέντου και της πέτρας.

Παράθυρα από αλουμίνιο.

Επιγραφές στέγαστρα και τέντες.

Ντεπόζιτα νερού και ηλιακοί συλλέκτες.
Χρωματιστά παράθυρα – έντονα χρώματα.

Επιφάνεια η οποία δέχτηκε τσιμεντοκονία.

Το συνδετικό κονίαμα δεν φαίνεται στην επιφάνεια της τοιχοποιίας.

Απαγορεύεται η χρήση τσιμεντοκονίας.

Τέλος προβάλλεται αντιαισθητικό το αποτέλεσμα μιας τοιχοποιίας στην οποία η αρμολόγηση της πέτρας δεν έγινε με το σωστό πατροπαράδοτο τρόπο, με χαλίκωμα και λάσπη.

Έχει παρατηρηθεί ότι σε πολλές κατοικίες, αν όχι σε όλες, τα δώματα έτυχαν επεμβάσεων άλλοτε για αισθητικούς λόγους και άλλοτε για λόγους υγρασίας. Τέλος, τα κροδάματα όντας και αυτά αλλοιωμένα σε κάθε δώμα επιβεβαιώνουν τις επεμβάσεις που έχουν υποστεί οι κατοικίες.

Σε περασμένες δεκαετίες, η προσθήκη κάποιας σιδεριάς στα παράθυρα της κατοικίας, έκανε τον ένοικο να αισθάνεται μεγαλύτερη ασφάλεια και σιγουριά και αποτελούσε ένα είδος διακόσμησης. Οι ένοικοι αφαιρούσαν τα υφιστάμενα ξύλινα παράθυρα και τα αντικαθιστούσαν με μεταλλικά.

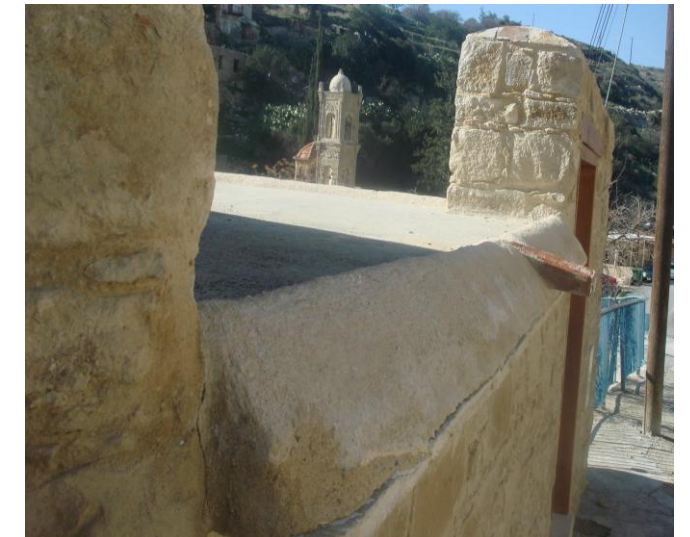

Μεταλλικές διακοσμητικές σιδεριές και παράθυρα σε αντικατάσταση του ξύλινου παραθύρου.

Η αποκατάσταση του "παλιού" γυψομαρμάρου με μωσαϊκά ή κεραμικά πλακίδια στο δάπεδο και τα σύγχρονα χερούλια στις ξύλινες σανιδωτές εξώθυρες παραποιούν το χαρακτήρα του αυθεντικού παραδοσιακού κτίσματος.

Λεπτομέρεια κροδάματος κατοικίας με χολέρα από κεραμίδι για το νερό της βροχής.

Εμφανές το μπετόν για την κατασκευή του δώματος και του κροδάματος

Σύγχρονα "μοντέρνα" χερούλια στις ξύλινες σανιδωτές θύρες.

Μωσαϊκά πλακίδια αντί γυψομαρμάρου.

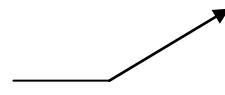
Ένα άλλο μεταβατικό στάδιο, είναι η αλλοίωση στους εξώστες. Ο εξώστης, ο οποίος αποτελεί ένα ημι-υπαίθριο καλυμμένο χώρο, εύκολα μετατρέπεται από τον ένοικο σε κλειστό χώρο για να καλύψει κάποιες από τις ανάγκες του, παρέχοντας του περαιτέρω χώρο.

Σε μια προσπάθεια αποκατάστασης των κατεστραμμένων αυθεντικών παραθύρων μιας οικοδομής με καινούργια, η τοποθέτησή τους έγινε λανθασμένα. Αντί να τα τοποθετήσουν στην εξωτερική παρειά της τοιχοποιίας (όπως ήταν τα προηγούμενα παράθυρα τοποθετημένα), η τοποθέτησή τους έγινε στην εσωτερική παρειά της τοιχοποιίας. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να δημιουργείται σκοτία και συνεπώς η όψη φαίνεται να χάνει πλέον την επίπεδη μορφή της.

Λανθασμένη τοποθέτηση παραθύρου. Δημιουργία σκοτίας (γωνιά).

λάθος

Λανθασμένη τοποθέτηση παραθύρου. Δημιουργεί σκοτία.

Εξώστης ο οποίος μετατράπηκε από ημι-υπαίθριο σε κλειστό χώρο.

Τοποθέτηση παραθύρου στην εξωτερική παρειά της τοιχοποιίας.

σωστό

Λεπτομέρεια προεξοχής της στέγης. Μεγαλύτερη απόσταση από την παρειά της τοιχοποιίας (50-60 εκ.).

Λανθασμένος σχηματισμός στα παραθυρόφυλλα. Η υποδιαίρεση του σε τρία μέρη με τη δημιουργία φεγγίτη στο κάτω μέρος.

Επιπλέον ο σχηματισμός του παραθυρόφυλλου σε υποδιαίρεσεις, σε μορφή φεγγίτη στο κάτω μέρος του ανοίγματος και δυο ανοιγόμενων φύλλων στο πάνω μέρος είναι λανθασμένος.

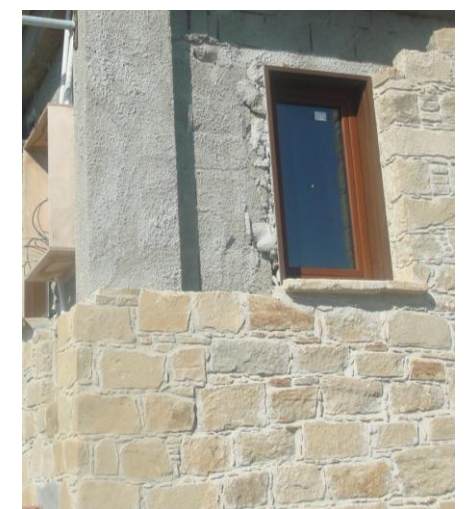
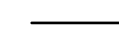
Νέες οικοδομές "προσποιούμενες" την παραδοσιακή αρχιτεκτονική ντύνουν με τον δικό τους χαρακτήρα το περίβλημά. Η κατασκευή τους γίνεται από σύγχρονα υλικά όπως τούβλα, μπετόν, δομικός χάλυβας, τσιμεντοκονίες και πολλά άλλα υλικά που υπάρχουν στην αγορά. Τέλος επενδύουν τις τοιχοποιίες με πέτρα της περιοχής,

Μιμητισμός παραδοσιακής τοιχοποιίας. Η προεξοχή μιας πέτρας από την τοιχοποιία αποτελεί κάτι το φιαχτό. Η αρμολόγηση διαφέρει κατά πολύ από τον παραδοσιακό τρόπο δόμησης.

Μιμητισμός στα παράθυρα. Χρήση σύγχρονων υλικών. Παράθυρο από αλουμίνιο σε απόχρωση ξύλου. Επένδυση τοιχοποιίας με πέτρα.

τοποθετούν παράθυρα και θύρες από αλουμίνιο σε απομίμηση του ξύλου. Οι στέγες τους έχουν απότομη κλίση και οι προεξοχές τους είναι μεγαλύτερες των 20 εκ. Το μέγεθος τους σε έκταση τετραγωνικών μέτρων αλλά και σε ύψος είναι τεράστιο σε σχέση με την παραδοσιακή κατοικία.

✚ ΚΡΙΤΙΚΗ ΕΝΤΑΞΗΣ ΝΕΩΝ ΟΙΚΟΔΟΜΩΝ ΣΤΟ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟ ΣΥΝΟΛΟ

Στις νέες κατοικίες που κτίζονται στα περίχωρα αλλά και εντός του οικισμού επικρατεί ο μιμητισμός. Η επένδυση με πέτρα στους εξωτερικούς τοίχους, πέτρες να προεξέχουν από τις τοιχοποιίες, στέγες από μπετόν με απότομη κλίση, παράθυρα και πόρτες από αλουμίνιο σε χρώμα ξύλου και πολλά άλλα στοιχεία πλαισιώνουν το χαρακτήρα αυτών των κτισμάτων. Το εσωτερικό μιας τέτοιας κατασκευής παραμένει το ίδιο όπως ένα σπίτι στην πόλη.

Εν μέρη οι νέες κατοικίες αποτελούν ένα τεράστιο όγκο ο οποίος τοποθετείται απλά στο τεμάχιο. Αποτελούν απομονωμένες μονάδες, αποκομμένες από το σύνολο του οικισμού. Στο σύνολό τους φαίνονται να είναι κάτι τεχνητό και φτιαχτό. Από άποψη κουλτούρας του ντόπιου παραδοσιακού κτίσματος δεν έχει την ίδια ευαισθησία και γοητεία που έχει το αυθεντικό.

Πόρτες και παράθυρα από αλουμίνιο σε απόχρωση ξύλου.

Η προεξοχή μιας πέτρας από την τοιχοποιία αποτελεί κάτι το φιαχτό. Η αρμολόγηση διαφέρει κατά πολύ από τον παραδοσιακό τρόπο δόμησης.

Εξωτερική επένδυση τοίχου με πέτρα. Η εσωτερική τοιχοποιία από σύγχρονα υλικά.

✚ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΩΝ ΚΑΤΟΙΚΙΩΝ

Σημαντικός παράγοντας για την αποκατάσταση ενός κτίσματος είναι:

- α. Να γίνει καταγραφή της φθοράς που υπέστη
- β. Μελέτη (ιστορική) από συγγράμματα, παλιές φωτογραφίες
- γ. Μελέτη για τη λειτουργικότητα της.

Αντικατάσταση ανωφλιού παραθύρας με νέα ξύλα

Οι τρύπες στην τοιχοποιία παραμένουν

Οι μεντεσές στη τοιχοποιία υποδηλώνει ότι υπήρχε πόρτα στο σημείο αυτό

Τα υλικά που χρησιμοποιούνται θα μπορούσε να είναι τα αυθεντικά υλικά που υπάρχουν στην κατοικία (βολιτζια, κεραμίδια, πέτρα, άλλα ξύλινα στοιχεία κλπ.) ή αν αυτά είναι εντελώς κατεστραμμένα τότε γίνεται αναζήτηση υλικών από άλλες κατεστραμμένες οικοδομές.

Νέα στοιχεία όπως οι σιδερονευκίες χρησιμοποιούνται όπου είναι αναγκαίο (για στατικούς λόγους) και φαίνονται ως ξεχωριστό επιπρόσθετο στοιχείο στην κατοικία.

Απαραίτητη η χρήση ασβεστοκονιαμάτων αντί τσιμεντοκονιαμάτων. Για λόγους μη συμβατότητας του τσιμέντου με την πέτρα γίνεται χρήση ασβεστοκονιαμάτων. Η αρμολόγηση της τοιχοποιίας γίνεται με μικρά χαλίκια και με τη χρήση πηλού.

Μια νέα προσθήκη σε υφιστάμενη κατοικία γίνεται με σύγχρονα υλικά. Αυτό γίνεται για να ξεχωρίζει το παλιό από το νέο ως ένδειξη σεβασμού προς το παλιό χωρίς να αλλοιώνεται το ένα από το άλλο. Παράλληλα δίνεται και η ανάλογη ευαισθησία, χρησιμοποιώντας τα σύγχρονα υλικά με τέτοιο τρόπο, ούτως ώστε μετά την αποκατάσταση, το κτίσμα να έχει πάλι τα βασικά στοιχεία που το χαρακτηρίζουν.

Προσθήκη μεταλλικής νευκάς

Χρήση μεγάλων υαλοπινάκων στις προσθήκες.

Αποκατάσταση της όψης. Χρήση ασβεστοκονιάματος.

Αποκατάσταση της όψης. Τα σύγχρονα υλικά ξεχωρίζουν.

Αντικατάσταση της παλιάς με νέα θύρα.

Προσθήκη υδρορροής. Αντικατάσταση παραθύρου και θύρας με νέα. Συντήρηση της πελεκητής πέτρας.

Οι εξωτερικές όψεις των κτισμάτων στην αποκατάσταση ή τη συντήρηση, δεν υπόκεινται σε καμία αλλοίωση. Παράθυρα και πόρτες που έχουν καταστραφεί αντικαθίστανται με νέα, της ίδιας μορφής και σχήματος. Άλλα μορφολογικά στοιχεία όπως οι εξώστες, καμάρες, τοιχοποιίες στέγες κλπ. γίνεται αποκατάσταση όπως ήταν η αρχική τους μορφή.

Γ. ΤΑ ΚΤΙΣΜΑΤΑ
ΤΥΠΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΗ ΚΑΙ ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ
ΟΙΚΟΔΟΜΩΝ ΚΥΡΙΟΤΕΡΟΙ ΤΥΠΟΙ ΚΤΙΣΜΑΤΩΝ, Η ΔΟΜΗ ΤΟΥΣ, Η
ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΤΟΥΣ, Η ΓΕΝΙΚΗ ΣΥΝΘΕΣΗ ΤΟΥΣ

Οι κατοικίες περιγράφονται με αυστηρό και λιτό χαρακτήρα κλειστές προς το δρόμο ανοικτές γύρω από την αυλή, κόβοντας τη θέα στους περιέργους έτσι ώστε, αυτοί να μην επεμβαίνουν οπτικά ή ακουστικά στα του οίκου τους.

Ανοικτές γύρω από την αυλή.

Κλειστές προς το δρόμο.

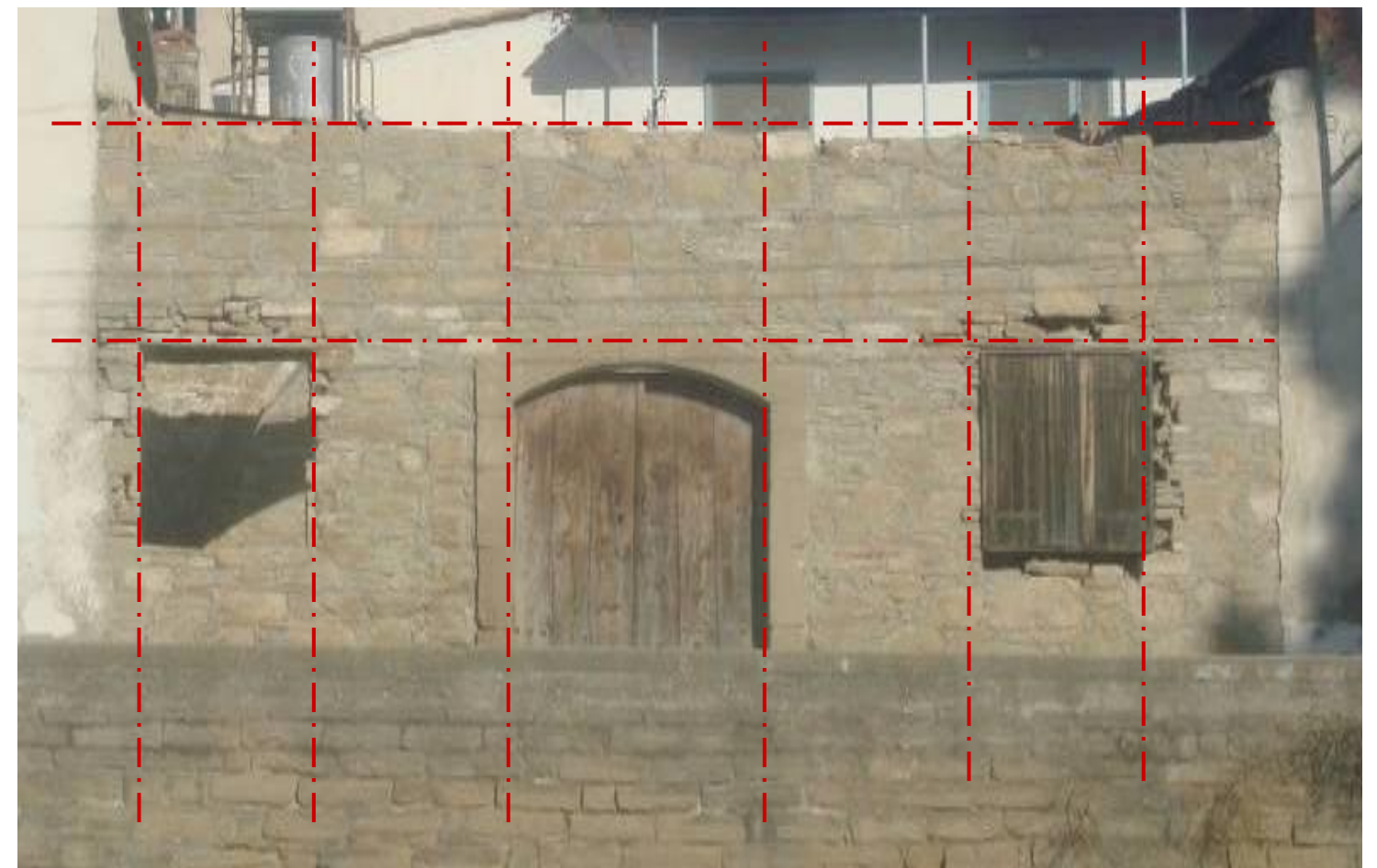
Προέκταση της ζωής των κατοίκων προς τα έξω είναι σχεδόν ανύπαρκτη, τις περισσότερες φορές, και η αυλή, εσωστρεφής και αποκομμένη από τη ζωή του χωριού, με ψηλή περιτοίχιση και χαρακτηριστική αυλόπορτα. Σε συνδυασμό με τα σανιδωτά ανοίγματα του ισογείου, καταγράφουν την ανάγκη για απομόνωση και ηρεμία.

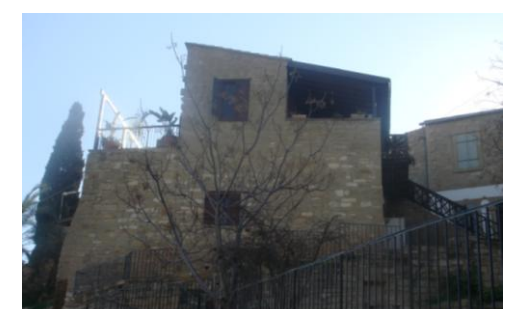
Κατοικίες με αυστηρό, λιτό χαρακτήρα.

Ισορροπία και "ηρεμία" στις όψεις.

Οι όψεις χαρακτηρίζονται από μικρά ανοίγματα (προς το δρόμο).

Οι όψεις προς το δρόμο αλλά και προς το εσωτερικό των κατοικιών χαρακτηρίζονται από μικρά ανοίγματα (η κατασκευή κτίσματος με πέτρα δεν επιτρέπει μεγάλα ανοίγματα λόγω στατικότητας της ίδιας της πέτρας).

Στις όψεις υπάρχει ισορροπία και "ηρεμία". Αυτό επιτυγχάνεται με την επανάληψη των κτισμάτων στη σειρά, με ελάχιστες διαφορές το ένα από το άλλο, αλλά και από τα υλικά που είναι κατασκευασμένα (ίδιο υλικό – πέτρα).

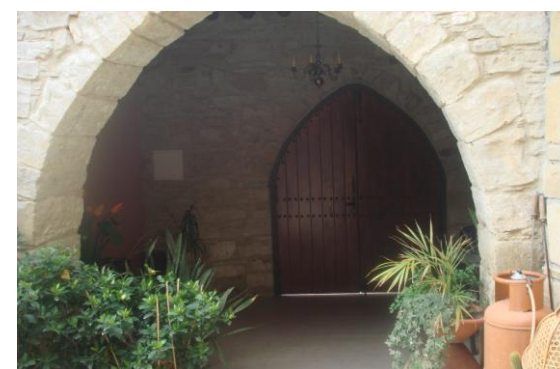
Αρκετά ψηλό, συνήθως υπερυψωμένο ισόγειο από χοντρούς (0,4μ - 0,6μ) λιθόκτιστους τοίχους με λίγα και μικρά ανοίγματα προς τους δημόσιους χώρους, γεγονός που εκφράζει την ανάγκη για ιδιωτικότητα στρεφόμενοι περισσότερο προς την αυλή.

Οι εξωτερικοί προς τους δρόμους τοίχοι ακολουθούν τις διευθύνσεις τους, με αποτέλεσμα τις περισσότερες φορές οι χώροι του ισογείου να έχουν στρεβλά πολυγωνικά σχήματα. Στις εξωτερικές γωνίες του ισογείου υπάρχουν κατά κανόνα αποτμήσεις.

Οι κατοικίες κατασκευάζονταν είτε στο βάθος του τεμαχίου με τέτοιο τρόπο ούτως ώστε η αυλή διαμορφωνόταν στο μπροστινό μέρος του τεμαχίου με ψηλό μαντρότοιχο, ή εφαπτόταν του δρόμου αποκόπτοντας παντελώς κάθε επαφή με το δημόσιο χώρο. Η μοναδική είσοδος στην περίπτωση αυτή ήταν συνήθως μια μεγάλη δίφυλλη θύρα δια μέσω του ηλιακού, ενός μεταβατικού χώρου προς την κεντρική αυλή.

Κατοικίες στο βάθος του τεμαχίου.

Ψηλοί μαντρότοιχοι κατοικιών με ξωπόρτι.

✚ ΤΥΠΟΛΟΓΙΑ ΚΑΤΟΙΚΙΩΝ

Στον οικισμό της Τόχνης απαντούν και **ισόγειες** και **διώροφες** κατοικίες. Η πιο παλιά και απλή μορφή κατοικίας είναι το **μακρυνάρι** (βυζαντινός ο όρος), είναι ένας παμπάλαιος τύπος αγροτικής κατοικίας, χτισμένο με το μεγάλο άξονα κάθετα στις υψομετρικές καμπύλες του εδάφους, το οποίο συναντάμε και στη παραδοσιακή αρχιτεκτονική των λαϊκών οικιών της Τόχνης.

Στο αρχικό στάδιο του το μακρυνάρι αποτελούσε ένα χώρο στενόμακρο-ορθογώνιο όπου στεγάζονται άνθρωποι και ζώα μαζί. Ο διαχωρισμός ανθρώπων και ζώων που γίνεται στη **διώροφη κατοικία**, όπου στο **ανώγειο** βρίσκονται οι κύριοι χώροι διαμονής και στο **κατώι** τα ζώα και οι αποθήκες, δείχνει **ανώτερο βιοτικό επίπεδο** και αυξημένες ανάγκες. Αντίθετα, το διώροφο σπίτι απαντά περισσότερο στον οικισμό.

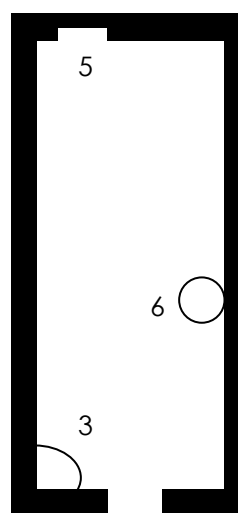
Το **μακρυνάρι** είναι ένας συμπαγής αυστηρός και λιτός όγκος που εναρμονίζεται με το τραχύ, ημιορεινό τοπίο του οικισμού το οποίο αποτελεί την πιο παλιά μορφή κατοικίας και χωρίζεται σε δυο τύπους, στο **πλατυμέτωπο** που απαντά περισσότερο στον οικισμό της Τόχνης και στο **στενομέτωπο**. Το πλατυμέτωπο μακρυνάρι στην εξέλιξη του δημιουργεί το **δίχωρο**.

Στο στενομέτωπο μακρυνάρι η είσοδος γίνεται στο μέσο της μιας μικρής πλευράς του κτίσματος ενώ στο πλατυμέτωπο γίνεται στο μέσο της μιας μακριάς πλευράς του κτίσματος.

Περιγραφή **ισόγεια** κατοικίας στη Τόχνη, τύπου **πλατυμέτωπου μακρυναριού** έχει ως η εξής:

Ισόγειες κατοικίες – πλατυμέτωπες.

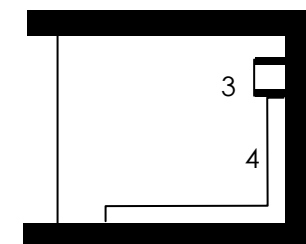
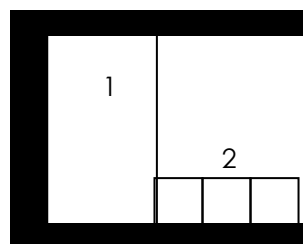
Στενομέτωπο μακρυνάρι

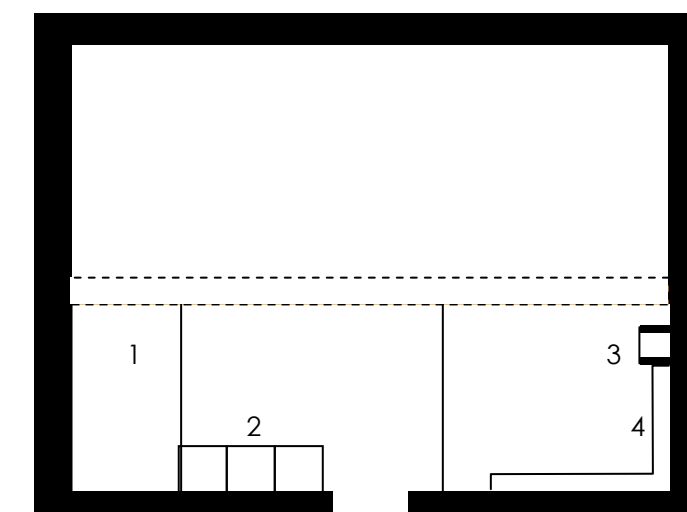
Διώροφες κατοικίες – πλατυμέτωπες.

- 1 σέντε
- 2 φάντες
- 3τσιμινιά
- 4 σουβανζά
- 5 τοιχάρμαρο
- 6 πιθάρι
- 7 πεζούλα

Πλατυμέτωπο μακρυνάρι

Δίχωρο

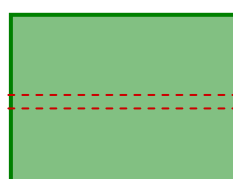
έχει ξύλινη στέγη ή δώμα, με χωμάτινο δάπεδο, μικρά παράθυρα, εστία – τσιμινιά και κάποτε διαχωρισμένο με 2-3 αναβαθμούς. Το χαμηλότερο επίπεδο που δημιουργείται, σ' αυτήν την περίπτωση, προορίζεται για τα ζώα και χωρίζεται με χαμηλό κτιστό πεζούλι από το ψηλότερο σημείο, όπου διαμένουν οι άνθρωποι.

Περιγραφή **διώροφης** κατοικίας στη Τόχνη, τύπου πλατυμέτωπου μακρυναριού και διχώρου έχει ως εξής:
είναι μεγαλύτερη από το μακρυνάρι, έχει μονόριχτη ή δίριχτη στέγη από κεραμίδια, ξύλινο ή γυψομαρμάρινο πάτωμα, εστία-τσιμινιά, περισσότερα και μεγαλύτερα παράθυρα.

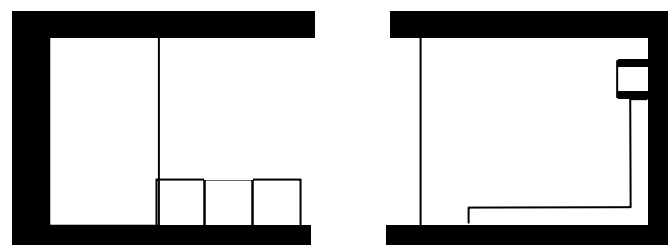
Το **δίχωρο** απαντά και σε ισόγειες και σε διώροφες κατοικίες στη Τόχνη. Είναι η εξέλιξη του μακρυναριού και αποτελεί το χώρο διημέρευσης της οικογένειας. Αποτελεί ένα ενιαίο χώρο που χωρίζεται νοητά στα δύο με μια ή δυο καμάρες συνήθως οξυκόρυφες. Η δημιουργία του χώρου αυτού γίνεται όταν διπλασιάζεται το πλάτος του μονόχωρου (μακρυναριού) και ο ενδιάμεσος τοίχος αντικαθίσταται από μια ξύλινη νευκά, μια καμάρα ή μια τοξοστοιχία. Αποτελεί χώρος πολλαπλών χρήσεων για τους ανθρώπους, όπως ο χώρος για τον ύπνο, για την ξεκούραση και το καθιστικό της οικογένειας.

Η πρόσβαση στον όροφο που συνήθως είναι μονόχωρος ή χωρίζεται στα δύο με λεπτό εσωτερικό τοίχο είναι κατακόρυφη. Η επικοινωνία των δύο ορόφων γίνεται βασικά με την εξωτερική πέτρινη σκάλα, που οδηγεί και στην κύρια είσοδο του σπιτιού. Η πέτρινη σκάλα τοποθετείται στην μακριά πλευρά του μακρυναριού και καταλήγει στον εξώστη. Σε μερικές περιπτώσεις η εσωτερική επικοινωνία γίνεται με ξύλινη σκάλα.

Το κύριο σπίτι, με την έννοια της ανθρώπινης διαμονής, είναι το ανώι (όροφος). Το κατώι (ισόγειο) καλύπτει τις σχετικές λειτουργίες με την παραγωγική

Διώροφες κατοικίες με μονόριχτη ή δίριχτη στέγη.

Πλατυμέτωπο μακρυνάρι

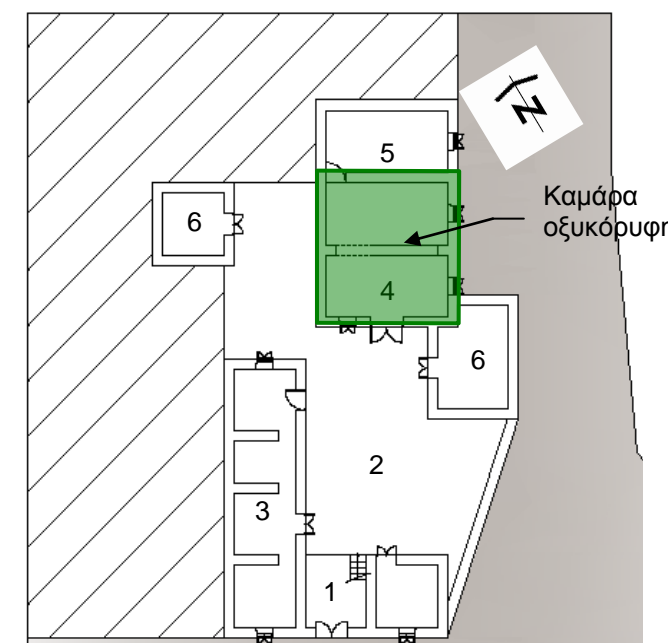

Δίχωρο

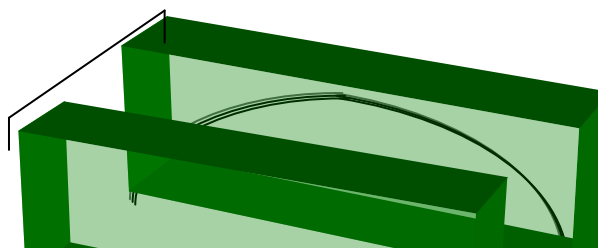
Οξυκόρυφη καμάρα στο δίχωρο. →

1. Πόρτιον
2. Κεντρική αυλή
3. Επιμέρους βοηθητικά δωμάτια
4. Δίχωρο – εξέλιξη μακρυναριού
5. Σώσπιτο - μακρυνάρι
6. Βοηθητικά δωμάτια

Καμάρα οξυκόρυφη

δραστηριότητα της αγροτικής οικογένειας (αποθήκευση της συγκομιδής, των εργαλείων, των οικιακών αγαθών, του στάβλου, κλπ.). Με τη χρήση του στάβλου εκμεταλλεύονται τη ζέστη από τα χνότα των ζώων. Στο ισόγειο επίσης υπήρχε και το κελάρι. Σε περιπτώσεις που χρησιμοποιούσαν τους γύρω χώρους σαν στάβλους, το κατώι μπορούσε να χρησιμοποιηθεί και σαν κουζίνα, ενώ και το καλοκαίρι χρησίμευε σαν χώρος διαμονής, λόγω δροσιάς.

Στις σκεπές συναντάμε δύο βασικούς τύπους. Την δίριχτη με δυο ορθογώνιες πλάτες, που απαντά στο δίχωρο και τη μονόριχτη που απαντά στο μακρυνάρι. Για την σκεπή χρησιμοποιούσαν κεραμίδια χολετρωτά ή αλλιώς ρωμαϊκού τύπου.

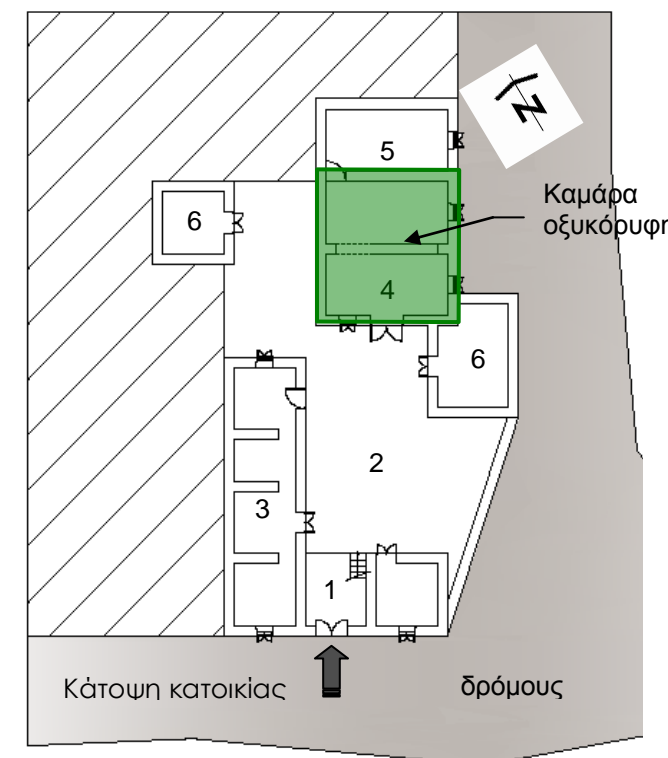
Ο συνήθης διαχωρισμός της παραδοσιακής κατοικίας σε χώρους έχει ως εξής:

- 1) το πόρτιο, η είσοδος, (τις περισσότερες φορές βρίσκεται ανατολικά),
- 2) κεντρική αυλή
- 3) επιμέρους βοηθητικά δωμάτια (είναι τα πρώτα δωμάτια που κτίστηκαν πριν να επεκτείνουν τη κατοικία) αποτελούσαν στάβλους, αποθήκες ακόμα και χώρο διαμονής και ύπνου,
- 4) δίχωρο που αποτελεί την εξέλιξη του μακρυναριού,
- 5) σώσπιτο – μακρυνάρι,
- 6) βοηθητικά δωμάτια

Δεν υπήρχαν εγκαταστάσεις υγιεινής. Νερό έφερναν από τη βρύση του χωριού μέσα σε βαρέλα στην ποδιά ενός παραθύρου. Στο κατώι υπήρχε μεταγενέστερα ένας νεροχύτης. Μέσα στο σπίτι δεν έφτιαχναν ποτέ αποχωρητήριο. Αντί γι' αυτό υπήρχε στον κήπο ή στην αυλή ένα μικρό κατασκεύασμα με λάκκο, ο απόπατος (Ab-ort, από-τόπα). Στην αυλή υπήρχαν και άλλα συμπληρωματικά: ο φούρνος,

Διώροφη κατοικία με δίριχτη στέγη. ↗
 Διώροφη κατοικία με μονόριχτη στέγη. ←

1. Πόρτιο
2. Κεντρική αυλή
3. Επιμέρους βοηθητικά δωμάτια
4. Δίχωρο – εξέλιξη μακρυναριού
5. Σώσπιτο - μακρυνάρι
6. Βοηθητικά δωμάτια

Εσοχή στο τοίχο όπου τοποθετούσαν τις στάμνες με το νερό.

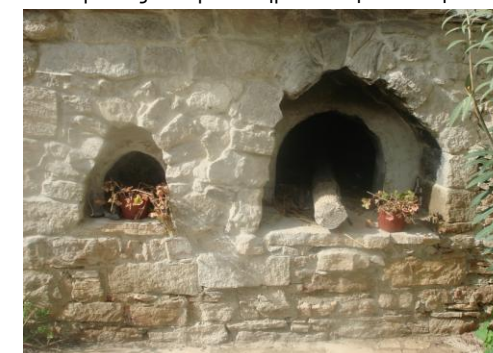
Υδρορορή στο χώρο της εκκλησίας. Βρύση στο κέντρο του χωριού. →

Βάση πάνω στην οποία ήταν τοποθετημένη η πέτρινη γούρνα.

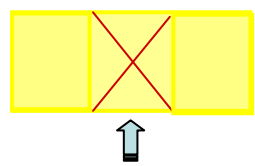

Φούρνος. Χαρακτηριστική είναι η διάταξη τους στο χώρο της κεντρικής αυλής.

το κοτέτσι και η στοίβα με τα καυσόξυλα. Ο φούρνος σε μερικές περιπτώσεις συνδυαζόταν με πρόχειρη συμπληρωματική κατασκευή, το λεγόμενο "φουρνόσπιτο". Σε μερικές περιπτώσεις υπάρχει στάβλος (που προστίθεται σταδιακά αργότερα). Τέλος, η αυλή έκλινε με καμαρωτή αυλόπορτα

1. Πόρτιον με ηλιακό

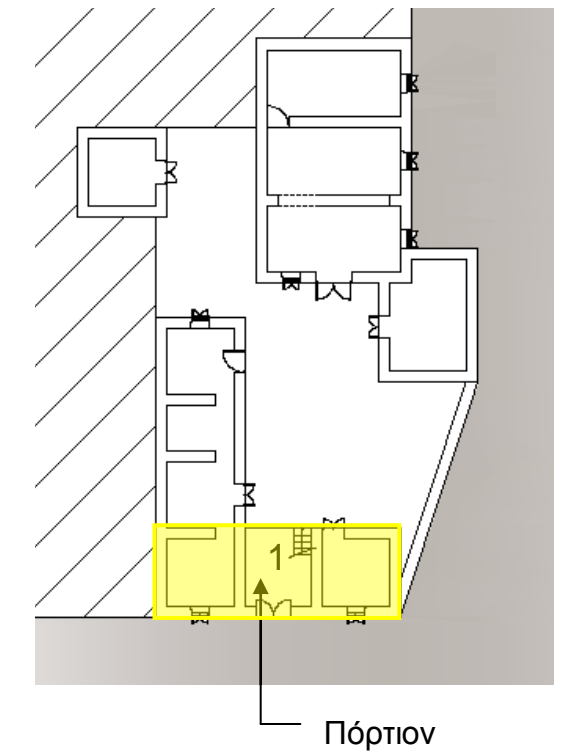
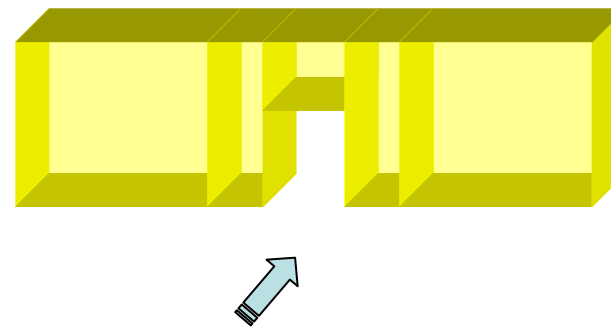

Το πόρτιον με ηλιακό είναι ένας χώρος ημιυπαίθριος, ο οποίος ανοίγεται προς την αυλή είτε με καμάρα (οξυκόρυφη) είτε με τετράγωνο άνοιγμα.

Βασική θέση κατέχει η αυλόπορτα, η οποία είναι δίφυλλη, ξύλινη, με πλάτος γύρω στα 1.80 - 2.00m. Είναι στεγασμένος χώρος και αποτελεί χαρακτηριστικό στοιχείο του αγροτικού σπιτιού στη Τόχνη.

Η διάταξη του σε σχέση με τα γύρω κτίσματα έχει ως εξής:

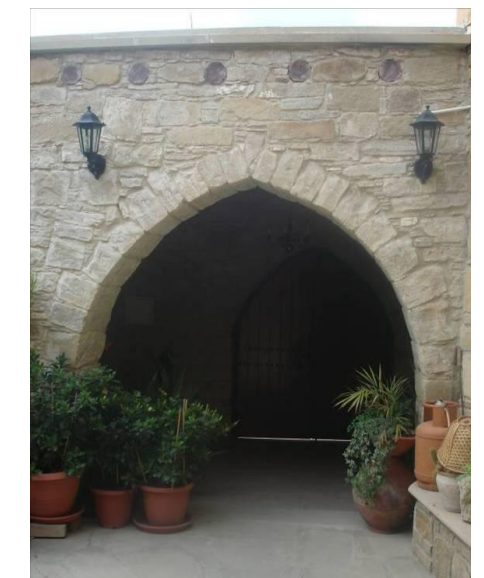
- Δεξιά και αριστερά του πορτίου υπάρχουν βοηθητικά δωμάτια.
- Δημιουργία εισόδου από το δρόμο στην κατοικία (κάθετη χωροθέτηση)
- Λειτουργεί ως προθάλαμος από το δρόμο (δημόσιο) προς την κατοικία (ιδιωτικό).
- Ύπαρξη σκάλας μικρού πλάτους οδηγεί προς τον όροφο. Σε μερικές περιπτώσεις μπορεί να επαναλαμβάνεται το ίδιο στοιχείο (δηλαδή το πόρτιο) και στον όροφο (πόρτιο).

Ανοίγεται προς την κεντρική αυλή με τετράγωνο άνοιγμα.
←

Δίφυλλη θύρα η οποία ανοίγεται στο πόρτιο με ηλιακό.

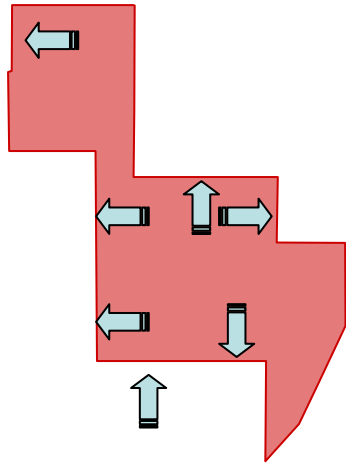

Ανοίγεται προς την κεντρική αυλή με καμάρα οξυκόρυφη (αυτή η τυπολογία απαντά περισσότερες φορές στον οικισμό).

← Στενή σκάλα που οδηγεί στον όροφο.

Ο ημιυπαίθριος αυτός χώρος αποτελεί το σημαντικότερο αρχιτεκτονικό τμήμα του σπιτιού. Συνδέει τους χώρους του πάνω ορόφου και τους ορόφους μεταξύ τους (σ' αυτόν καταλήγει συνήθως η σκάλα), παρέχοντας με ένα σωστό προσανατολισμό ηλιασμό, αερισμό και ηλιοπροστασία το καλοκαίρι.

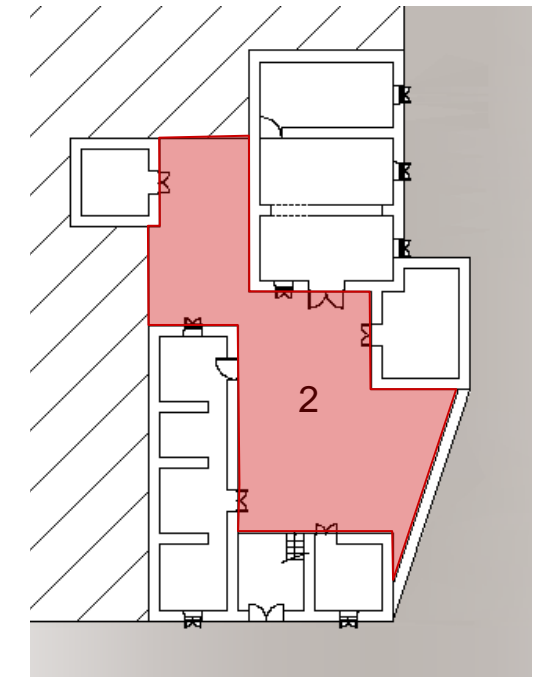
2. Αυλή - αίθριο

Η αυλή συνήθως είναι είτε περικλειστη με ψηλό περιτείχισμα προς το δρόμο και γύρω ή πίσω τα διάφορα κτίσματα, είτε κεντρική με ακανόνιστο σχήμα και γύρω της τα κτίσματα. Είναι ο χώρος όπου όλα τα δωμάτια αρθρώνονται γύρω από αυτήν (είναι το μεταβατικό στάδιο για την πρόσβαση στους υπόλοιπους χώρους).

Αποτελεί τον κύριο χώρο ζωής και εργασίας για τους κατοίκους. Συνήθως έχει ακανόνιστο σχήμα λόγω των διπλανών ιδιοκτησιών αλλά και της αλληλοδιείσδυσης των όγκων ολόκληρου του συνόλου της κατοικίας. Οι κάτοικοι χρησιμοποιούσαν εξαιρετικά επινοητικούς τρόπους για να εξοικονομήσουν από τη λειτουργία της αυλής (ασχολίες εντός της αυλής). Παράλληλα γινόταν και η προσπέλαση στους βοηθητικούς χώρους που βρίσκονται σε διαφορετικά επίπεδα (λόγω κλίσεων).

Η σκίαση των αυλών επιτυγχάνεται, σε αρκετές περιπτώσεις, με την παρουσία υψηλών φυλλοβόλων δένδρων (κληματαριές). Η γούρνα μπορεί να βρεθεί είτε στο εσωτερικό του σπιτιού είτε, συνηθέστερα, στην αυλή σε επαφή με το σπίτι ή τον περίβολο.

Η βρύση και ο φούρνος βρίσκονται παράμερα της αυλής και κοντά στο χώρο μαγειρέματος.

Αυλή κατοικίας με φύτευση.

Φούρνος και βρύση.

Φούρνος και βρύση είναι απαραίτητα μέρη του σπιτιού. Ο φούρνος βρίσκεται στην αυλή συνήθως δίπλα στο χώρο μαγειρέματος και κοντά στη βρύση (μεταγενέστερα η βρύση). Οι φούρνοι παλαιότερα ήταν κοινοί για 5-6 οικογένειες.

3. Επιμέρους βοηθητικά δωμάτια – στάβλοι.

Άλλοι βοηθητικοί χώροι που συναντάμε στο περίβολο του σπιτιού είναι οι στάβλοι το κοτέτσι, ο χώρος για μαγείρεμα - πλυσταριό, ο φούρνος η βρύση και το αποχωρητήριο.

Ο στάβλος – κοτέτσι.

Ο στάβλος είναι ένα μονόχωρο κτίσμα ο οποίος αποτελούσε και χώρο διαμονής (για τους ενοίκους). Σε μεταβατικό στάδιο παρατηρείται η διάσπαση του σε τρεις υποδιαιρέσεις. Αυτό έγινε για λόγους καλύτερων συνθηκών διαμονής των ενοίκων και διαχωρισμός τους από τα ζώα που ήταν σε αυτό. Η πρόσβαση γίνεται δια μέσου της αυλής με δυο θύρες δεξιά και αριστερά του κτίσματος.

Χώρος μαγειρέματος - πλυσταριό,

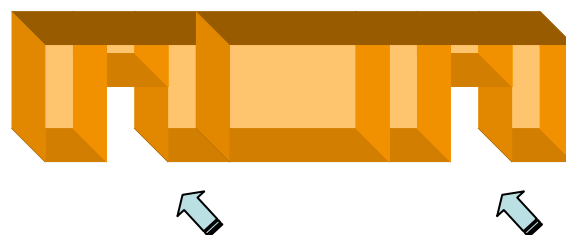
Τα βοηθητικά κτίσματα είναι κατασκευές όμοιες με το κυρίως σπίτι, αλλά εντελώς απλές, ώστε στο σύνολο να κυριαρχεί ο όγκος του σπιτιού. Τέτοιες κατασκευές είναι το μαγειρείο το πλυσταριό και η τουαλέτα γιατί είχαν πρόβλημα νερού.

Αποχωρητήριο

Μέσα στο σπίτι δεν έφτιαχναν ποτέ αποχωρητήριο. Αντί γ' αυτό υπήρχε ένα μικρό κατασκεύασμα με λάκκο, ο "απόπατος", σε μια απομακρυσμένη γωνιά του κήπου ή της αυλής. Η επιλογή της θέσης αυτής στηρίχτηκε σε λόγους καθαρά υγιεινής.

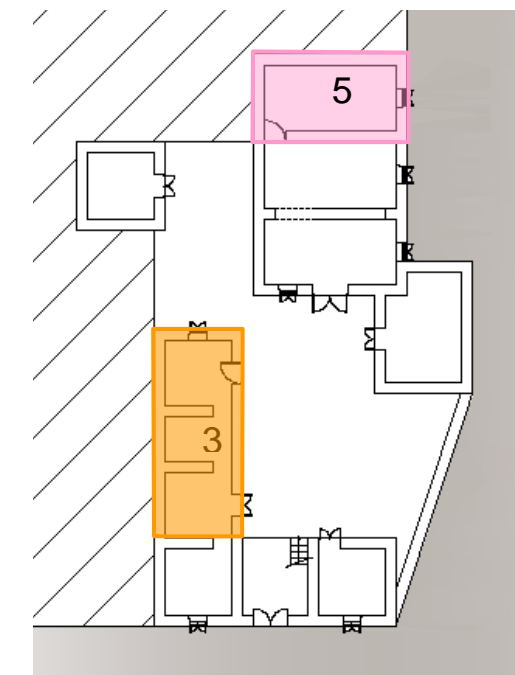
5. Σώσπιτο.

Η πρόσβαση γίνεται από το εσωτερικό του σπιτιού, από

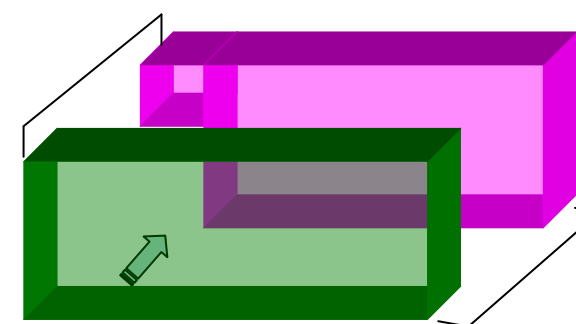
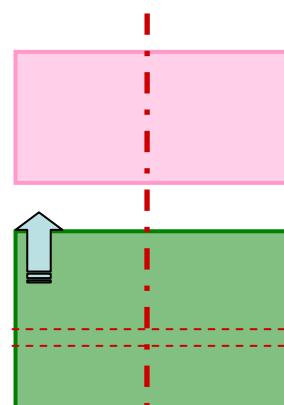

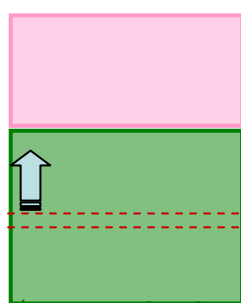
Η πρόσβαση σε βοηθητικά κτίσματα γινόταν από την κεντρική αυλή.

Άποψη του όγκου της κατοικίας από την αυλή. Ο όγκος κυριαρχεί σε σχέση με άλλα βοηθητικά κτίσματα που υπάρχουν στην αυλή.

Βάση όπου τοποθετούσαν τη γούρνα (εντός του σπιτιού).

το δίχωρο. Χρησιμοποιείται ως αποθηκευτικός χώρος - αχερωνάρι. Αποτελεί επέκταση – δηλαδή μια γραμμική προσθήκη κατά πλάτος του άξονα του διχώρου. Είναι ένα στενόμακρο δωμάτιο και χαρακτηρίζεται ως μακρυνάρι.

ΥΠΟΛΟΙΠΑ ΚΑΤΟΙΚΙΩΝ

Διάταξη σε σχήμα Π

Σύνθεση κατοικίας από στενομέτωπα και πλατυμέτωπα μακρυνάρια.

Το μακρυνάρι συνδέεται με άλλο μακρυνάρι κάθετα προς αυτό, εσωτερικά με ένα άνοιγμα – θύρα.

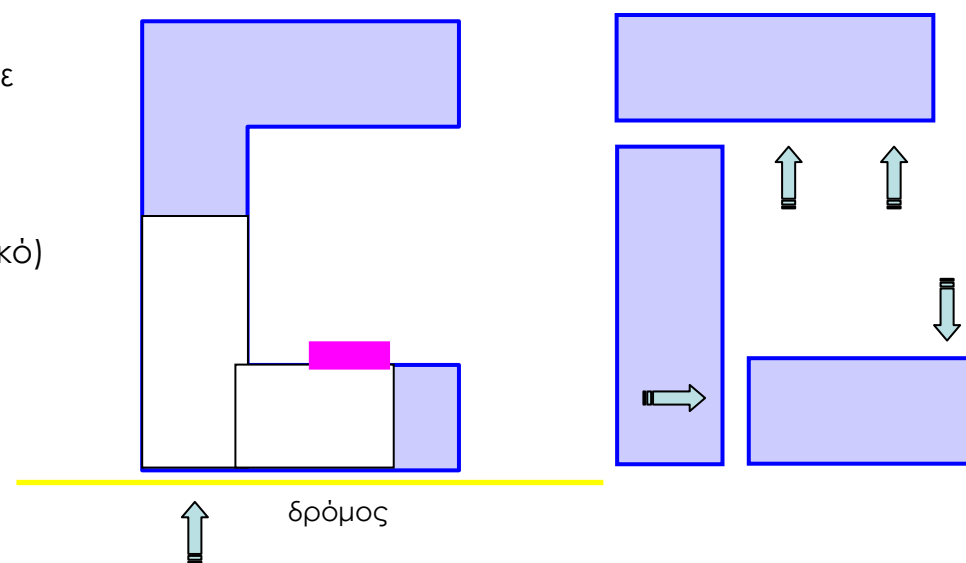
Η κατοικία εφάπτεται του δρόμου.

Η είσοδος γίνεται από το δρόμο στην κατοικία άμεσα (χωρίς πόρτιο και ηλιακό) με μακρυνάρι.

Η είσοδος προς την κεντρική αυλή γίνεται μέσω μακρυναριών.

Οι υπόλοιποι χώροι όπως το μακρυνάρι στο βάθος και άλλα βοηθητικά δωμάτια έχουν πρόσβαση από την αυλή.

Υπάρχει εξωτερική ξύλινη σκάλα με εξώστη που οδηγεί στον όροφο.

■ Ισόγειο κτίσμα   □ Διώροφο κτίσμα   ■ Σκάλα με εξώστη

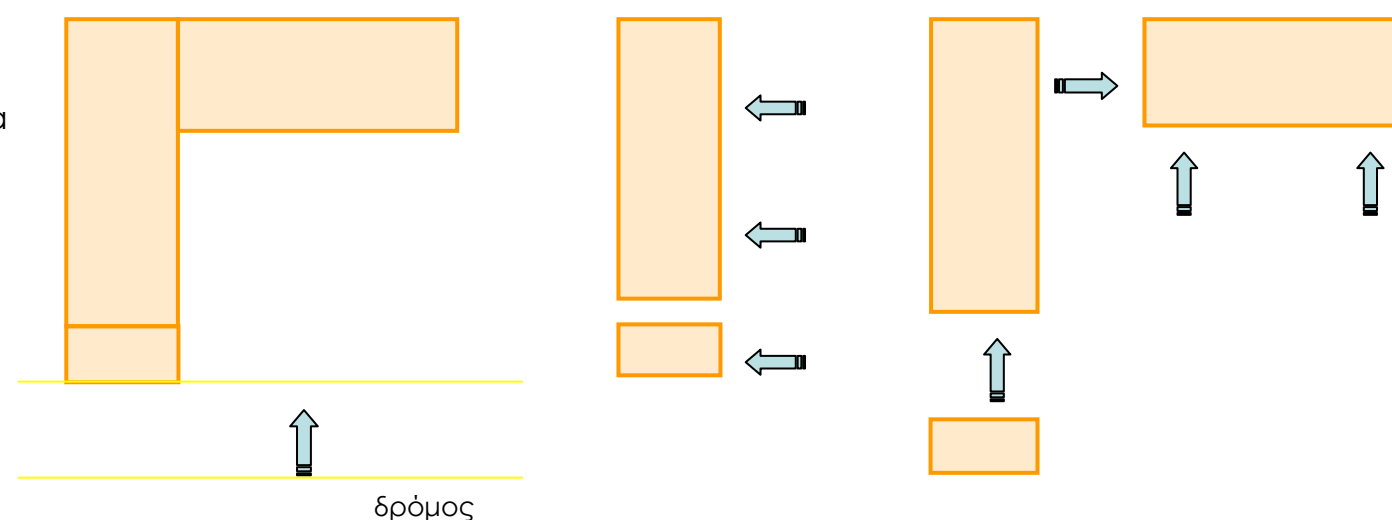
Διάταξη σε σχήμα Γ

Η είσοδος γίνεται κατευθείαν από το δρόμο στην κεντρική αυλή. Υπάρχει ψηλό περιτείχισμα με ξωπόρτι το οποίο εφάπτεται του δρόμου.

Μέρος της κατοικίας εφάπτεται του δρόμου.

Σύνθεση κατοικίας από στενομέτωπα και πλατυμέτωπα μακρυνάρια όπου η αυλή αποτελεί συνδεδεμένο άξονα πρόσβασης.

Παράλληλα γίνεται και εσωτερική πρόσβαση

■ Ισόγειο κτίσμα   □ Διώροφο κτίσμα

από το ένα μακρυνάρι στο άλλο.
Ξύλινη σκάλα οδηγεί προς τον όροφο.
Ολόκληρη η κατοικία είναι ισόγεια.

Απλή μορφή

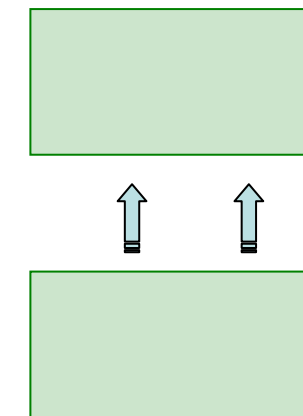
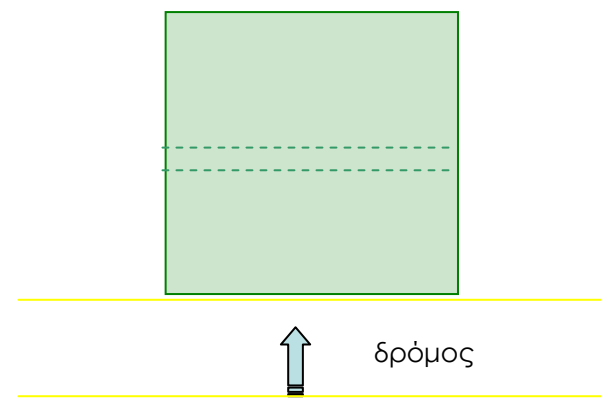
Χρήση καφενείο.

Απευθείας είσοδος από το δρόμο στο εσωτερικό.

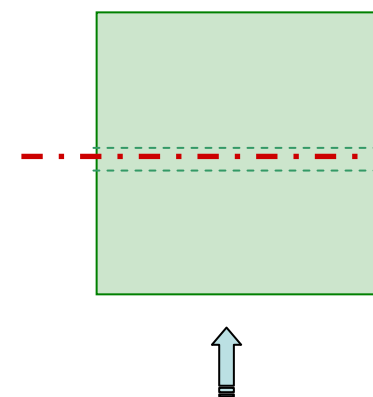
Η σύνθεση του κτίσματος γίνεται με την ένωση δυο πλατυμέτωπων μακρυναριών με τοξοστοιχία πάνω στον κατά μήκος άξονα του κτίσματος.

Δημιουργείται ένας ενιαίος εσωτερικός χώρος, το δίχωρο.

Ο εσωτερικός χώρος οδηγεί προς την αυλή, η οποία βρίσκεται στο πίσω μέρος του κτίσματος.

 Ισόγειο κτίσμα

Κατά μήκος άξονας
τοξοστοιχίας

🚩 Βιοκλιματική αρχιτεκτονική στο παραδοσιακό κτίσμα

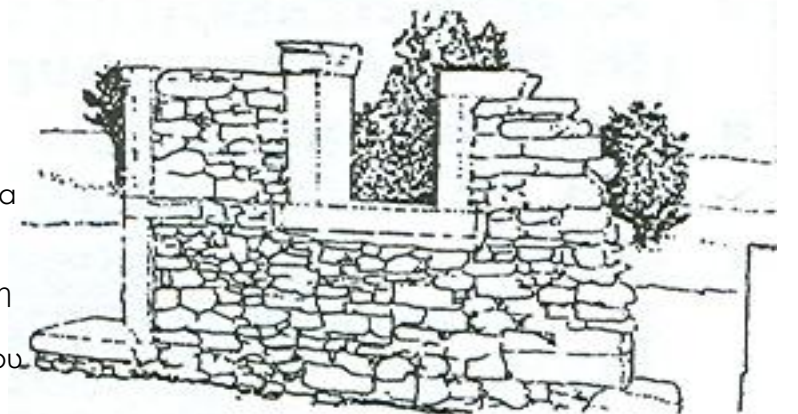
Η φιλοσοφία του **βιοκλιματικού σχεδιασμού**, αποβλέπει στη δημιουργία κτιρίων που εναρμονίζονται με το περιβάλλον τους εκμεταλλευόμενα στο μέγιστο δυνατό τις συνθήκες που αυτό ορίζει. Η **μορφολογία**, ο **προσανατολισμός** και το **κλίμα** είναι μερικές από τις παραμέτρους που λαμβάνονταν υπόψη από την αρχή, ώστε η κατοικία να επιτύχει μέγιστες συνθήκες άνεσης με όσο το δυνατόν λιγότερη κατανάλωση ενέργειας. Η **οικολογική δόμηση** έχει τις ρίζες της στις βασικές αρχές της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής. Τότε που η εργασία και η διαβίωση των ανθρώπων ήταν άμεσα συνδεδεμένη με το φυσικό τους περιβάλλον.

Η λαϊκή εμπειρία και γνώση ενσωματώθηκαν στα κτίσματα με απλούς και ίσως όχι συνειδητούς τρόπους. Οι παραδοσιακοί χτίστες που υπήρχαν στον οικισμό, ήταν αναγκασμένοι – ελλείψει τεχνολογικών μέσων και αφθονίας υλικών – να προσαρμόσουν την κατοικία και τον οικισμό στα **κλιματολογικά, τοπογραφικά** και γενικότερα, **περιβαλλοντικά δεδομένα του τόπου** τους με τον καλύτερο δυνατό τρόπο. Στόχος, η καλύτερη προστασία από τις κλιματικές συνθήκες αλλά και η μέγιστη οικονομία δυνάμεων και πόρων. Η παραδοσιακή αρχιτεκτονική του οικισμού είχε ενσωματώσει πολλές αρχές βιοκλιματικού σχεδιασμού.

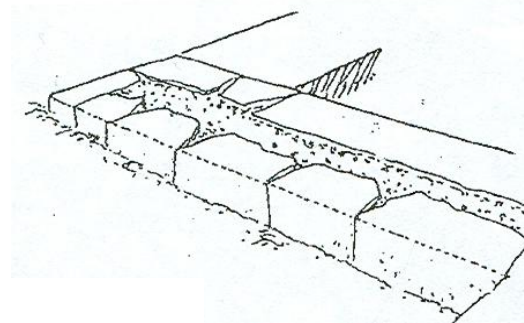
Η παραδοσιακή κατοικία ήταν αποτέλεσμα της αυτοδίδακτης γνώσης του **πρωτομάστορα**, του **τεχνίτη** και της **αρχιτεκτονικής παράδοσης** που μεταφερόταν από **γενιά σε γενιά**. Καταρχάς, υπήρχε βαθιά εμπειρική γνώση των κλιματικών δεδομένων, της κίνησης του ήλιου και των επικρατέστερων τοπικών συνθηκών. Τα σπίτια και οι εσωτερικοί χώροι προσανατολιζόνταν έτσι, ώστε να είναι **δροσερά το καλοκαίρι και ζεστά το χειμώνα**. Τα επίπεδα φωτισμού ήταν επίσης μελετημένα. Επίσης, χρησιμοποιούνταν κατά κανόνα τοπικά υλικά, χαμηλής εμπιερχόμενης ενέργειας και υψηλής θερμικής μάζας. Έτσι τα σπίτια είχαν χαμηλές ενεργειακές ανάγκες και δημιουργούσαν συνθήκες θερμικής και οπτικής άνεσης για μεγάλα διαστήματα του έτους.

Κτίρια τοποθετημένα με μεγάλη κλίση. Εκμετάλλευση της θερμικής αδράνειας του εδάφους.

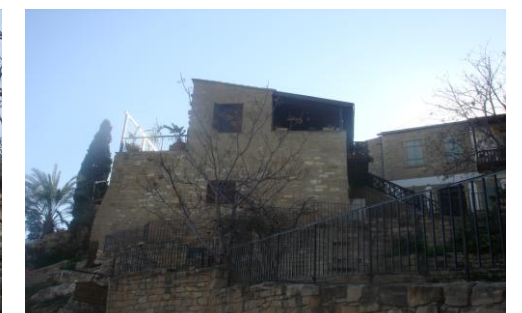
↑ Διαμόρφωση αυλής με αναβαθμίδες – καλύτερη διακίνηση του αέρα. Εκμετάλλευση της θερμικής αδράνειας του εδάφους.

↑ Συμπαγείς τοίχοι. Χρήση τοπικών υλικών με χαμηλή εμπιερχόμενη ενέργεια και υψηλή θερμική μάζα. →

→ Μικρά ανοίγματα στις όψεις των κατοικιών με προσανατολισμό τον βορά.

A. Σε κλίμακα κατοικίας

Προσπαθούσαν να κρατήσουν τον προσανατολισμό της κύριας όψης και των μεγαλύτερων ανοιγμάτων της κατοικίας τους προς το νότο. Τα μικρά ανοίγματα στους συμπαγείς τοίχους τα έφτιαχναν προς το βορρά, για προστασία από τους ψυχρούς βόρειους ανέμους. Ακόμα η τοποθέτηση των βοηθητικών χώρων γινόταν συνήθως στο βορρά. Εκμεταλλεύονταν τη θερμική μάζα του κτιρίου για εξισορρόπηση των θερμοκρασιακών μεταβολών - η θερμική μάζα προκύπτει από τη χρήση συμπαγών υλικών, όπως η πέτρα και το χώμα, με τοίχους με μεγάλο όγκο (πάχος). Επιπρόσθετα, εκμεταλλεύονταν τη θερμική αδράνεια του εδάφους, σε κτίρια τοποθετημένα σε πλαγιές με μεγάλη κλίση. Υπήρχε σωστή χρήση της βλάστησης για ηλιοπροστασία, σκίασμό αλλά και προστασία από τους ανέμους.

B. Σε κλίμακα οικισμού

Είχε γίνει επιλογή θέσεων και πλαγιών με μεσημβρινό προσανατολισμό έτσι ώστε ο οικισμός να δέχεται ηλιασμό κατά τη μεγαλύτερη διάρκεια της ημέρας. Η πυκνή δόμηση του οικισμού δημιουργεί δροσερό μικροκλίμα στο επίπεδο του δρόμου λόγω της μάζας των κτισμάτων - ο σκίασμός του ενός κτίσματος από το άλλο εμποδίζει την εισροή θερμότητας στο εσωτερικό των σπιτιών. Η διαπλοκή των όγκων δημιουργεί ποικίλα και προστατευμένα μικροκλίματα. Οι ημιυπαίθριοι χώροι και οι ηλιακοί που υπάρχουν στις περισσότερες κατοικίες του οικισμού, δημιουργούν ενδιάμεσους χώρους ζωής, εξισορροπώντας το σκοτεινό και δροσερό εσωτερικό της κατοικίας με την εκτυφλωτική θερμότητα που υπάρχει στο εξωτερικό της.

1- Αερισμός

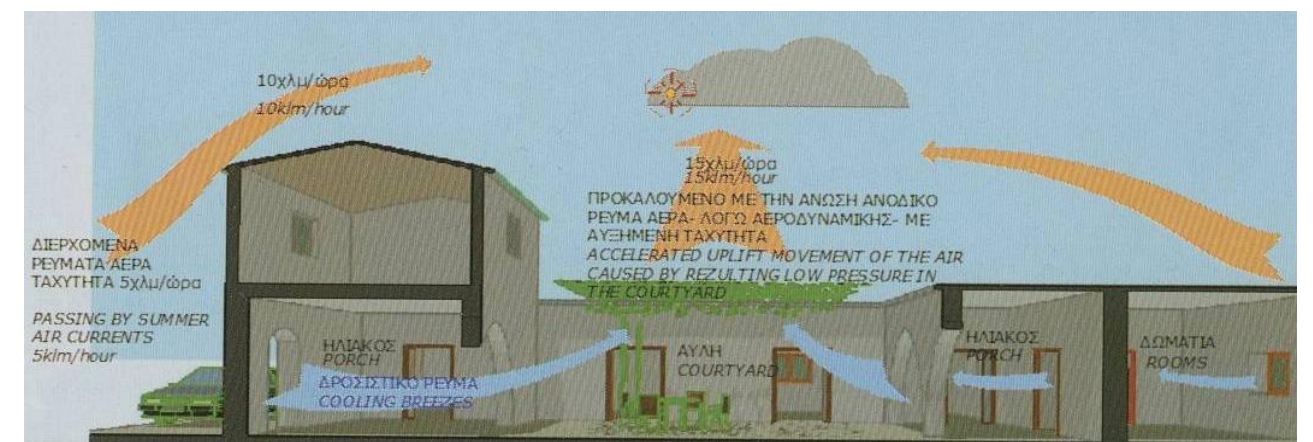
Ο αερισμός των κτισμάτων ήταν σημαντικός για την απομάκρυνση τόσο των θερμικών φορτίων όσο και της υγρασίας. Όπου αυτό ήταν εφικτό, επιδιωκόταν ο διαμπερής αερισμός με μικρά ανοίγματα προς τη βόρεια πλευρά. Ανοίγματα στην οροφή, όπως οι καμινάδες, προκαλούσαν κατακόρυφο ρεύμα αέρα και ήταν πολύ χρήσιμες στις κατοικίες που βρίσκονται στις δυο πλαγιές του βουνού αλλά και στα σημεία του οικισμού που είναι πυκνό-δομημένους.

Η πυκνή δόμηση του οικισμού δημιουργεί δροσερό μικροκλίμα στο επίπεδο του δρόμου. Επιπλέον η διαπλοκή των όγκων δημιουργεί ποικίλα προστατευμένα μικροκλίματα.

Βιοκλιματισμός το Χειμώνα. Εκμετάλλευση ηλιακής ακτινοβολίας όταν έχει λιακάδα και μπλοκάρισμα παγερών ανέμων. Η κεντρική αυλή με τη βλάστηση αποτελούν σημαντικά στοιχεία.

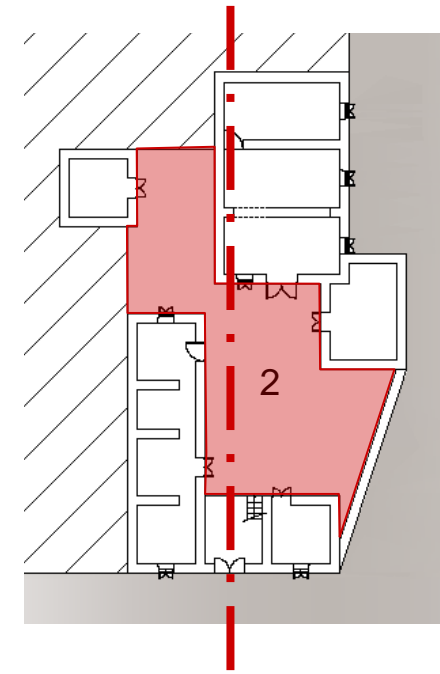
Βιοκλιματισμός το Καλοκαίρι. Εκμετάλλευση αεροδυναμικής. Ο δροσερός αέρας εισέρχεται από τα εξωτερικά ανοίγματα της κατοικίας προς την κεντρική αυλή. Λόγω της ταχύτητας του εξωτερικού

2- Δροσισμός

Ο δροσισμός επιτυγχάνεται όταν στην πορεία του ο αέρας συναντά μάζες με χαμηλότερη θερμοκρασία που κατακρατούν μέρος του θερμικού φορτίου του, ψύχοντάς τον. Η θερμική μάζα των κτισμάτων από πέτρα ή του εδάφους έχει σαν αποτέλεσμα τη διατήρηση της θερμοκρασίας στους εσωτερικούς χώρους σε σχετικά σταθερά ενδιάμεσα επίπεδα (στους 18°C). Ο αέρας παραμένει σταθερά - έτσι εάν με κάποιο τρόπο επιτευχθεί κυκλική κίνηση του αέρα από αυτόν τον χώρο προς ένα άλλο με μεγαλύτερα θερμικά φορτία έχουμε δροσισμό του κινούμενου αέρα. Το ίδιο συμβαίνει όταν ο αέρας διαπερνά πυκνά φυλλώματα ή σκιερούς εξωτερικούς χώρους πριν μπει στο κτίριο από τα ανοίγματα.

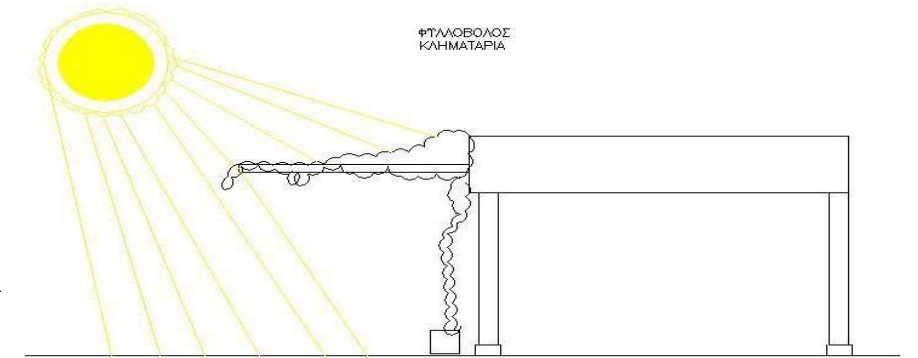
3- Βλάστηση

Τα αναρριχητικά φυτά και τα φυλλοβόλα δέντρα είναι ο πιο συνηθισμένος, στην παραδοσιακή αρχιτεκτονική, αλλά και πιο αποτελεσματικός τρόπος σκιασμού. Το φύλλωμά τους δεν υπερθερμαίνεται - αντίθετα με τις περισσότερες επιφάνειες σκιασμού- και δεν παγιδεύει τον αέρα. Επιπλέον ο διερχόμενος αέρας δροσίζεται μέσω εξάτμισης. Μπορούμε να κατατάξουμε τη χρήση της βλάστησης ανάλογα με τη θέση σε σχέση με το κτίριο. Φυλλοβόλα δέντρα ή αναρριχώμενα (όπως η μουριά ή η κληματαριά) σε οριζόντια θέση τοποθετούνται στη νότια πλευρά του κτιρίου. Αναρριχώμενα φυτά τοποθετούνται κατακόρυφα στους δυτικούς και ανατολικούς τοίχους - αποφεύγεται έτσι η συσσώρευση θερμότητας στους τοίχους: το φυτό λειτουργεί σαν μονωτικό υλικό. Στη βόρεια πλευρά ή στη διεύθυνση των κύριων ανέμων τοποθετούνται κατακόρυφα πετάσματα από αιθαλή δέντρα, όπως τα κυπαρίσσια (σπάνια). Η εσωτερική αυλή εκτός του ότι αποτελεί τον κεντρικό άξονα σύνδεσης των δωματίων και των ανθρώπινων δραστηριοτήτων, αποτελεί και το μηχανισμό γύρω από τον οποίο το κτίσμα ανάλογα με τις καιρικές συνθήκες ψύχεται τους καλοκαιρινούς μήνες και ζεσταίνεται κατά τους χειμερινούς μήνες.

↑ Κεντρική αυλή. Φυλλοβόλα δέντρα και αναρριχητικά φυτά αποτελούν την κύρια βλάστηση.

← Μικρά ανοίγματα κάθετα στον άξονα με τον δρόμο. Τα ανοίγματα προς το βορά είναι σχετικά μικρά.

→ Τοποθέτηση κληματαριάς στον νότο. Το πυκνό φύλλωμά της είναι σαν στέγαστρο και εμποδίζει τις ακτίνες του καλοκαιρινού ήλιου να εισχωρήσουν στην κατοικία.

- Καλοκαίρι

Λόγω της βλάστησης που υπάρχει στο αίθριο από φυλλοβόλα δέντρα και κληματαριές, το πυκνό φύλλωμα εμποδίζει την ακτινοβολία του ήλιου. Αντίθετα, ψύχει τις θερμές μάζες αέρα οι οποίες με την σειρά τους δροσίζουν το κτίσμα. Τα μικρά ανοίγματα (θύρες παράθυρα) που υπάρχουν στον κάθετο άξονα με τον δρόμο (δρόμος, ηλιακός, αυλή, ηλιακός, δίκωρο ή μακρυνάρι) συμβάλουν για την εκτόνωση του αέρα.

Γ. ΤΑ ΚΤΙΣΜΑΤΑ ΤΥΠΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΗ ΚΑΙ ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΟΙΚΟΔΟΜΩΝ

✚ ΤΑ ΔΟΜΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΚΑΙ Η ΔΙΑΠΛΑΣΗ ΤΟΥΣ

ΤΑ ΑΝΟΙΓΜΑΤΑ (θύρες – παράθυρα)

Αυτό που χαρακτηρίζει τις κατοικίες περισσότερο είναι τα ανοίγματα που υπάρχουν στις προσόψεις τους, αλλά και αυτά που βρίσκονται στις εσωτερικές όψεις, γύρω από την κεντρική αυλή. Η θέση των κουφωμάτων είναι σταθερή. Χαρακτηριστικό του ανωγείου είναι: το ένα παράθυρο της στενής πλευράς ενώ η πόρτα βρίσκεται ανάμεσα στα δυο παράθυρα της πλατιάς πλευράς. Αντίθετα τα ανοίγματα του κατωγείου δεν ανοίγονται με αυστηρή οργάνωση.

Γενικά τα ανοίγματα είναι ξύλινα και οι διαστάσεις τους ποικίλουν. Τα ισόγεια σπίτια έχουν ανοίγματα μικρών διαστάσεων ενώ τα διώροφα μεγαλύτερων διαστάσεων. Ο τρόπος δόμησης πολλές φορές εξαρτάται από τον τεχνίτη. Το δυσκολότερο σημείο είναι το γεφύρωμα του τοίχου στο ψηλότερο σημείο του ανοίγματος, είτε είναι πόρτα είτε είναι παράθυρο.

✚ ΘΥΡΕΣ

Οι θύρες είναι κυρίως **σανιδωτές**. Αποτελούν τη κύρια θύρα εισόδου, δηλαδή τη θύρα που υπάρχει στο ξωπόρτι ή στο πόρτιον αλλά και τις υπόλοιπες θύρες της κατοικίας, αυτές που βρίσκονται στους εσωτερικούς χώρους.

Η εσωτερικές θύρες (αυτές μπορεί να βρίσκονται είτε στην αυλή – θύρα εισόδου στο σπίτι, η θύρα του στάβλου και η θύρα της αποθήκης) είναι συνήθως δίφυλλες και οι διαστάσεις τους κυμαίνονται από 1,40 έως 1,70 μ. (για πλάτος) και 1,80 έως

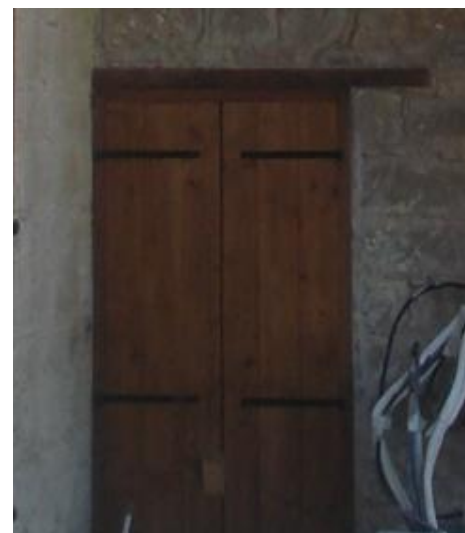

Μονόφυλλη θύρα σε αυλή.

Θύρα σε ψηλό περιτοιχισμό (ξωπόρτι). →

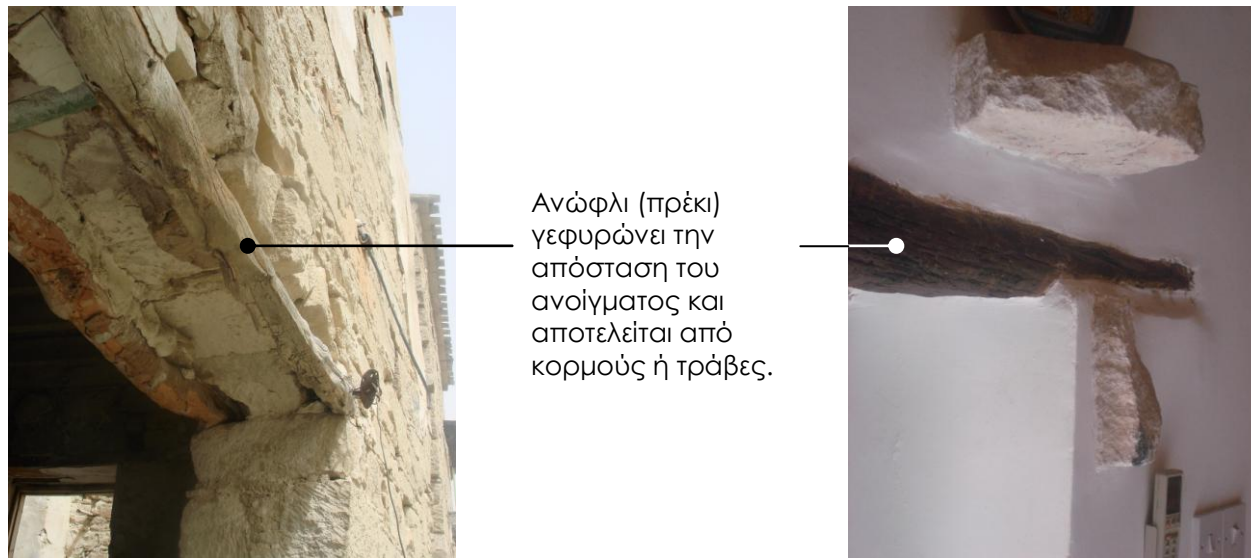
Δίφυλλες θύρες σε αυλή. Το κατώφλι είναι υπερυψωμένο και αποτελείται από μεγάλες πέτρες ενώ το ανώφλι από τράβες ή κορμούς δέντρων.

Εσωτερική μονόφυλλη θύρα.

2,00 μ. (για ύψος). Σε μερικές περιπτώσεις όπου το ύψος είναι μεγαλύτερο στο άνω μέρος της θύρας διαμορφώνεται φεγγίτης. Το κατώφλι είναι ελάχιστα υπερυψωμένο από το εξωτερικό δάπεδο της αυλής και στο σημείο αυτό τοποθετούνται μεγάλες πέτρες. Οι παραστάδες τους είναι φτιαγμένοι από ξύλα ή κορμούς δέντρων τα οποία στερεώνουν στις παρειές της τοιχοποιίας με καρφιά. Το ανώφλι (πρέκι) αποτελείται από κορμούς δέντρων ή σανίδες και τοποθετούνται στη σειρά, καλύπτοντας όλο το πάχος του τοίχου. Παράλληλα εισχωρούν στη τοιχοποιία, έτσι γεφυρώνουν το κενό που δημιουργείται για το άνοιγμα.

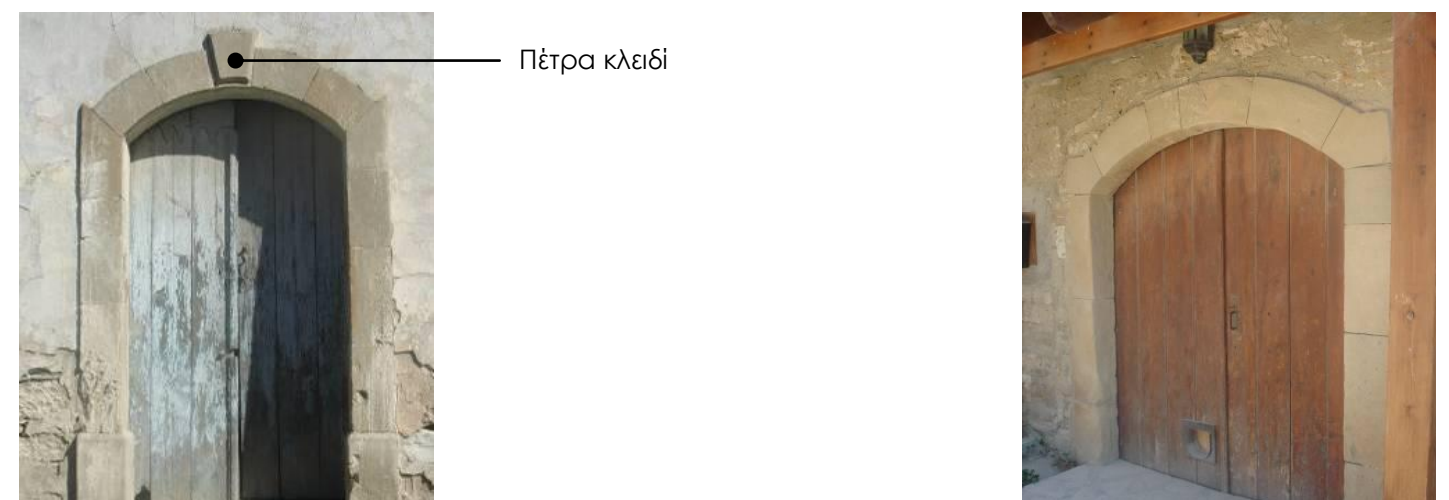
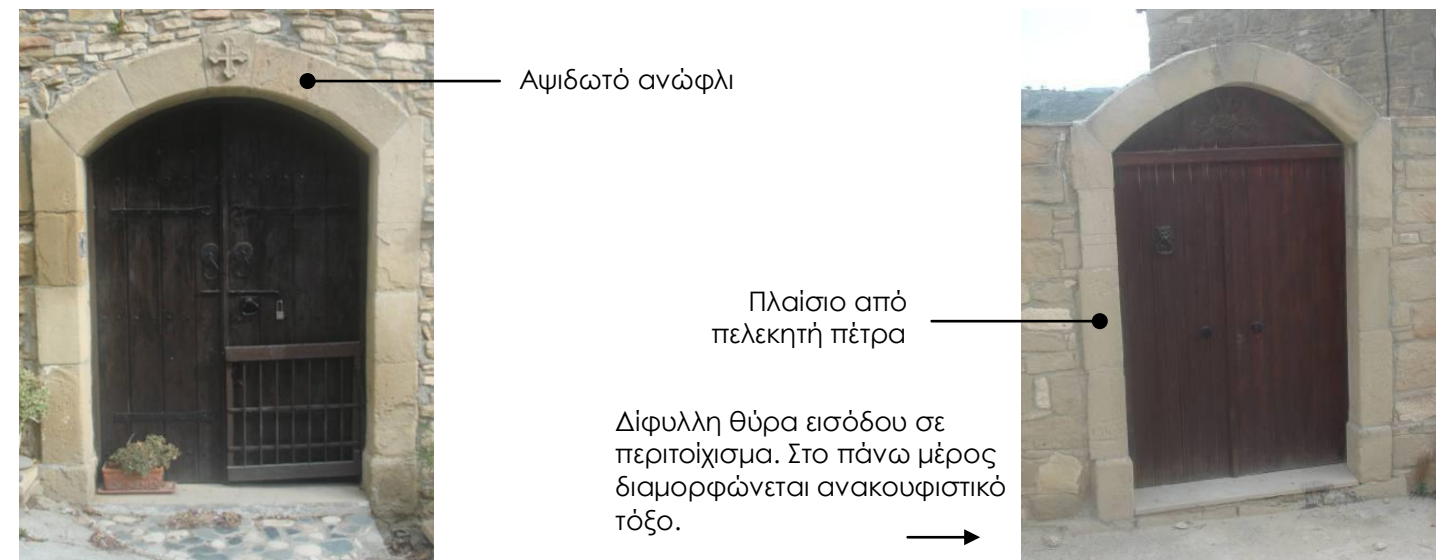
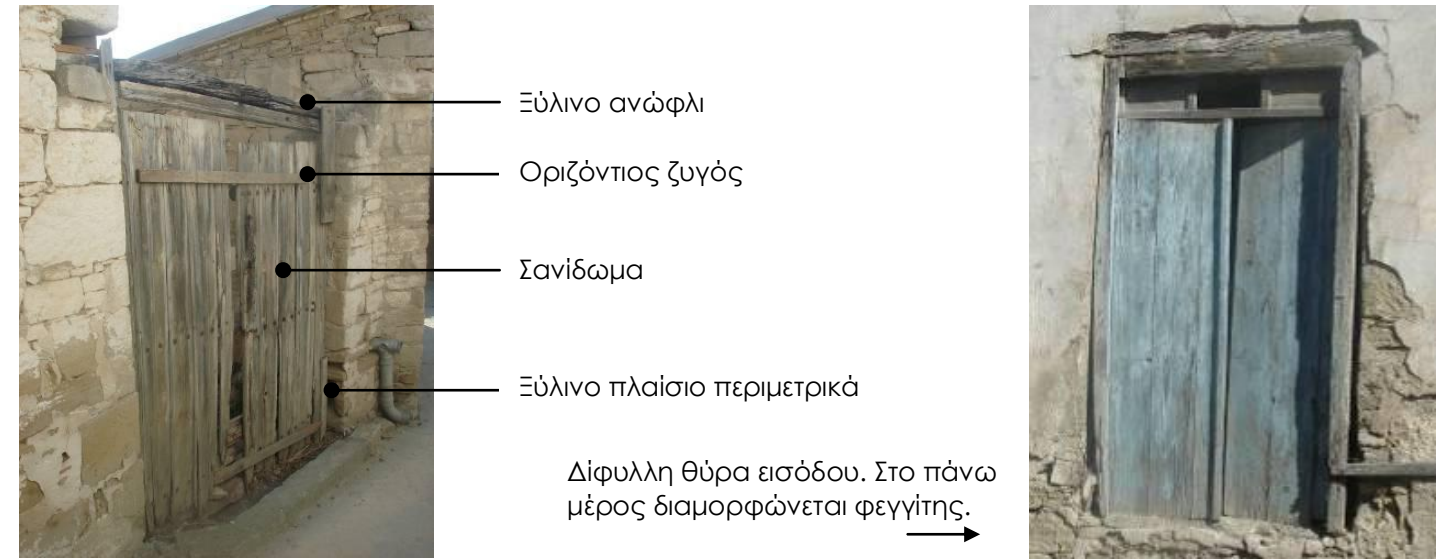
Ανώφλι (πρέκι) γεφυρώνει την απόσταση του ανοίγματος και αποτελείται από κορμούς ή τράβες.

Η **θύρα εισόδου** (ξωπόρτι, πόρτιον) συνήθως είναι δίφυλλη και προσαρμόζεται σε ξύλινο πλαίσιο το οποίο στερεώνεται με καρφιά στο ξύλινο ανώφλι (πρέκι) και στις πετρόκτιστες παρειές του ανοίγματος.

Το σανίδωμα στερεώνεται με τρεις **οριζόντιους ζυγούς** στην εσωτερική παρειά της θύρας. Το πλαίσιο που υπάρχει γύρω από τη θύρα εισόδου τις περισσότερες φορές είναι από **πελεκητή πέτρα** και αυτό μπορεί να είναι **οριζόντιο** ή **αψιδωτό**.

Ανάγλυφα ή φυλαχτά με την ημερομηνία ανέγερσης της κατοικίας

Στην περίπτωση που το ανώφλι είναι αφιδωτό στο πάνω μέρος συνήθως υπάρχει η **πέτρα κλειδί** και αναγράφεται η χρονολογία ανέγερσης της κατοικίας με κάποιο ανάγλυφο ή φυλαχτό.

✚ ΠΑΡΑΘΥΡΑ

Τα παράθυρα που υπάρχουν σε κάθε παραδοσιακή κατοικία, είναι περιορισμένα όσο είναι δυνατό σε αριθμό και μέγεθος. Βασίζονται σε απλούστατες εμπειρικές ξυλουργικές κατασκευές.

Συγκεντρώνονται στην πρόσοψη για κατασκευαστικούς λόγους. Συνηθέστερη διάταξη είναι αυτή με την θύρα κεντρικά, ανάμεσα σε δυο παράθυρα. Ο αερισμός του πίσω δωματίου γίνεται μέσω των ανοιγμάτων του διαχωριστικού τοίχου, που είναι διατεταγμένα παρόμοια με της πρόσοψης. Η συμπεριφορά των ανοιγμάτων αυτών εξαρτάται από την κατεύθυνση των επικρατούντων κατά περιοχή ανεμών, το ύψος των γειτονικών κτισμάτων και τα εσωτερικά ύψη της κάθε κατοικίας.

Τις περισσότερες φορές η θύρα βρίσκεται ανάμεσα σε δυο παράθυρα.

Ισόγειες κατοικίες (μακρυνάρια) με μικρά παράθυρα.

Διώροφες κατοικίες με μεγάλα παράθυρα.

Τα μακρυνάρια, κυρίως χαρακτηρίζονται για τις μικρές διαστάσεις των ανοιγμάτων τους (40x60,50x80). Επίσης οι διαστάσεις των ανοιγμάτων εξαρτώνται και από το χώρο του σπιτιού που αντιστοιχεί το άνοιγμα. Για παράδειγμα τα ανοίγματα του χώρου διημέρευσης είναι μεγαλύτερα από αυτά που βρίσκονται στα δωμάτια ύπνου.

Αξίζει να σημειωθεί ότι στον οικισμό επικρατεί ο τύπος του δίφυλλου παραθύρου με ορθογώνιο σχήμα, το οποίο αποτελείται από δυο φύλλα ανοιγόμενα προς τα έξω.

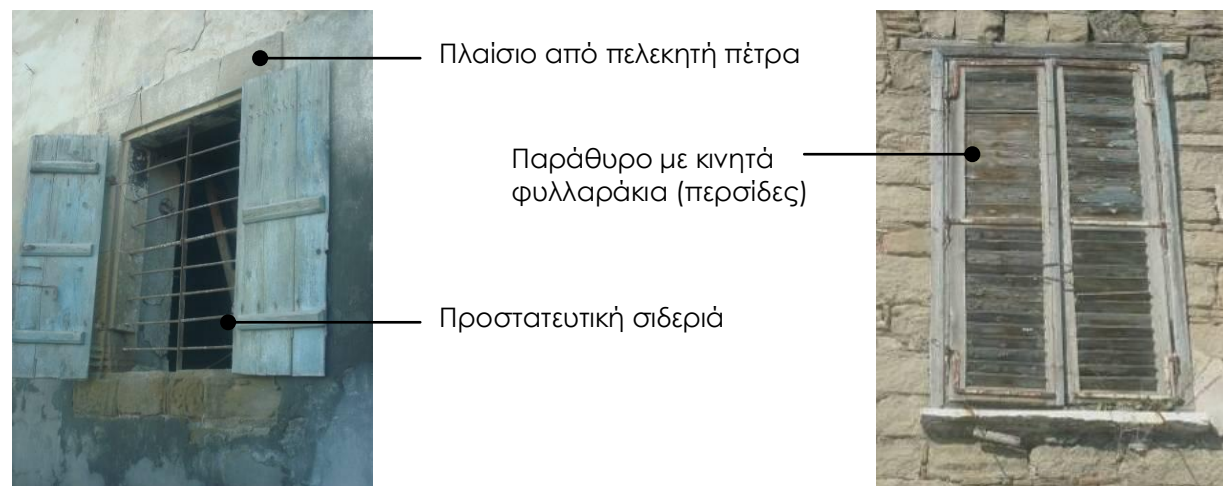
Τα παράθυρα χωρίζονται σε δυο κατηγορίες:

Στην 1^η κατηγορία υπάρχουν εξωτερικά δυο φύλλα σανιδωτά και εσωτερικά δυο φύλλα με γυαλί (τζαμλίκια).

Στην 2^η κατηγορία υπάρχουν εξωτερικά δυο φύλλα με κινητά φυλλαράκια στη θέση των σανιδωτών.

Το γεφύρωμα της τοιχοποιίας στο υψηλότερο σημείο (ανώφλι) αλλά και στο κάτω μέρος των παραθύρων γινόταν κυρίως με ξύλινο "πρέκι" είτε από ακατέργαστους κορμούς είτε με σανίδες (τράβες). Τα ξύλινα στοιχεία που αποτελούσαν την κατασκευή αυτή ήταν μεγαλύτερα από το άνοιγμα. Η σύνδεση γινόταν με σκοπό να πατήσουν γερά πάνω τους οι ορθοστάτες.

Σε μερικές περιπτώσεις υπάρχει σιδεριά (εξωτερική) στα παράθυρα του ισόγειου για προστασία. Στο εσωτερικό τα τζαμλίκια μπορεί να είναι από ένα ενιαίο υαλοπίνακα ή από υαλοπίνακα με τριμερή επιμερισμό.

Εσωτερικά υπάρχουν τζαμλίκια από υαλοπίνακα.

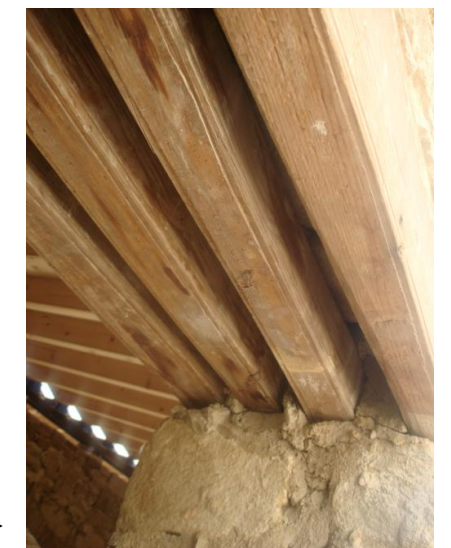
Εσωτερικά αποτελούνται από δυο φύλλα σανιδωτά.

Τα σανίδια στερεώνονται εσωτερικά σε δυο ζυγούς.

Ανώφλι από κορμούς δέντρων ή τράβες.

Πλαίσιο από επίχρισμα

Σανίδωμα παραθύρου

Διακοσμητικό στοιχείο αποτελεί το λευκό περίγραμμα των παραθύρων, που γίνεται με επίχρισμα από άσβεστη (ασβεστοκονίαμα) για να σπάει τη μονοτονία της πέτρας. Άλλοτε το περίγραμμα γίνεται με πελεκητή πέτρα.

🚧 ΚΑΜΑΡΕΣ

Ένα από τα στοιχεία δόμησης που παρουσιάζεται στη Τόχνη, είναι το γεφύρωμα του χώρου που γινόταν με την πέτρα, το μόνο διαθέσιμο τοπικό υλικό, που σε συνδυασμό με τις γνώσεις και τα μέσα που υπήρχαν σχηματιζόταν η κάμαρα. Η κατασκευή μιας καμάρας αποτελεί ένα ιδιαίτερα σημαντικό μορφολογικό στοιχείο στη παραδοσιακή αρχιτεκτονική του χωριού.

Η κατασκευή αυτή ανταποκρίθηκε κυρίως στους ισόγειους χώρους, στο εσωτερικό του δίκωρου και σε κολλημένο πέρασμα ξωπορτιού. Επιπρόσθετα, καμάρες παρουσιάζονται και σε στέγαστρα σαν μια τοξοστοιχία, από δυο ή τρεις καμάρες στη σειρά.

Στο χωριό παρατηρούνται δυο ήδη καμάρας, η **στρογγυλεμένη** (μονομούρελλη) και η **οξυκόρυφη** (διμούρελλη). Χαρακτηριστικές είναι οι οξυκόρυφες καμάρες στο κέντρο του οικισμού, στο γεφύρι που είναι η εκκλησία, αλλά και οι στρογγυλεμένες καμάρες που σχηματίζουν τοξοστοιχία στο στέγαστρο του μύλου.

Οξυκόρυφες καμάρες

Στρογγυλεμένη καμάρα στο γεφύρι της εκκλησίας.

Οξυκόρυφες καμάρες στο τέμενος στηρίζονται σε κίονες

Στρογγυλεμένη καμάρα (στο μύλο)
Αποτελεί πέρασμα από τον δρόμο στην αυλή.

Αποτελούν πέρασμα από τον ηλιακό στην αυλή.
Οξυκόρυφη καμάρα

Στρογγυλεμένες ή οξυκόρυφες.

Η καμάρα:

- Λειτουργεί ως νοητό διαχωριστικό, από τον ένα χώρο στον άλλο.
- Αποτελεί το σημείο ένωσης δυο χώρων σε σχέση με τη στέγαση δηλαδή αποτελεί τη "δοκό" πάνω στην οποία θα στηριχτούν τα βολίτζα. Στο δίχωρο τη συναντάμε στον κατά μήκος άξονα, όπου γεφυρώνει τα βολίτζα του ενός χώρου με τον άλλο.
- Η καμάρα βοήθά στη δημιουργία ηλιακού (ημιυπαιθριου χώρου), η οποία πλαισιώνει την εσωτερική πλευρά του καλυμμένου περάσματος του ξωπορτιού.

Στρογγυλεμένες καμάρες:

α- Σχηματίζονται με ημικυκλικό τόξο.

β- Σχηματίζονται με χαμηλωμένο τόξο

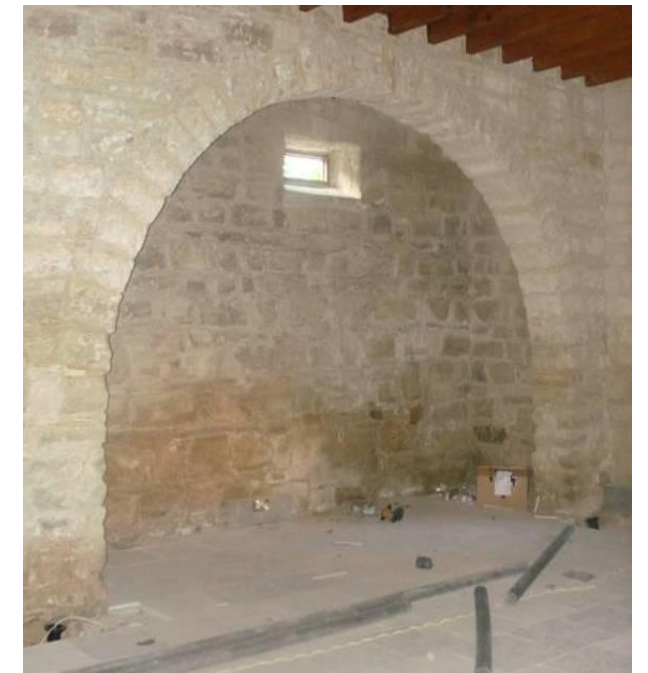
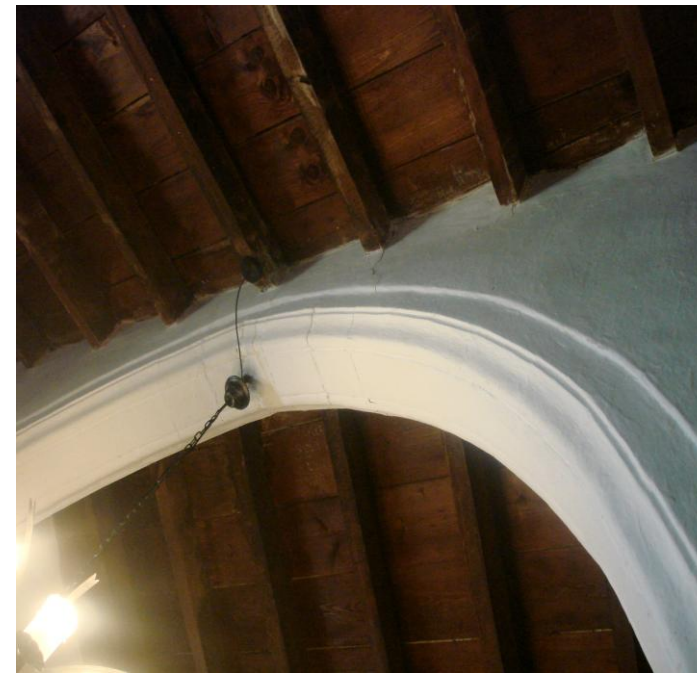
Οξυκόρυφες καμάρες:

α- Σχηματισμός με δυο κυκλικά τόξα.

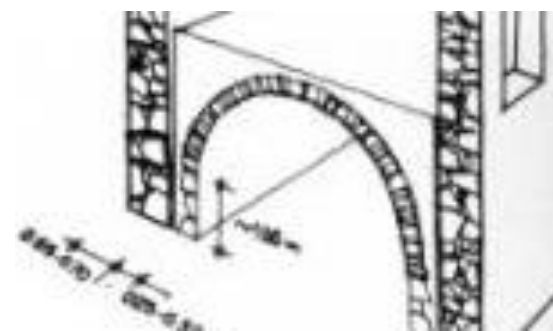
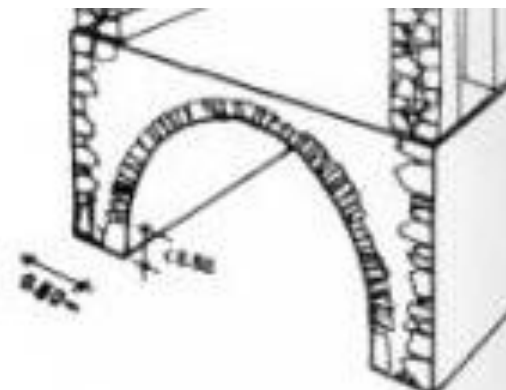
β- Η στήριξη σε μεμονωμένες περιπτώσεις γινόταν σε κίονες (τη συναντάμε στο Κοινοτικό Συμβούλιο Τόχνης).

Η διαμόρφωση της καμάρας γινόταν από πέτρες ημιλαξευμένες. Το σχήμα της καμάρας το έφτιαχναν με τη χρήση καλαμιού ενώ η στήριξη της γινόταν με

Δίχωρο – αποτελούν γεφύρωμα δυο χώρων (στέγαση).

Κατάληξη καμάρας. Το τόξο φαίνεται να εφάπτεται της τοιχοποιίας

Κατάληξη οξυκόρυφης καμάρας σε κίονα.

ξύλινο σκελετό τον οποίο μετά αφαιρούσαν. Η καμάρα συμπληρωνόταν αφού τοποθετούσαν τις πέτρες αξονικά με ισόπαχους αρμούς.

Τέλος, για να συμπληρωθεί η καμάρα χρησιμοποιούσαν μια σφηνοειδή πέτρα στην κορυφή της – πέτρα κλειδί. Η καμάρα αποτελεί στοιχείο ζωτικής σημασίας στα κτίσματα

🚧 ΤΟΙΧΟΠΟΙΙΕΣ

Βασικά δομικά υλικά ήταν η πέτρα και το ξύλο. Πηγή προμήθειας των δομικών υλικών ήταν το πέτρωμα της περιοχής, που είναι κυρίως ιζηματογενές (ασβεστόλιθοι - ψαμμίτες) και τα δάση των γύρω περιοχών.

Την πέτρα φρόντιζαν να την εξωριγνύουν κατευθείαν μέσα από την γη, διότι ήταν πιο ανθεκτική από αυτή που ήταν εκτεθειμένη στον ήλιο. Το ξύλο το χρησιμοποιούσαν ανάλογα με την αντοχή του, στην κατάλληλη θέση. Τα δέντρα τα έκοβαν από τα γύρω δάση μια ορισμένη εποχή (γιόμιση του φεγγαριού) για να μη σαπίζουν. Τα δέντρα που έκοβαν ήταν πεύκα και κυπαρίσσια.

Άλλα δομικά υλικά ήταν ο σίδηρος, ο ασβέστης και σπάνια το αμμοκονίαμα. Χρησιμοποιούσαν δε άχυρο ή λινάρι για την παρασκευή κονιάματος.

Βασικό στοιχείο της δομής των σπιτιών αυτών είναι ο τρόπος της κατασκευής του τοίχου. Οι τοιχοποιίες των κατοικιών είναι λίθινες, ανεπίχριστες εξωτερικά και μερικές φέρουν κατά κύριο λόγο ξύλινες ενισχύσεις από πεύκο ή κυπάρισσο. Για την κατασκευή τους, χρησιμοποιούσαν κανονικού σχήματος λίθους – τοπικό υλικό με την προσωνυμία πέτρα της Τόχνης.

Οι τοιχοποιίες εδράζονται απευθείας σε βραχώδες έδαφος. Για την εξομάλυνση του εδάφους χρησιμοποιούσαν πέτρες και χώμα.

Το πάχος της τοιχοποιίας ανέρχεται στα 45 – 50 εκ. με τη δημιουργία δυο πετρόκτιστων παρειών. Οι δυο παρείες έχουν απόσταση μεταξύ τους περίπου 10 εκ. Το κενό αυτό γέμιζε με χώμα και μικρές πέτρες. Τα κενά που έμεναν στις εξωτερικές επιφάνειες (αρμοί), μετά την κατασκευή της τοιχοποιίας, γέμιζαν με

Βασικό υλικό για την κατασκευή της τοιχοποιίας αποτελούσε η πέτρα. Σημαντικό παράγοντα αποτελούσε η αρμολόγηση της τοιχοποιίας με την χρήση αχυροπηλού στα κενά και το σφήνωμα χαλικιών.

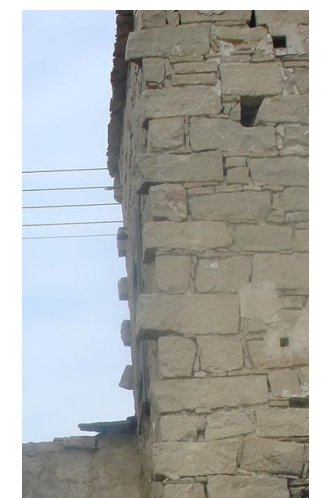
Όψη κατοικίας.

Η μερική ή η ολική επεξεργασία της πέτρας γινόταν χειρωνακτικά.

← Λεπτομέρεια τοιχοποιίας. Φαίνονται οι δυο παρείες της τοιχοποιίας. Στη ενδιάμεση απόστασή τους διακρίνεται το γέμισμα με μικρές πέτρες και χώμα.

Οι γωνιόλιθοι προεξέχουν από

αχυροπηλό και στη συνέχεια σφηνώναν μικρότερου μεγέθους πέτρες – χαλίκια. Με την διαδικασία αυτή γινόταν η αρμολόγηση της τοιχοποιίας. Στις γωνίες των κτισμάτων παρατηρείται η χρήση μεγαλύτερου μεγέθους πέτρας τοποθετημένη επάλληλα σταυρωτά.

Σε μερικές κατοικίες παρατηρείται η χρήση ξύλινων στοιχείων, οι ξυλοδεσιές. Οι ξυλοδεσιές, τοποθετούνταν 10 εκ. μέσα από τις δύο παρειές της λιθοδομής. Με αυτόν τον τρόπο εξασφαλίζεται η καλύτερη συμπεριφορά της τοιχοποιίας στην κατανομή των φορτίων ή σε ένα επερχόμενο σεισμό γιατί η λιθοδομή συμπεριφέρεται καλύτερα σε θλιπτικές δυνάμεις ενώ η ξυλοδεσιά ανταποκρίνεται αντίστοιχα καλά στις θλιπτικές καταπονήσεις.

Η ίδια κατασκευή χρησιμοποιείται κατά κανόνα και για τους εσωτερικούς τοίχους, τόσο του ισογείου όσο και του ορόφου.

Παράλληλα όμως παρατηρείται μια δευτερεύουσα κατασκευή στις τοιχοποιίες. Σε μερικές κατοικίες οι εσωτερικοί τοίχοι, κυρίως αυτοί του ορόφου, είναι ελαφριοί με ξύλινο φέρον οργανισμό, με χρήση καλαμιών και επίχρισμα.

Η κατασκευή αυτή έχει ως εξής:

Πάνω σε ξύλινο στρωτήρα 7 Χ14 εκ. από πεύκο ή κυπάρισσο που είναι καρφωμένος στα βολιτζα του πατώματος εδράζονταν οι ορθοστάτες (σύνδεση με καρφιά). Στο ενδιάμεσο κενό που δημιουργούν οι ορθοστάτες τοποθετούσαν καλάμια, κάθετα και οριζόντια, το ένα δίπλα στο άλλο, τα οποία έσχιζαν προηγουμένως κατά μήκος και δημιουργούσαν ένα είδος πλεκτού. Ενδιάμεσα των καλαμιών και παράλληλα των ορθοστατών, σε τακτά διαστήματα τοποθετούσαν επιπρόσθετα ξύλα. Στη συνέχεια επίχριζαν την τοιχοποιία και από τις δυο παρειές με ασβεστοκονίαμα εμπλουτισμένο με φιλοκομμένο άχυρο για μεγαλύτερη αντοχή. Το πάχος της τοιχοποιίας ήταν γύρω στα 10 με 15 εκ.

Λεπτομέρεια κατεστραμμένης τοιχοποιία. Σε αυτήν παρατηρούνται οι διάφορες στρώσεις υλικών που χρησιμοποιήθηκαν – καλάμια, ξύλα ασβεστοκονίαμα. Ξύλινα στοιχεία εγκάρσια στερεωμένα στην πέτρινη τοιχοποιία προεξέχουν. Σε αυτά στερεωνόταν (κάθετα) η μεσοτοιχία.

Κατοικίες στην τουρκοκυπριακή συνοικία. Οι περισσότερες προσόψεις των κατοικιών είναι επιχρισμένες.

περίπου.

Στην Τουρκοκυπριακή συνοικία παρατηρείται το συχνό φαινόμενο επικάλυψης της εξωτερικής τοιχοποιίας με ασβεστοκονίαμα.

✚ ΣΤΕΓΑΣΗ ΔΩΜΑΤΙΩΝ – ΣΤΕΓΕΣ ΚΑΙ ΔΩΜΑΤΑ

✚ Στέγη

Στον οικισμό πολλά από τα σπίτια κράτησαν τον αρχικό τους χαρακτήρα, με τις δίκλινες ή τις μονόκλινες κεραμιδένιες στέγες και τα μικρά δώματα. Λόγω όμως των πολλών επεμβάσεων που είχαν γίνει τα τελευταία χρόνια στο χωριό, πολλά από τα δώματα έχουν υποστεί μερικές αλλοιώσεις.

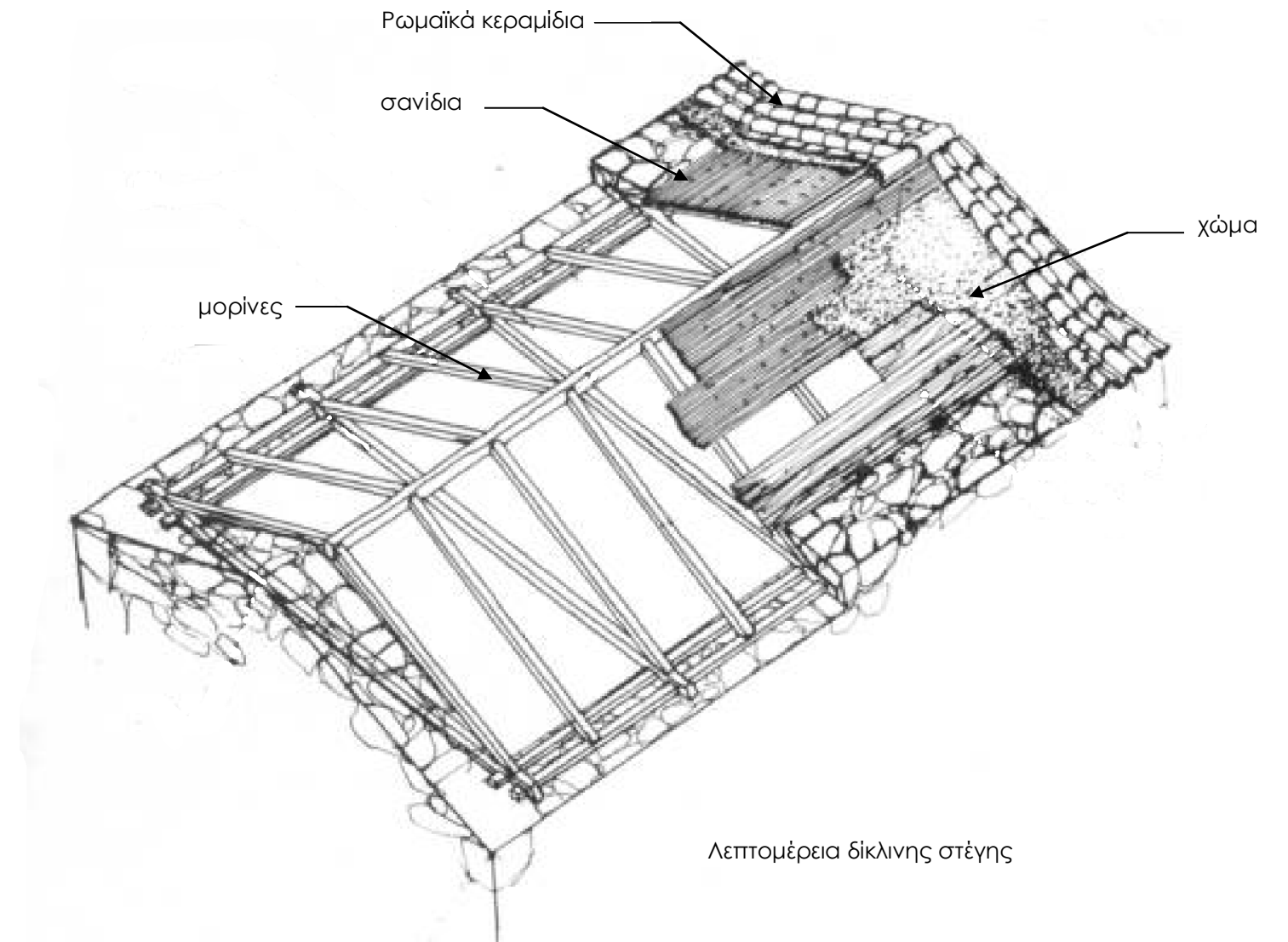
Για τα ήδη υπάρχοντα κτίρια στον οικισμό, οι στέγες και τα δώματα, λόγω της κατασκευής τους, παρέχουν στο κάτοικο εκτός από ασφάλεια και προστασία, την θερμομονωτική τους ιδιότητα. Αυτό συνεισφέρει σημαντικά στη σωστή ενεργειακή συμπεριφορά του κτιρίου, αφού δεν χρειάζονται τεχνητά υλικά, όπως μονώσεις, για την επίτευξη του σκοπού αυτού. Η οροφή πρέπει να προστατεύει το κτίριο από τη βροχή και την υγρασία, να έχει την απαραίτητη κλίση ώστε να απομακρύνονται τα νερά και να παρέχει θερμική προστασία.

Λεπτομέρεια προεξοχής δίκλινης στέγης από παρειά τοίχου (60 – 80 εκ).

Λεπτομέρεια κορυφής δίκλινης στέγης.

Τα κεραμίδια προεξέχουν από το γυψομάρμαρο γύρω στα 10 εκ.

Τα γυψομάρμαρα προεξέχουν από την τοιχοποιία γύρω στα 10 με 15 εκ.

Τοιχοποιία

Οι περισσότερες στέγες είναι **μονοκλινείς**, για μικρά κτίσματα και **δικλινείς**, για μεγάλα κτίσματα, με ελαφρά κλίση 10 - 12% και ακολουθούν πιστά το περίγραμμα της κάτοψης.

Η στέγαση γινόταν με μια σειρά από βολιτζα σε απόσταση το ένα από το άλλο, κάθε 35 έως 60εκ. (αργότερα μορίνες). Πάνω από τα βολιτζα τοποθετούσαν μια στρώση από καλάμια, το ένα δίπλα στο άλλο, ενώ στην αντίθετη κατεύθυνση στο κάτω μέρος των καλάμιών - ενδιάμεσα των βολιτζιών - τοποθετούσαν ένα καλάμι, το λεγόμενο οδηγό. Αλληπάλληλες στρώσεις από πηλό τοποθετούσαν πάνω από τα καλάμια και τέλος γινόταν η τοποθέτηση των κεραμιδιών ρωμαϊκού τύπου (αργότερα γαλλικού τύπου) με αχυροπηλό.

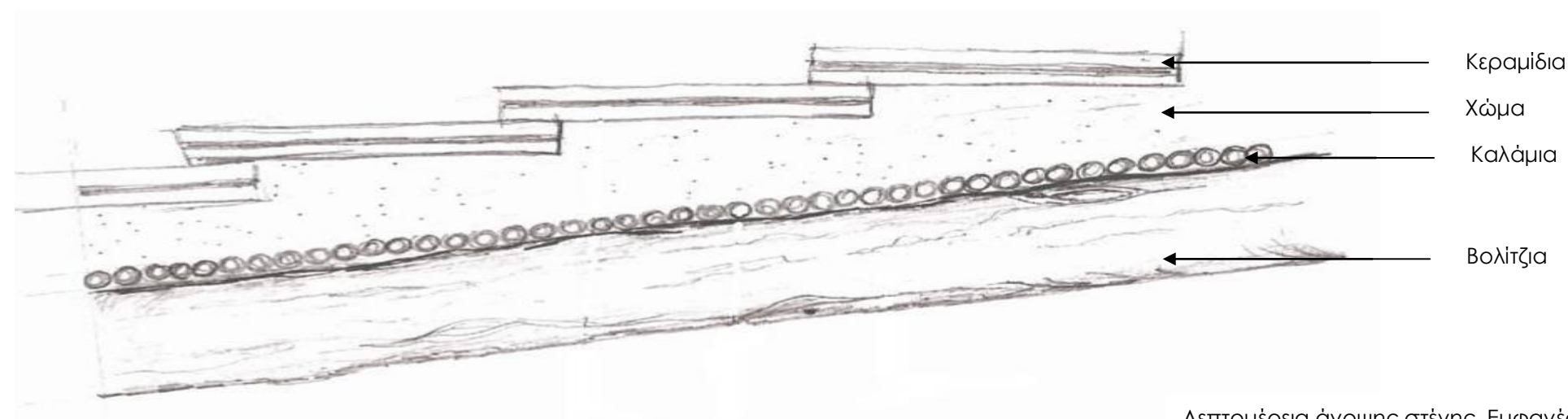
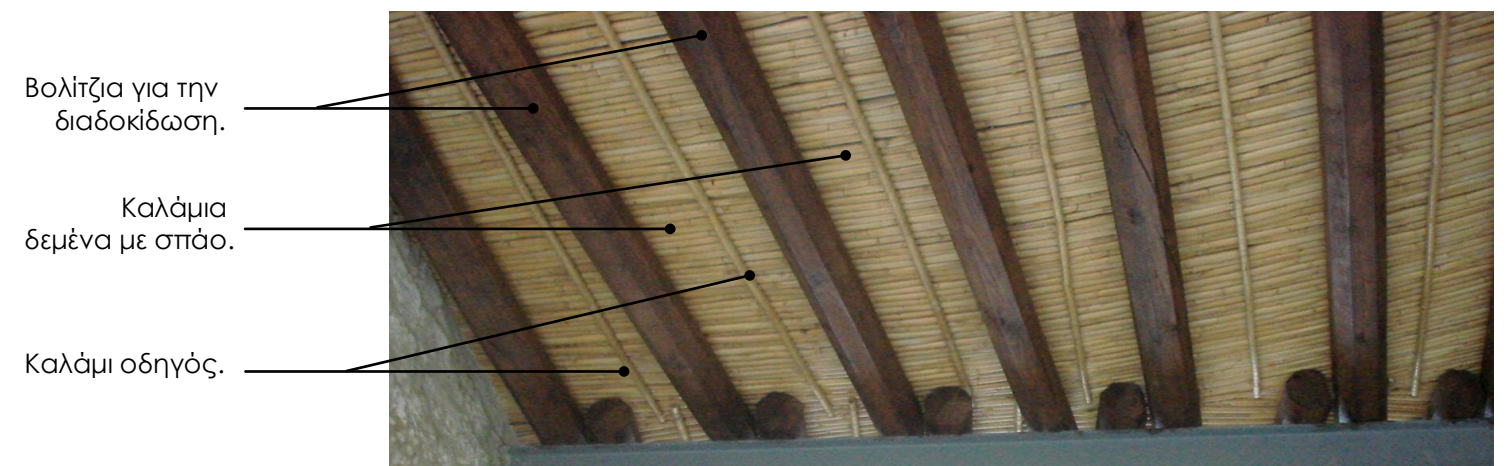
- Στο εσωτερικό εμφανές είναι το **σανίδωμα με τις μορίνες** ή τα **βολιτζα με τα καλάμια**.
- Τα βολιτζα στηρίζονται κατευθείαν στους τοίχους.
- Σε μεμονωμένες περιπτώσεις όπου το άνοιγμα είναι μεγαλύτερο η στήριξη των βολιτζών γινόταν με την βοήθεια κεντρικής δοκού - ξυλονευκά ακανόνιστου σχήματος.

Λεπτομέρεια άνοψης στέγης με μορίνες και σανίδια.

Λεπτομέρεια άνοψης στέγης με σανίδια (σανίδωμα). Οι μορίνες φαίνονται να εισχωρούν ερμητικά στην τοιχοποιία.

Λεπτομέρεια άνοψης στέγης. Εμφανές τα καλάμια και οι μορίνες. Από τις σχισμές των καλάμιών διακρίνεται

✚ ΣΤΕΓΑΣΗ ΔΩΜΑΤΙΩΝ – ΣΤΕΓΕΣ ΚΑΙ ΔΩΜΑΤΑ

✚ Δώμα

Τα δώματα στον οικισμό, απαντούσαν συνήθως σε μικρά κτίσματα, μονόχωρα και κυρίως ισόγεια. Η σύνθεση των δωμαίων διαμορφωνόταν με την διαδοκίδωση ξύλινων στοιχείων όπως τα βολιτζια ή τις τράβες. Τα βολιτζια ήταν κορμοί πεύκου ή κυπάρισσου και είχαν διάμετρο από 12 έως 15 εκ. Οι τράβες οι οποίες χρησιμοποιήθηκαν σε μεταβατικό στάδιο, ήταν ξύλα ορθογώνιας διατομής 7 X 14 εκ.

Η διάταξη τους (βολιτζια, τράβες) γινόταν ανάλογα με το πάχος τους, κάθε 35 έως 65 εκ. Πάνω στη διαδοκίδωση τοποθετούσαν μια σειρά από καλάμια, το ένα δίπλα στο άλλο δεμένα με σπάο, ενώ στην αντίθετη κατεύθυνση, στο κάτω μέρος των καλάμιων - ενδιάμεσα των βολιτζιών - τοποθετούσαν ένα καλάμι, τον λεγόμενο οδηγό. Αλλεπάλληλες στρώσεις από πηλό τοποθετούνταν πάνω από τα καλάμια. Ο άργιλος αποτελούσε την τελική επίστρωση, με την πρόσμιξη αχύρου. Κάθε χρόνο συντηρούσαν τα δώματα προσθέτοντας νέους σορούς από άργιλο.

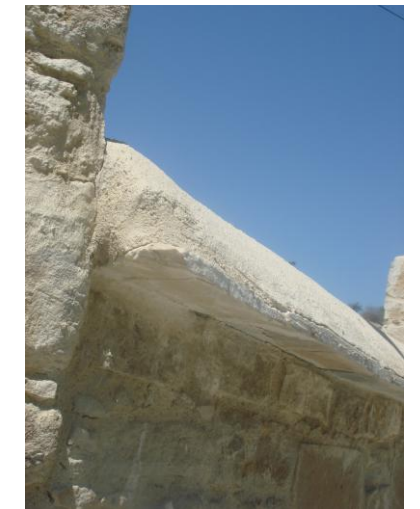
Η κατάληξη ενός δώματος, περιμετρικά του κτίσματος, γινόταν με **κρόδωμα**. Η κατασκευή αυτή αποτελείτο από ασβεστολιθικές πλάκες ακανόνιστου συνήθως σχήματος και μεγάλου μεγέθους, οι οποίες εδράζονταν στην κορυφή της εξωτερικής τοιχοποιίας και σε απόσταση από αυτή 20 έως 25 εκ.

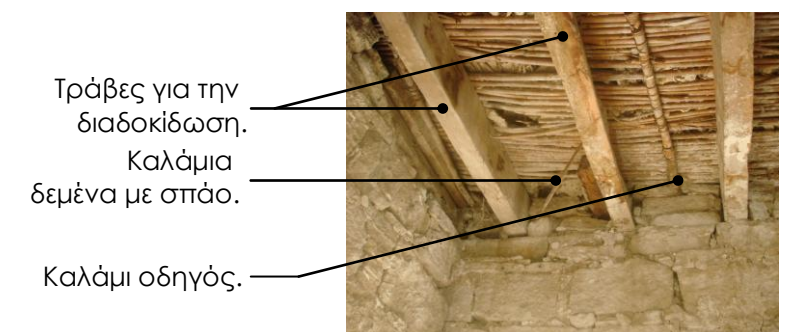
Λεπτομέρεια κροδώματος κατοικίας με χολέτρα από κεραμίδι για το νερό της βροχής (αλλοίωση κατά την αποκατάσταση).

Δώμα και κρόδωμα (αλλοίωση κατά την αποκατάσταση).

Οι κατοικίες που έχουν δώματα είναι σχετικά χαμηλότερες από αυτές που έχουν στέγη.

Τράβες για την διαδοκίδωση.

Καλάμια δεμένα με σπάο.

Καλάμι οδηγός.

Ανοψη δώματος (εσωτερική όψη οροφής).

Τα περισσότερα δώματα υπέστησαν αλλοίωση κατά την αποκατάστασή τους. Ένας μεγάλος αριθμός από αυτά καταργήθηκαν, για να κατασκευάσουν στέγες ή σε μια προσπάθεια να επεκτείνουν την κατοικία με την προσθήκη ορόφου.

🚧 ΔΑΠΕΔΑ

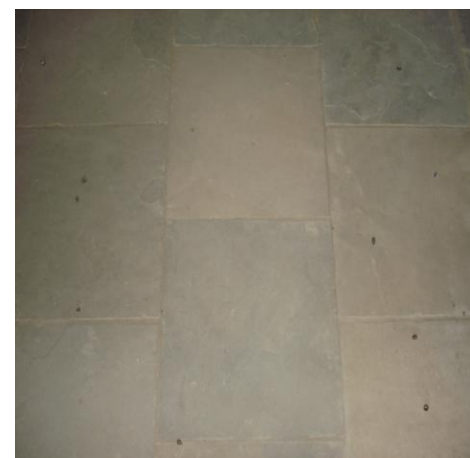
Τα δάπεδα αποτελούν πλάκες ασβεστολιθικών πετρωμάτων της περιοχής. Οι πλάκες που τοποθετούνται στο εσωτερικό της κατοικίας συνήθως έχουν ορθογώνιο σχήμα ενώ οι πλάκες που τοποθετούνται στην αυλή είναι ακανόνιστου σχήματος. Στην αυλή οι πλάκες ακανόνιστου σχήματος τοποθετούνται με τη χρήση χαλικιών ενδιάμεσα των αρμών. Ρευστό μείγμα από ασβέστη επιστρωνόταν στο χώμα (το οποίο ήταν καλά κοπανισμένο) για να τοποθετηθούν οι ασβεστόπλακες. Οι αρμοί γέμιζαν με χυλό από ασβέστη. Σε μερικές περιπτώσεις παρατηρείται μέρος του βραχώδους εδάφους να εισχωρεί και να είναι εμφανές μέσα στην κατοικία.

Στον όροφο, το δάπεδο μπορεί να είναι της ίδιας μορφής με του ισογείου δηλαδή τοποθέτηση γυψομαρμάρινων πλακών ή μπορεί να είναι μια ξύλινη κατασκευή από στενόμακρα σανίδια καρφωμένα σε ξύλινους πήχες, το λεγόμενο σανιδωτό δάπεδο.

🚧 ΣΚΑΛΕΣ

Σκάλες παρατηρούνται σε ηλιακούς, μακρυνάρια, δίκωρα και αυλές. Οι εξωτερικές σκάλες που οδηγούν στον όροφο συνήθως είναι συμπαγείς πέτρινες. Γινόταν χρήση των τοπικών υλικών. Κομμάτια πέτρας ακανόνιστου σχήματος και μεγέθους, μαζί με χώμα αποτελούν τη βάση της. Χρησιμοποιούσαν υλικά όπως το γυψομάρμαρο για την κατασκευή των αναβαθμίδων, ενώ στις εξωτερικές (πλαϊνές) επιφάνειες γινόταν χρήση επιλεγμένων κομματιών πέτρας (σε σχέση με το σχήμα και το μέγεθος).

Οι ξύλινες σκάλες (συνήθως) αποτελούν μεταγενέστερες κατασκευές και

Γυψομάρμαρο ορθογώνιου σχήματος για εσωτερικούς χώρους

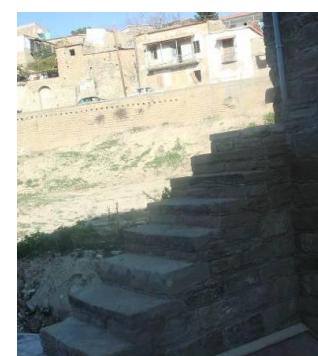
Γυψομάρμαρο ακανόνιστου σχήματος για εξωτερικούς χώρους

Σανιδωτό πάτωμα (όροφο)

Ξύλινες σκάλες

γίνονταν λόγω προσθήκης ορόφου. Αυτού του είδους σκάλες κατασκευάζονταν είτε εντός είτε εκτός του εσωτερικού χώρου δηλαδή στην αυλή και οδηγούσαν στον όροφο (ανώγειο). Η στήριξη γινόταν με την επέκταση των βολιτζών από τα δώματα ή την προσθήκη άλλων βολιτζών στις τοιχοποιίες (αν ήταν μεταγενέστερη κατασκευή).

✚ ΕΞΩΣΤΕΣ

Ως προς τη μορφολογία, η εξωτερική διαμόρφωση των σπιτιών με εξώστες, παρά τη σχετική απλότητά της, παρουσιάζει αξιόλογο ενδιαφέρον. Τώρα αντί του κυβικού μονολιθικού όγκου της μονάδας έχουμε ορατή μία επιφάνεια, την πρόσοψη, η οποία αναλύεται σε επιμέρους στοιχεία που προσδίδουν την εσωτερική οργάνωση και που βρίσκονται πάντα ιεραρχημένα καθ' ύψος, σε μία περίπου σταθερή μεταξύ τους σχέση.

Στον οικισμό υπάρχουν μικρού και μεγάλου μεγέθους εξώστες, ανάλογα με το κτίσμα οι οποίοι λειτουργούν ως βοηθητικοί χώροι για τον όροφο. Το στοιχείο τούτο, εκτός από την εξοικονόμηση χώρου που εξασφαλίζει στην κάτοψη του ορόφου, προσφέρει αερισμό και φωτισμό στα δωμάτια. Η κατασκευή είναι ξύλινη και μπορεί να αποτελεί μια μεταγενέστερη κατασκευή με την προσθήκη σκάλας η οποία οδηγεί στον όροφο. Η απόσταση που έχει ένας εξώστης από την παρειά του τοίχου είναι από 80 εκ. μέχρι και ένα 100 εκ.

Τα στοιχεία αυτά είναι :

- α) ο τοίχος του ισόγειου που αποτελεί τη βάση για την όλη μορφή,
- β) τα βολιτζια που προεξέχουν από την τοιχοποιία και δημιουργούν την βάση πάνω στην οποία τοποθετείται το πάτωμα του εξώστη,
- γ) με την προεκβολή του εξώστη και την ελαφρότητά του κυριαρχεί στο σύνολο και φέρεται από το ισόγειο,

Ο εξώστης είναι συνήθως σκεπασμένος με ξύλινη ξεχωριστή στέγη, η οποία στηρίζεται σε ξύλινες στύλους. Στα πιο πλούσια δίπατα σπίτια, κάτω από τον εξώστη υπάρχει ψηλό θολωτό άνοιγμα, απ' όπου γίνεται η πρόσβαση στο κατώι (ισόγειο).

Το σκέπαστρο του εξώστη είναι αναπόσπαστο μέρος του και βρίσκεται σε πιο χαμηλό επίπεδο από τη στέγη.

Εξώστη από μπετόν (μεταγενέστερη κατασκευή).

Αντηρίδες στο κάτω μέρος του εξώστη ενισχύουν τα βολιτζια.

Οι σχέσεις των πιο πάνω στοιχείων είναι κατά κανόνα σχετικά αρμονικές. Ορισμένες φορές μάλιστα παρουσιάζουν μία λεπτότητα, συμμετρία και ελαφρότητα που προσδίδουν στην όλη μορφή αξιόλογη αισθητική πληρότητα. Ιδιαίτερα στο στοιχείο του εξώστη διαφαίνεται συχνά κάποια παραπέρα αναζήτηση εκλεπτύνσεων της μορφής με τη μερική επίδειξη του ξύλινου σκελετού βασικών τμημάτων του, όπως απόληξη πατώματος, παραστάδες, αντηρίδες - πράγμα που υποδηλώνει αμεσότερα τη διάλυση της μάζας και συνεπώς την ελαφρότητα του συνόλου. Ταυτόχρονα με τον εμφανέστερο τονισμό η πρόσοψη δείχνει να αποκτά περισσότερη ηρεμία και ισορροπία.

Για επίλογο

Μέσα από την περιδιάβαση μας στο παραδοσιακό οικισμό της Τόχνης γνωρίσαμε την κουλτούρα του τόπου μας. Αυτό δεν έγινε μόνο εμπειρικά αλλά και με την άμεση επαφή και τις γνώσεις των κατοίκων της περιοχής. Ο φακός μας απαθανάτισε κτίσματα, δρόμους, πλατείες, ανθρώπους και ξύπνησε από το λήθαργο μνήμες, τρόπο ζωής, συνθήκες διαβίωσης, ότι ήταν δυνατό για να το μεταφέρουμε στο σήμερα και να συλλογιστούμε.

Στις μέρες μας πολλά από τα παραδοσιακά αυτά σπίτια της Τόχνης έχουν εγκαταλειφθεί και παραδοθεί στη φθορά του χρόνου ή έχουν ενοικιαστεί σε άτομα τα οποία δεν γνωρίζουν την αξία τους. Αυτό μπορεί να έγινε μιας και συμβολίζουν για πολλούς την φτώχεια του παρελθόντος και η διατήρησή τους θεωρείται περιττή.

Βασικό μας μέλημα για τα κτίσματα της λαϊκής μας αρχιτεκτονικής είναι να τα διασώσουμε άμεσα από τη φθορά του χρόνου και να διατηρήσουμε ορθά, αλλιώς θα χαθεί μαζί τους ένα κομμάτι της ιστορίας μας. Μπορεί να συλλεχτεί αρκετό λαογραφικό υλικό το οποίο καταστρέφεται μένοντας ασυντήρητο σε αποθήκες. Οι μικρές αυτές τοπικές συλλογές έχουν ιδιαίτερη αξία για τους ίδιους

τους κατοίκους, καθώς είναι ο πιο απλός τρόπος για να θυμούνται οι παλιοί αλλά και να μαθαίνουν οι νέοι.

Είναι λοιπόν χρέος των αρμοδίων φορέων και αρχών αλλά και της ίδιας της πολιτείας να προστατεύσουμε και να διατηρήσουμε το μοναδικό αυτό πλούτο της χώρας μας. Να δοθεί η δυνατότητα για να μπουν οι σωστές βάσεις αλλά και η υπεύθυνη οικοδομική δραστηριότητα έτσι ώστε να μην χαθεί το παλιό.